

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**“BEŞ ŞEHİR”İN SÖZ DİZİMİ VE
BUNUN DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASINA
İLİŞKİN BAZI TEKLİFLER**

FATMA AKSOY

Ağustos – 2006

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

“BEŞ ŞEHİR”İN SÖZ DİZİMİ VE
BUNUN DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASINA İLİŞKİN
BAZI TEKLİFLER

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Fatma AKSOY

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Gülsel SEV

Bolu- 2006

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Fatma AKSOY’a ait “Beş Şehir’in Söz Dizimi ve Bunun Dil Bilgisi Öğretiminde Kullanılmasına İlişkin Bazı Teklifler” adlı çalışma, jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Gülsel SEV

Üye : Yrd. Doç Dr. Erol ÖZTÜRK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL

Prof. Dr. Uğur ESER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Fatma AKSOY

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gülsel SEV

Ağustos 2006, 197 Sayfa

ÖZET

Ahmet Hamdi TANPINAR, modern Türk edebiyatının şiir, roman, hikâye, deneme, edebiyat tarihi gibi birçok alanında eser vermiş önemli şahsiyetlerinden biridir.

Bu çalışmamız A. Hamdi TANPINAR'ın Beş Şehir adlı eserinin söz dizimi bakımından incelenmesini kapsamaktadır. Eserin anlatım tekniği, sanatçısının psikolojisi ve verdiği mesajlar gibi üslubu etkileyen unsurlar bu çalışmanın dışındadır. Ancak edebî eser dil adı verilen malzemeden oluştuğu için sanatçının üslûbunu belirlerken dil malzemesini nasıl kullandığının rolü büyüktür. Biz de eseri temel olarak iki başlık altında inceledik. Kelime grupları kısmında her kelime grubu yapısına, cümledeki görevine ve diğer kelime grupları içindeki kullanımına göre incelenip ardından metinden seçilen uygun örnekler verildi. Cümle bahsinde ise eserdeki cümleler bağlanma şekillerine, anlamlarına, yüklemine türüne ve yerine göre değerlendirilmiştir. Ayrıca eserdeki cümlelerin ortaöğretim kurumlarındaki dil derslerinde örnek olarak kullanılabileceğine dair öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Beş Şehir, söz dizimi, kelime grupları, cümle

Fatma AKSOY

Master's Thesis

The Turkish Language Teaching Department

Ass. Associate Professor: Gülsev SEV

August 2006, 197 Page

ABSTRACT

Ahmet H. Tanpınar is one of the important characters who created many works of art in modern Turkish literature such as; poems, novels, short stories, essays and the history of literature.

This study concerning his work called “ Five Cities” involves the inquiry of it with respect to word order. The points affecting the style of the author like; the way of narration, the psychology of the writer and the given messages are neglected within this research. However, miscellanies are supposed to consist of the structure which is called language. Therefore, the role of how language is used is of great importance. We examined it in two main groups; word groups, sentence structure. In the former one, every word groups were looked into according to structure, the usage in sentence and the usage of themselves among the other word groups. In addition to appropriate examples given from the text. In the later one, the sentences were evaluated with respect to how variably they joined to the main sentence, the meanings as well as the kind and the position of a verb. Furthermore, proposals were offered about the usage of the sentences in the novel as a material for the literature courses both for the secondary education institutions.

Key Words: Five Cities, syntax, word groups and sentence.

TEŞEKKÜR

Bu yorucu çalışma sırasında anlayışı, yol göstericiliği, ilgisi ve bana ayırdığı kıymetli zamanı için çalışmamın her aşamasını titizlikle inceleyen hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Gülsel SEV'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca bana duyduğu güven ve her türlü desteği için eşime teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ	1
KELİME GRUPLARI	7
İSİM TAMLAMASI.....	10
1.YAPI BAKIMINDAN İSİM TAMLAMASI.....	11
1.1.Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları	11
1.2. Unsurlarından Biri Ya da İki Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları	12
1.2.1. Unsurlarından Biri Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları	12
1.2.2. Unsurlarından En Az Biri İsim Tamlaması Olan İsim Tamlamaları ..	13
1.2.3. Unsurlarından Biri Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları.....	14
1.2.4. Tamlayanı Birleşik İsim Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	15
1.2.5. Tamlayanı Cümle Şeklinde Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları.....	15
1.2.6. Tamlayanı Unvan Grubu Olan İsim Tamlamaları	16
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE İSİM TAMLAMASI	16
2.1. İsim Tamlamasının Cümlede Özne Olarak Kullanılması.....	16
2.2. İsim Tamlamasının Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	18
2.3. İsim Tamlamasının Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	19
2.4. İsim Tamlamasının Cümlede Zarf Olarak Kullanılması	20
2.5. İsim Tamlamasının Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	21
3. İSİM TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	22
3.1. İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması	22
3.2. İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması	23
3.3. İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	24
3.4. İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	25
3.5. İsim Tamlamasının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması	25
4. İSİM TAMLAMASININ UNSURLARININ ARASINA BAŞKA ÖGELERİN GİRMESİ	26
5. FARKLI YAPIDAKİ İSİM TAMLAMALARI.....	26
SIFAT TAMLAMASI.....	27

1. YAPI BAKIMINDAN SIFAT TAMLAMASI	28
1.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları	28
1.2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	29
1.2.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	29
1.2.2. Sıfat Unsuru İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	30
1.2.3. Sıfat Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	30
1.2.4. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	30
1.2.5. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	31
1.2.6. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	31
1.2.7. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	31
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE SIFAT TAMLAMASI	32
2.1. Sıfat Tamlamasının Cümlede Özne Olarak Kullanılması	32
2.2. Sıfat Tamlamasının Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	33
2.3. Sıfat Tamlamasının Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	34
2.4. Sıfat Tamlamasının Cümlede Zarf Olarak Kullanılması	35
2.5. Sıfat Tamlamasının Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	36
3. SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ	38
3.1. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması	38
3.2. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması	39
3.3. Sıfat Tamlamasının Başka Bir Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	41
3.4. Sıfat Tamlamasının Başka Bir Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	42
3.5. Sıfat Tamlamasının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması	43
SIFAT-FİİL GRUBU	44
1. YAPI BAKIMINDAN SIFAT-FİİL GRUBU	45
1.1. -An, -AsI, -mAz, -Ar, -Dİk, -AcAk, -mİş Ekleriyle Kurulan Sıfat-Fiil Grupları	45
1.1.1. -An	45
1.1.2. -r / -Ar	46
1.1.3. -mİş	47
1.1.4. -Dİk	48
1.1.5. -AcAk	49
1.1.6. -mAz	49
1.2. Sıfat-Fiil Eki Olarak Kullanılan Ekler	50
1.2.1. -İcI	50
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE SIFAT-FİİL GRUBU	51
2.1. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması	51
2.2. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	52
2.3. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	53
3. SIFAT- FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ	53
3.1. Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	53
3.2. Sıfat-Fiil Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması	54
3.3. Sıfat-Fiil Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması	54

İSİM-FİİL GRUBU	55
1. YAPI BAKIMINDAN İSİM-FİİL GRUBU	56
1.1. “- mAk” Ekiyle Kurulmuş İsim-Fiil Grubu	56
1.2. “-(y)İş” Ekiyle Kurulmuş İsim-Fiil Grubu.....	57
1.3. “-mA” Ekiyle Kurulmuş İsim-Fiil Grubu	57
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE İSİM- FİİL GRUBU	58
2.1. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması	58
2.2. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması.....	59
2.3. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması.....	59
2.4. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması.....	59
3. İSİM-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	59
3.1. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması.....	59
3.2. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması.....	60
3.3. İsim-Fiil Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması.....	60
3.4. İsim-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	61
ZARF-FİİL GRUBU	61
YAPI BAKIMINDAN ZARF-FİİL GRUBU	62
1.1. “-IncA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu	62
1.2. “-DİkçA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu.....	62
1.3. “- mAdAn” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu.....	63
1.4. “- ken” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu.....	64
1.5. “-Ip” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu	65
1.6. “-ArAk” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu	65
1.7. “-sA” Şart Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu.....	66
1.8. “-...A Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu	66
1.9. “-r...- mAz” Kalıbıyla Kurulan Zarf-Fiil Grubu.....	67
1.10. “- DI mİ” Kalıbıyla Kurulan Zarf-Fiil Grubu.....	68
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE ZARF- FİİL GRUBU.....	69
2.1. Zarf-Fiil Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması	69
TEKRAR GRUBU	70
1. YAPI BAKIMINDAN TEKRAR GRUBU	71
1.1.AYNEN TEKRARLAR.....	71
1.2.YAKIN ANLAMLI TEKRARLAR.....	72
1.3.ZİT ANLAMLI TEKRARLAR	73
1.4. İLAVELİ TEKRARLAR	74
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE TEKRAR GRUBU.....	75
2.2. Tekrar Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması	75
2.3. Tekrar Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	76
3. TEKRAR GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	76
3.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	76
3.2. Tekrar Grubunun Sıfat-Fiil Grubunda Zarf Olarak Kullanılması	76
3.3. Tekrar Grubunun Sıfat-Fiil Grubunda Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	77
3.4. Tekrar Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması.....	77
3.5. Tekrar Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması.....	77

EDAT GRUBU	78
1. YAPI BAKIMINDAN EDAT GRUBU.....	78
1.1. “sonra” Edatı İle Kurulan Edat Grubu:	78
1.2. “önce” Edatı İle Kurulan Edat Grubu	79
1.3. “için” Edatı İle Kurulan Edat Grubu	79
1.4. “beri” Edatı İle Kurulan Edat Grubu.....	80
1.5. “gibi” Edatıyla Kurulan Edat Grubu	80
1.6. “kadar” Edatıyla Kurulan Edat Grubu	81
1.7. “diye” Edatıyla Kurulan Edat Grubu	83
1.8. “göre” Edatıyla Kurulan Edat Grubu	83
1.9. “rağmen” Edatıyla Kurulan Edat Grubu	84
1.10. “karşı” Edatıyla Kurulan Edat Grubu.....	85
1.11. “doğru” Edatıyla Kurulan Edat Grubu	85
1.12. “üzere” Edatıyla Kurulan Edat Grubu.....	86
1.13. “dair” Edatıyla Kurulan Edat Grubu	86
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE EDAT GRUBU	87
2.1. Edat Grubunun Cümlede Yüklemler Olarak Kullanılması.....	87
2.2. Edat Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması.....	87
3. EDAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ	88
3.1. Edat Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	88
BAĞLAMA GRUBU	89
1. YAPI BAKIMINDAN BAĞLAMA GRUBU	89
1.1. “ve” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu	89
1.2. “ya... yahut” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu.....	91
1.3. “veya” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu.....	91
1.4. “ile” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu	92
1.5. “hem... hem” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu.....	92
1.6. “ne... ne” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu.....	93
1.7. “biraz... biraz” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu	94
1.8. “başka” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu	94
1.9. “değil” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu	94
1.10. “fakat” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu	95
1.11. “hatta” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu	95
1.12. “kimi... kimi” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu.....	95
1.13. “biri” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu.....	96
1.14. “biri... öteki/ öbürü” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu	96
1.15. “kâh... kâh” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu.....	96
1.16. “gerek... gerek” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu.....	96
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE BAĞLAMA GRUPLARI.....	97
2.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Kullanılması	97
2.2. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Kullanılması	97
2.3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	98
2.4. Bağlama Grubunun Zarf Olarak Kullanılması	99
2.5. Bağlama Grubunun Yüklemler Olarak Kullanılması	99
3. BAĞLAMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ.....	100
3.1. Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması	100

3.2. Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması	100
3.3. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	101
UNVAN GRUBU.....	101
1. YAPI BAKIMINDAN UNVAN GRUBU	102
1.1. “Efendi” Kelimesi İle Kurulan Unvan Grupları.....	102
1.2. “Paşa” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu.....	103
1.3. “Gazi” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu	103
1.4. “Bey” Kelimesiyle Kurulan Kelime Grubu	104
1.5. “Hatun ” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu	104
1.6. “Ağa” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu	104
1.7. “Dede” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu.....	105
1.8. “Sultan” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu.....	105
1.9. “Hanım” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu	105
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE UNVAN GRUBU	106
2.1. Unvan Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması.....	106
2.2. Unvan Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	107
2.3. Unvan Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	107
2.4. Unvan Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	108
3. UNVAN GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ	108
3.1.Unvan Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması	108
3.2. Unvan Grubunun Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması....	109
BİRLEŞİK İSİM GRUBU	109
1. YAPI BAKIMINDAN BİRLEŞİK İSİM GRUBU	110
1.1. İki Kelimeden Oluşan Birleşik İsim Grubu.....	110
1.2. Üç Kelimeden Oluşan Birleşik İsim Grubu	111
1.3. Farsça İsim Tamlamasına Göre Oluşmuş Birleşik İsim Grubu	112
2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE BİRLEŞİK İSİM GRUBU	112
2.1. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması.....	112
2.2. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	113
2.3. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	113
2.4. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	114
3. BİRLEŞİK İSİM GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ ..	114
3.1. Birleşik İsmi İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması	114
3.2. Birleşik İsim Grubunun Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak	
Kullanılması	115
3.3. Birleşik İsim Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması .	115
ÜNLEM GRUBU	116
SAYI GRUBU	116
1. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE SAYI GRUBU	117
1.1.Sayı Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması	117
1.2. Sayı Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması	117
1.3. Sayı Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması.....	118

1.4.Sayı Grubunun Cümlede Cümle Dışı Unsur Olarak Kullanılması.....	118
2. SAYI GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ	118
2.1. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	118
2.2. Sayı Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Kullanılması.....	119
BİRLEŞİK FİİL	120
1. Bir Hareketi Karşıllayan Birleşik Fiiller	122
1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller	122
1.1.1. Yardımcı Fiili “et-” Olan Birleşik Fiiller	123
1.1.2. Yardımcı Fiili “ol-” Olan Birleşik Fiiller.....	125
1.1.3. Yardımcı Fiili “eyle-” Olan Birleşik Fiiller	126
1.1.4. Yardımcı Fiili “kıl-” Olan Birleşik Fiiller.....	126
1.1.5. Yardımcı Fiili “bulun-” Olan Birleşik Fiiller.....	127
2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller	128
2.1. Yardımcı Fiili “bil-” Olan Birleşik Fiiller.....	128
2.1.1. Yardımcı Fiili “bil” Olan Birleşik Fiillerin Olumsuz Şekli.....	129
2.2. Yardımcı Fiili “ver-” Olan Birleşik Fiiller.....	129
2.3. Yardımcı Fiili “dur-” Olan Birleşik Fiiller.....	130
2.4. Yardımcı Fiili “gel-“ Olan Birleşik Fiiller	130
KISALTMA GRUBU	131
1. YÜKLEME GRUBU	132
2. İSNAT GRUBU	132
3. YÖNELME GRUBU	132
4. BULUNMA GRUBU	133
5. UZAKLAŞMA GRUBU	134
6. VASITA GRUBU.....	134
7. EŞİTLİK GRUBU	135
8. FARKLI TÜRDEKİ KISALTMA GRUPLARI	135
8.1. “-dAn...-A” Kalıbındaki Kısaltma Grupları	135
8.2. İkinci Unsuru Yönelme Hâli Eki Taşıyan Kısaltma Grupları	136
CÜMLE	137
1. CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ	139
1.1. BAĞLAMA EDATLARIYLA BAĞLANAN CÜMLELER	139
1.1.1. “ve” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	140
1.1.2. “ki” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler.....	141
1.1.3. “fakat” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler.....	142
1.1.4. “ne...ne” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	143
1.1.5. “halbuki” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	144
1.1.6.“çünkü” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	145
1.1.7. “ama” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	145
1.1.8. “veya” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	146
1.1.9. “ister...ister” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	146
1.1.10. “ zira” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	146
1.1.11. “ kimi...kimi” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler	147

1.2. ORTAK ÖGELERLE BAĞLANAN CÜMLELER	147
1.2.1. Ortak Özneli Cümleler	147
1.2.2. Ortak Nesneli Cümleler.....	148
1.2.3. Ortak Yer Tamlayıcı Cümleler	148
1.2.4. Ortak Zarflı Cümleler	149
1.2.5. Ortak Yüklemlı Cümleler.....	150
1.3. ORTAK KİP VEYA ŞAHİS EKİYLE BAĞLANAN CÜMLELER	150
1.4. ANLAM İLİŞKİSİYLE BAĞLANAN CÜMLELER.....	151
2.YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER	152
2.1. FİİL CÜMLESİ.....	152
2.2. İSİM CÜMLESİ.....	153
3.YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER	155
3.1. KURALLI CÜMLE	155
3.2. DEVRİK CÜMLE.....	156
4. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER.....	157
4.1. OLUMLU CÜMLE.....	157
4.2. OLUMSUZ CÜMLE.....	158
4.2.1. “-mA” Ekiyle Kurulan Olumsuz Cümleler.....	158
4.2.2. “değil” edatıyla Kurulan Olumsuz Cümleler.....	159
4.2.3. “ ne... ne...” Edatıyla Kurulan Olumsuz Cümleler	159
4.2.4. “yok” İsmiyle Kurulan Olumsuz Cümleler	160
4.3. SORU CÜMLESİ.....	161
4.3.1. “mI” İle Kurulan Soru Cümleleri.....	161
4.3.2. Soru Kelimeleri İle Kurulan Soru Cümleleri.....	162
SONUÇ	164
BEŞ ŞEHİR’İN SÖZ DİZİMİNİN DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASINA İLİŞKİN BAZI TEKLİFLER	167
EKLER.....	171
KAYNAKÇA	178

GİRİŞ

Dilciler tarafından “sentaks”, “nahiv”, “cümle bilgisi” gibi değişik şekillerde isimlendirilen söz dizimi, kelimelerin diğer kelimelerle olan ilişkisini ve cümleleri inceleyen dil bilgisi dalıdır.

Her dilin kendi yapısal özelliklerine uygun olan bir söz dizimi vardır. Bu söz dizimi, milletlerin kendi düşünce dünyasının yansımasıdır.

Söz diziminin hangi işlevlerde kullanıldığını belirleyen dilin sözlü ve yazılı kullanımları olduğu için biz de bu çalışmamızda Türk düşünce yapısının yansıması olan Türkçe söz dizimini bir edebî eserden yola çıkarak incelemeye çalıştık.

Bu çalışma, Türk edebiyatının mihenk taşlarından biri olan Ahmet Hamdi TANPINAR’ın deneme türünde yazmış olduğu “Beş Şehir” adlı eserinin söz dizimi bakımından incelenmesinden oluşmuştur.

Ahmet Hamdi TANPINAR’ın birçok eseri üzerinde gerek edebî gerek üslup gerekse dil çalışmaları yapılmış olmasına rağmen türünün ve sanatçısının en önemli eserlerinden biri olan Beş Şehir üzerine -bir iki çalışma dışında- söz dizimi açısından ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Var olan çalışmalar eserin cümle çeşitlerini ve eserdeki isim ve sıfat tamlamalarını inceleyen dil bilgisinin sadece bir alanına yönelik çalışmalardır. Biz Ahmet Hamdi TANPINAR gibi bir üstadın bu eserinin incelenmesinin dil bilimciler açısından gerekli olduğunu düşünerek çalışmamıza başladık.

Ahmet Hamdi TANPINAR 23 Haziran 1901’de İstanbul’un Şehzadebaşı semtinde doğdu. Ahmet Hamdi'nin çocukluğu, çoğunlukla babasının kadılığı dolayısıyla bulunduğu yerlerde kısa sürelerde de İstanbul’da geçti. Ravza-i Maarif İptidâî Mektebi’nde başladığı tahsiline Sinop ve Siirt rüştiyelerinde devam etti. Siirt’te, Katolik Dominicain misyonerlerinin idare ettiği Fransız mektebinde de bir yıl kadar okudu. Lise yıllarını Vefa, Kerkük ve Antalya Sultanilerinde geçirdi.

1918’de yüksek öğrenimine başlamak üzere İstanbul’a gelen Ahmet Hamdi, Baytar mektebine yatılı öğrenci olarak girdi. Burada bir yıl okuduktan sonra 1919’da Edebiyat Fakültesine kaydoldu. Önce tarih, daha sonra felsefe öğrenimi yapmak istedi. Daha önce yazılarından tanıdığı Yahya Kemal’in Edebiyat şubesinde ders verdiğini öğrenince bu hevesle edebiyat şubesine geçti. 1923 'te fakülteyi bitirdi. On yıl kadar sürecek edebiyat öğretmenliğine, ilk adımı Erzurum Lisesine atmak suretiyle başladı. (1923) Sonra sırasıyla Konya (1925) ve Ankara (1927) Liselerinde devam etti. Ankara’da iken kültür hayatında önemli bir yeri bulunan Gazi Orta Muallim Mektebinde (daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü olacak) edebiyat dersleri verdi. 1932’de İstanbul Kadıköy Lisesi’nde öğretmenlik yaptı. Ertesi sene, Ahmet Haşim’in ölümü üzerine boşalan Güzel Sanatlar Akademisindeki sanat tarihi kürsüsünde estetik ve mitoloji dersleri verdi; Üsküdar Amerikan Kolejinde de edebiyat dersleri okuttu.

Yeni Türk Edebiyatı kürsüsünün ilk profesörü olarak Ahmet Hamdi TANPINAR 1939’da üniversiteye geçti.1943–1946 yılları arasında Büyük Millet Meclisinin 6. devresinde Maraş milletvekili olarak parlamentoya girdi. Mecliste aktif bir çalışması olmayan TANPINAR, 1946 seçimlerinde aday gösterilmedi. 1946–1948 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığında müfettiş olarak görev yaptı. 1948’de Güzel Sanatlar Akademisinde estetik dersi veren yazar 1949’da, Edebiyat Fakültesi’ndeki profesörlük görevine yeniden döndü.

1953 yılında altı ay, 1955’de üç hafta (filoloji kongresi vesilesiyle), 1959’da bir yıl kalmak üzere üç defa yurt dışına çıkan Ahmet Hamdi Tanpınar, bu sürelerin büyük bir kısmını Paris’te geçirdi. Bu arada Fransa’nın diğer şehirleriyle Belçika, Hollanda, İngiltere, İspanya, Portekiz, İtalya ve İsviçre’yi de kısa sürelerle tanımak imkânı buldu.

24 Ocak 1962 günü geçirdiği bir kalp krizi sonucu hayata veda etti.

Şiir, hikâye, roman, deneme, edebî tenkit ve edebiyat tarihi alanında birçok eser veren Tanpınar’ın “*eserlerinde tarih, edebiyat, şiir, musiki, estetik, yer*

yer felsefe, plastik sanatlar ve psikolojinin âdeta iç içe geçmiş karmaşık bir yapı arz ettiği kolayca fark edilir.” (Uçman, 2003:107)

“Nesirleri arasında olduğu kadar, şehir monografileri arasında da özel bir yeri olan **Beş Şehir**, gerek nesir sanatı, gerekse muhtevası bakımından dikkate layık eserlerindendir. Ankara, Erzurum, Konya, Bursa ve İstanbul yazılarını içine alan bu kitabın iki temel motifi, kendisinin de önsözde belirttiği gibi, “hayatımız da kaybolan şeylerin ardından duyulan üzüntü ile yeniye karşı beslenen iştihak”tır. (Tanpınar,1985: III) Fakat yazarının mizacının tabii bir neticesi olarak birinci motif daima ön planda kalır. Bu beş şehrin hikâyesi, eskinin büyük değerleriyle geleceğe uzanan Türk şehirlerinin tarihî ve kültürel maceralarını ve ümitlerini aksettirir. Böylece Ankara’da Roma İmparatorluğu’ndan Selçuk ve Osmanlı’ya, Erzurum’da yakın tarihimizden günümüze, Konya’da Selçukludan, Osmanlı’ya, Bursa’da Osmanlı’dan aktüel tarihe, nihayet İstanbul’da Bizans’tan Osmanlı’ya, sürekliliğini kaybetmeyen ve kopmayan bir gidişgeliş, bütün bu medeniyetlerin sanat eserlerinin, hayat tarzlarının, kültürlerinin, insanların mukayese imkânını verir.” (Okay, 2002: 536)

Çalışmamızda eseri tüm cümleleri ve kelime grupları bakımından inceledik. Eserin 1000 Temel Eser Serisinin 1985 yılında yapılmış baskısını esas aldık ve günümüzden farklı olan imla ve noktalamaları değiştirmeden verdik. Eserin daha sonra yapılan baskılarındaki farklılıkların genel olarak kelime düzeyinde olduğunu, bunun da sadeleştirmeden kaynaklanan farklılıklar olduğunu gördük. Örnek cümleleri seçerken “Ancak normun sınırları dâhilinde, mevcut ifade imkânlarından bir seçme yapılabilir. Bu durumda tercih edilen unsurun tercih sebebi üzerinde durmak yerinde olur.”(Aktaş, 1993: 111) görüşünden hareket ederek her bir cümleyi mümkün olduğunca “iyi örnek” olabileceğini düşündüğümüz yerde kullanmaya çalıştık. Eserde yer alan ancak yazarın

kendisine ait olmayan cümleleri - şiir metinlerini ve türküleri- incelememizde kullanmadık.

Çalışmamız “kelime grupları, cümle, sonuç, öneriler, kaynaklar” kısımlarından oluşmaktadır.

Kelime gruplarını incelerken söz konusu kelime grubunun Türkçedeki genel kullanımı, oluşum şekli hakkında bilgi verdikten sonra dilcilerin farklı görüşlerine değindik. Ayrıca her kelime grubunun cümledeki görevi ve diğer kelime grupları içindeki kullanımına uygun olan çok örnek verdik. Kelime gruplarının farklı özellik arz eden kullanımlarını da ayrı bir başlık altında inceledik.

Cümle bahsinde eserdeki cümleler bağlanma şekillerine, anlamlarına, yüklemine türüne ve yerine göre değerlendirilmiştir. Yine dilcilerin farklı görüşlerinden yararlanılarak bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızda Ahmet Hamdi TANPINAR’ın Beş Şehir adlı eserini söz dizimi bakımından incelerken ve bunun ortaöğretim kurumlarındaki dil bilgisi derslerinde kullanılabilirliği üzerinde dururken Türk Dili ve Edebiyatı dersi programından farklı bir yol izlemeyi uygun bulduk. 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı dersinin dil bilgisi konuları arasında yer alan “Yapısına Göre Cümleler”

a. Basit Cümle

b. Sıralı Cümle

c. Bağlı Cümle

d. Birleşik Cümle (a. Şartlı Birleşik Cümle; b. ki’li birleşik Cümle; c. Girişik Birleşik Cümle; d. İç içe Birleşik Cümle) başlıkları altında ele alınmıştır.

Basit cümle derken yalnız bir yüklemi bulunan, tek yargı taşıyan cümleler kastedilmiştir. Bizce bütün cümleler basit yapıdadırlar. Cümlelerin noktalama işaretleriyle ya da bağlama edatlarıyla bağlanması, içinde fiilimsilerin bulunup bulunmaması cümlelerin basit yapısını etkilemez. Ancak bu basit cümleler değişik anlam ilgileriyle, ortak kip ve şahıs ekleriyle, bağlama edatlarıyla ya da ortak öğelerle birbirine bağlanırlar.

Lise ders kitaplarında (Güneri, 2004: 79) yer alan sıralı cümle ile her biri bağımsız cümle olan, birbirine virgöl ya da noktalı virgülle bağlanan cümleler dizisi kastedilmektedir. Tezimizde bu tür cümleler “ortak öğelerle bağlanan cümleler” ya da “anlam ilgisiyle bağlanan cümleler” olarak değerlendirilmiştir.

Bağlı cümle birbirine bağlaçlarla bağlanan cümleler olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan bir bağlama edatı olan “ki” farklı şekilde değerlendirilerek birleşik cümle konusu içerisinde ele alınmaktadır. Çalışmamızda böyle bir yanlış anlaşılmaya yol açmamak için bağlama edatlarını birbirinden ayırmadan cümleleri “bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler” başlığı altında inceledik.

Birleşik cümlelerin alt başlığı olarak incelenen, içinde fiilimsilerden herhangi birisinin bulunduğu ve “girişik birleşik cümle” olarak isimlendirilen cümlelerin de basit olduğunu düşünüyoruz. Çünkü cümle bir yüklem ile onu tamamlayan değişik unsurların birleşmesinden oluşur. Bu unsurların da isimden türemeleri ya da fiilden türemeleri cümlelerin yapısını etkilemez.

“Meselâ, sıcak havalar herkesi bunalttı cümlesinde, sıcak kelimesi, isimden yapılmış bir sıfattır ve havalar ismini nitelemektedir. Bu cümle tek yargılı bir cümle olduğu için basit cümledir. Bu cümleyi sıcak sıfatı yerine ısınan sıfatını koyarak değiştirelim. Isınan havalar, herkesi bunalttı. Isınan kelimesi, fiilden yapılmış bir sıfattır ve sıcak sıfatı gibi havalar ismini nitelemektedir. Bu cümledeki sıfatın fiilden yapılmış olması onun görevini değiştirmedeği gibi ona yargı ifadesi de yüklemmez.” (Karahan, 1995: 38)

Dilcilerin tartıştığı en önemli konulardan biri olan “cümlelerin yapısı”nın farklı bir çalışma konusu olduğunu düşünerek burada daha fazla ayrıntıya girmedik.

Sonuç kısmında ise eserdeki cümleler hakkında bazı istatistikî bilgiler verdik. Bu bilgilerin yazarın üslûbu bakımından önemli olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca bu bölümde genellikle cümle yapısı itibariyle ağır bir özellik gösteren TANPINAR’ın Beş Şehir adlı eserindeki birçok cümlelerin ortaöğretim kurumlarındaki dilbilgisi derslerinde örnek olarak kullanılabileceğine dair öneriler sunulmuştur. Biliyoruz ki dil bilgisi öğretiminde cümlelerden hareket etmek bilgilerin kalıcı olması açısından çok daha önemlidir.

Genellikle hep uzun ve karmaşık cümlelerin sahibi gibi akla gelen TANPINAR’ın deneme türünde yazmış olduğu bu eserinde gayet açık, kısa ve anlaşılması kolay cümleler kullandığını gördük.

Kaynaklar kısmında ise incelememiz sırasında gerek metot gerekse bilgi bakımından yararlandığımız eserleri gösterdik.

Hazırladığımız bu çalışmanın dile gönül verenlere hizmet edeceğine, buna benzer çalışmaların artmasının Türkçemizin söz dizimi için faydalı olacağına inanıyoruz.

1. BÖLÜM

KELİME GRUPLARI

Dilimizde nesneleri, hareketleri ve varlıkları karşılamak için bazen kelimeler tek başlarına yetersiz kalırlar. Tek bir kelime söz konusu varlık, hareket ya da eşyayı çeşitli yönleriyle anlatamaz. Böyle durumlarda kelimelerden daha büyük dil birliklerine ihtiyaç duyulur. İşte birden fazla kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, dilde tek bir kelime gibi kabul gören ve kelimeler gibi çekime giren yargısız dil birliklerine “kelime grubu” denir.

Kelime grubunun yapısındaki ve anlamındaki bütünlük sıfat tamlamaları, unvan grupları, sayı grubu gibi kullanımlarda eksiz şekilde sağlanırken isim tamlamaları, edat grupları ve kısaltma grupları gibi gruplarda da eklerle sağlanır. Kelime gruplarında kesin olan kullanım Türkçenin genel yapısına uygun olarak yardımcı unsurun önce, asıl unsurun sonra gelmesidir. Bazı kullanımlarda bu unsurlar yer değiştirebilir ama bu tür kullanımlar kelime grubunun genel yapısını değiştirmez.

Muharrem ERGİN “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde kelime grubunu “*Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliği*” olarak tanımlamıştır. Kelime gruplarını “belirtme grubu” olarak ifade eden yazar, “*kelime gruplarında umumiyetle belirten-belirtilen, tamamlayan-tamamlanan, tâbi olan- tâbi olunan, asıl-yardımcı olmak üzere iki unsur bulunur.*” der. (1993: 353) Kelime gruplarının özelliklerini anlatır. Buna göre;

1. “*Türkçede yardımcı unsur asıl unsurdan önce gelir. Bütün kelime grupları ve cümlede belirtilen, tamamlanan, tâbi olunan, asıl unsur sonda; belirten, tamamlayan, tâbi olan, yardımcı unsur başta bulunur. Türkçede yalnız ki’li birleşik cümle çok tabii olarak bu kaidenin dışında kalır.*”

2. “Kelime gruplarındaki bu sıranın onların karşıladıkları nesnelerin ve hareketlerin oluş sırasına da uygun olduğunu belirtir.”

3. “Kelime gruplarının diğer kelime ya da kelime gruplarıyla ilişkisini kuracak olan ek, grubun sonuna gelir ve bütün grubun eki olarak görev yapar.” (Ergin, 1993:353)

Tahsin BANGUOĞLU, “Türkçenin Grameri” adlı eserinde hem kelime grupları hem de cümleler için “öbek” kelimesini kullanır. Ancak kelime gruplarını “belirtme öbeği”, cümleleri ise “yargı öbeği” olarak adlandırır. Kelime gruplarını “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek bir kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri diyoruz.” biçiminde açıklar. (1990: 496). Kelime gruplarını sekiz başlık altında inceler: Ad takımları, sıfat takımları, zarf öbekleri, çekim öbekleri, takı öbekleri, bağlam öbekleri, yanaşma takımları, katma öbekleri.

Jean DENY, “Türk Dili Grameri” adlı kitabında “kelime öbeği” ismini kullanmış ve “kelimelerin şekil bakımından olduğu gibi, mantık bakımından da bir bütün vücuda getiren topluluk” şeklinde tanımlamıştır. (1943: 709) Kelime öbeklerini “belirtici öbekler (isim ve sıfat tamlamaları, yaklaşma, bulunma, ayrılma grupları), yanaşmalık öbekler (unvan ve birleşik isim grupları), yığılma öbekler (edat ve fiil grupları), ve cümle öbekleri (yarı cümleler, cümleler, sıfat-fiil ve zarf-fiil grupları) şeklinde tasnif etmiştir.

M. Kaya BİLGEGİL, “Türkçe Dilbilgisi” adlı eserinde kelime gruplarını “belirtme (tayin) grupları” şeklinde adlandırmış ve “birden ziyade kelimeden meydana geldiği halde cümledeki görevi bakımından bir tek kelimeden farksız olan, gerektiği takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözler” şeklinde tanımlamıştır. (1963: 115) Kelime gruplarını, isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, ikizlemeler, edat grupları, unvan grupları olmak üzere sekiz başlıkta inceler.

Vecihe HATİBOĞLU, “Türkçenin Sözdizimi” adlı eserinde anlatımları yargı bildirip bildirmemelerine göre “*yargılı anlatımlar*” ve “*yargısız anlatımlar*” şeklinde ikiye ayırır. Kelime gruplarını, yargısız anlatımlar olarak kabul eder. Yargısız anlatımların “*En az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birlikler*” olduğunu söyler. (1982: 2) Yargısız anlatımları; tamlamaların, birleşik sözcüklerin ve ikilemelerin oluşturduğunu ifade eder. Sözdiziminin amacının ise yargılı anlatımlar olan cümleleri incelemek olduğunu belirtir.

Leyla KARAHAN ise “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserinde “*kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak ve belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.*” şeklinde tanımlamıştır. (2005: 39) Daha sonra kelime gruplarının belli başlı özellikleri sıralayan yazar, kelime gruplarını on dört başlık altında incelemiştir: İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim –fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma grupları.

“Kelime Grupları” adlı eserinde Halil AÇIKGÖZ ve Muhammet YELTEN kelime gruplarıyla ilgili tam bir tanım vermez. Ancak “*Kelime gruplarının yeri, kelime ile cümle arasındadır. Bu sebeple dilimizdeki kelime grupları, kelimeden daha geniş, cümleden daha küçük bir gramer birliği durumundadırlar.*” (2005: 11) diyerek kelime gruplarının kullanım şekli hakkında bilgi vermiştir. Kelimelerin yetersiz kaldığı durumlarda kelimelerin görevlerini kelime gruplarının üstlendiğini belirtir.

Hamza ZÜLFİKAR, “Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri” adlı kitapta

“Tek tek kelimeler bir düşünceyi söz haline getiremez. Bir uyum çerçevesinde dilin kendi mantığı ve yapısı içinde gelişen gruplar arasındaki bu birleşmeler, amaçlanan çeşitli kavramları karşılaya karşılaya olgunlaşır; tamlayan,

tamlananı; belirten, belirtileni bütünler ve sonunda istenilen düşünceye erişilir.” der. (2003: 166)

Kelime gruplarını ikilemeler, birleşik kelimeler, deyimler ve tamlamalar olarak sınıflandırır.

Zeynep KORKMAZ, “Gramer Terimleri Sözlüğü”nde kelime gruplarını inceleyen dil bilgisi dalını “cümle bilgisi” şeklinde adlandırmış ve “*Bir dilde, kelimelerin, kelime gruplarının, cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen bilim dalı*” olarak açıklamıştır. (1992: 33)

KORKMAZ aynı eserinde kelime gruplarını şöyle tanımlamıştır:

“Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu. Türkçede isim tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik isim, birleşik fiil, edat grubu, zarf grubu, ünlem grubu, unvan grubu gibi eşitli kelime grupları vardır.” der ve örnekler verir. (1992: 100)

Tahir Nejat GENCAN “Dilbilgisi” adlı eserinde “*Düşünce, duygu, istek ve yargıları eksiksiz anlatabilmek için sözcükleri, dilbilgisi kurallarına göre, dizmek gerekir. İşte bu dizilişin incelenmesini ve kurallarını kapsayan bölüme sözdizimi denir.*” (1975: 72) şeklinde bir açıklama yapmış ve söz diziminin ana konusunun “tümce” olduğunu belirtmiştir.

İSİM TAMLAMASI

En az iki isim unsurunun iyelik ilişkisiyle birleşmesinden oluşan kelime grubudur. Grubu oluşturan unsurlardan birincisine tamlayan, ikincisine tamlanan denir. Tamlanan unsur genellikle 3. tekil kişi iyelik eki taşır. Türkçenin genel yapısına uygun olarak yardımcı unsur olan tamlayan önce, asıl unsur olan tamlanan sonra gelir. Tamlayan ya da tamlanan veya her ikisi de bir kelime grubu

olabilir. İsimlerin yanı sıra isimleşmiş sıfatlar ve zamirler de tamlayan olabilir. Eğer tamlayan bir kişi zamiri ise tamlanan, zamire uygun iyelik ekini alır. Özellikle şiir ve konuşma dilinde belirtili isim tamlamalarının unsurları yer değiştirebilir ya da unsurları arasına başka kelimeler ile cümlenin farklı öğeleri girebilir. Ayrıca kişi zahirinin tamlayan olduğu isim tamlamalarında tamlayan unsur düşebilir.

İsim tamlaması, tamlayan unsurunun ekli veya eksiz olmasına göre ikiye ayrılır. Tamlayan ilgi hâli eki almışsa belirtili isim tamlaması, almamışsa belirtisiz isim tamlaması olarak kabul edilir. İsim tamlamalarında tamlayan ya da tamlanan veya her ikisi de bir kelime grubu olabilir. Belirtili isim tamlamasında birden fazla tamlayan ve tamlanan bulunabilir.

Belirtisiz isim tamlamalarında daimî bir ilişki bulunur. Dolayısıyla bu tür isim tamlamalarında tamlayan ve tamlananın arasına başka kelime giremez. KARAHAN, bu özelliğı nedeniyle “*belirtisiz isim tamlamalarının nesne adı olarak kullanılmaya en elverişli kelime gruplarından biri*” olduğunu söyler. (2005: 44)

Belirtili isim tamlamalarında vurgu her iki unsurda da eşit bulunur. Ancak belirtisiz isim tamlamalarında vurgu tamlayan üzerindedir.

1.YAPI BAKIMINDAN İSİM TAMLAMASI

1.1.Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları

Şurası var ki *şehrin vaziyeti* de buna müsaittir. (s.3)

Bu mağrur muharip, yorulan sinirlerini kanlı ve şehvetli oyunlarla uyuşturmaya çalışırken *cihangir haritası*, acemi avcı elinde kalmış bir kaplan postu gibi parçalanıp yırtıldı. (s.9)

Bu, burjuvazi değilse bile artizananın ve çarşının şehri idaresi demektir ki *şark tarihinde* az tesadüf edilir. (s.14)

Ankara kalesine çıktım. (s.17)

Bunların arasında Hacı Bektaş gibi Anadolu ve Rumeli'yi ilhamıyla dolduranlar, Karaca Ahmet gibi Üsküdar'ın bütün bir semtini adıyla zaptedenler vardır. (s.111)

Sanatın aynası da bundan başka bir şey değildir. (s.138)

Halk kahvelerinde âşık sazı, eşrafın gittiği gazinolarda, kıraathanelerde - bittabi Tanzimat'tan sonra- *takım musikisi* varmış. (s.37)

Erzurum gümrüğü, XVII. asır sonu tarihine bir başka şekilde de geçer. (s.32)

Muhteris, maceraperest şehzadeler, her an *dışarının müdahalesini memleket üzerine* çekerd. (s.80)

Bugün o tepeye *Alâeddin Tepesi* diyoruz. (s.88)

Mahallenin kendisi de kayboldu. (s.156)

1.2. Unsurlarından Biri Ya da İkisi Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları

İsim tamlamasını oluşturan unsurlardan biri ya da her ikisi kelime grubu olabilir.

1.2.1. Unsurlarından Biri Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları

İsim tamlamasının tamlayan ya da tamlanan unsuru veya her ikisi de bağlama grubu olabilir.

Bazen geniş sağırsını rüzgâra vermiş bir harp gemisi gibi, *zaman ve hâdiselerin denizinde* çevik ve kudretli yüzer. (s.3)

Etilerin, Frigyalıların, Lidyalıların, Roma ve Bizans'ın, Selçuk ve Osmanlı Türklerinin zamanında bu, hep böyle olmuştur. (s.3)

Köylü ile çiftçi sınıfının hakları toprak sahibi beyler tarafından korunurdu. (s.35)

O bir başlangıç noktasını bir imparatorluk yapmakla kalmaz, ona *rahm ve şefkatin derinliğini* de katar. (s.115)

Bugünkü Atatürk Bulvarı'nın Unkapanı'ndan Zeyrek'e kadar uzanan tarafında gördüğümüz setler *bu sultan ve vezir konaklarının arsa ve bahçeleridir*. (s.194)

Hepimiz Hamlet'ten daha keskin bir *“olmak veya olmamak” davası* içinde yaşıyoruz. (s.259)

1.2.2. Unsurlarından En Az Biri İsim Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

Bir isim tamlamasını oluşturan unsurlardan biri ya da her ikisi bir isim tamlamasından oluşabilir. BANGUOĞLU (1990: 338), bu tür tamlamaları “*zincirleme ad takımları*” olarak değerlendirse de biz bu tür bir tamlamayı kabul etmedik. Bizce zincirleme isim tamlaması olarak söz edilen tamlamalar, tamlayanı ya da tamlananı bir isim tamlamasından oluşan isim tamlamalarıdır.

Aydos kalesinin kapılarını Türklere Orhan'ın akrabasından Abdurrahman Gazi'ye âşık olan bir tekfur kızı açar. (s.114)

Sonunda kendinizi *Selçuk sultanlarının şehrinde* bulursunuz. (s.71)

Evet, Bursa *bir su şehridir* ve bu itibarla bize hiç beklenmedik bir adamı hatırlatır. (s.117)

Konya hapishanesinin kadınlar kısmında yüzünü görmediğim fakat sesini çok iyi tanıdığım bir kadın vardı. (s.104)

1.2.3. Unsurlarından Biri Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

İsim tamlamasının tamlayanı ya da tamlananı veya her ikisi bir sıfat tamlamasından oluşabilir.

O bütün Orta Anadolu'ya bir iç kale vazifesini görmüş eteklerinde daima *tarihin büyük düğümleri* çözülüp bağlanmıştır. (s.3)

Asırlar içinde uğradığı istilâlar, üst üste yangınlar ve yağmalar şehirde *geçmiş zamanların pek az eserini* bırakmıştır. (s.7)

Fetihten 1453 senesine kadar geçen 130 sene, sade baştanbaşa ve iliklerine kadar bir Türk şehri olmasına yetmemiş, aynı zamanda *onun manevî çehresini* gelecek zaman için hiç değişmeyecek şekilde tesbit etmiştir. (s.107)

O zamanın Erzurum'u, on yıl sonra 1923'te gördüğüm Erzurum'dan çok başkaydı. (s.24)

Bunlar *o devrin işporta malları*ydı. (s.151)

Ne yazık ki fertler gibi milletler için de *talihin bazı cilveleri* ancak nefsinde tecrübe ile anlaşılabilir. (s.124)

Seneden seneye artan vergilerin, müdahalelerin devri açılır ve nihayet, Mevlana'nın ölümünden bir sene sonra 1274'de asıl istilâ vukua gelir. (s.78)

1.2.4. Tamlayanı Birleşik İsim Grubu Olan İsim Tamlamaları

Celâleddin Harezmsâh'ın elçilerini burada kabul etti. (s.74)

Baba İshak isyanı devletin büyümesini iyiden iyiye sarsan bir güçlkle bastırılır. (s.78)

Fakat *Ak Şemseddin'in çanağına* ne burçak çorbası, ne de yoğurt koyar; artan aşı da köpeklerin önüne döker. (s.11)

1.2.5. Tamlayanı Cümle Şeklinde Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Bana üç yüz yılın üzerinden aşarak, XVI. asrın şair İshâk Çelebi'sini hatırlatan, *onun çok meşhur "Şam'dan çıktığım akşama dedim Şam-ı Şerif" mısraını* tekrar ederek anlatan bu şaşırtıcı adam, gerçekten hatırlanmağa değer. (s.39)

Çünkü biz çok defa İzzet Mollanın, “ *Meşhurdur ki zulm ile olmaz cihan harâb / Eyler anı müdâhane-i âlimân harâb*” beytini tek başına okuruz. (s.42)

Bunların birinden aldığım: *Çerden çöpten yuva kurdum, Uçurmadan bala ben...* beytinin büyük bir hayat destanı olabilmesi için bir an gerçek bir romancı muhayyilesine çarpması yeter. (s.57)

Ve bilhassa isterdim ki *"Gesi bağlarında bir top gülüm var" türküsünü* söylesin. (s.104)

Bazen de *"Odasına varılmıyor köpekten"* mısraıyla başlayan çok hayâsız oyun havasını söylerdi. (s.104)

Müverrih Hammer, Bursa için olan eserinde: *"Bakiyelerden kolaylıkla planı yapılabilecek" hükmünü* çıkartır. (s.116)

Servinin derinliklerinden üç defa; "*Alamam, dayıcığım, insan oğludur, çiğ süt emmiştir.*" cevabı gelir. (s.190)

1.2.6. Tamlayanı Unvan Grubu Olan İsim Tamlamaları

İsim tamlamalarının tamlayan ya da tamlanan unsuru unvan grubundan oluşabilir. Biz metnimizde sadece tamlayanı unvan grubu olan isim tamlamalarına rastladık.

Zâkir Beyin hazır cevaplılığı bunların en kisasını, itiraza yer bırakmayanını bulmuştu. (s.39)

Namık Kemal'in İntibah'ında, *Ekrem Bey'in Araba Sevdası*'nda bahsettikleri Çamlıca gezintileri gibi bazı Boğaziçi mesirelerindeki gezintiler de bu devirde başlamıştı. (s. 208)

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE İSİM TAMLAMASI

İsim tamlamaları cümlede ismin görev aldığı tüm öge görevlerinde kullanılabilir. Dolayısıyla cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevlerinde kullanılabilir.

2.1. İsim Tamlamasının Cümlede Özne Olarak Kullanılması

İşte *Ankara kalesi* muhayyilemde daima ömrünün en güneşli saatine böyle yavaş yavaş çıkan büyük adamla birleşmiştir. (s.4)

Osmanlı devri, Fatih'in veziri Büyük Mahmud Paşa tarafından yaptırılmış bir han ve bedestenle başlar. (s.15)

Evliya Çelebi'nin Ankara'sı muasırı olan yahut sonradan gelen seyyahlarınkine pek benzemez. (s.16)

Gözümün önünde şaşırtıcı değişiklikleriyle *Ankara ovası* uzanıyor. (s.17)

Musiki zevki de böyle idi. (s.37)

Moğol istilâsı büsbütün başka türlü oldu. (s.77)

Mevlânâ'nın vahdet-i vücud felsefesi bu kadar kısa değildir. (s.99)

Mevlânâ'nın hasret ve sevgi felsefesi, bütün Mevlevîlikle beraber öz hâlinde bu on sekiz beyittedir. (s.99)

Dört çevresinde *Arap, Acem, Hint, Sint, Hutay, Hoten bezirganlarının haneleri* de vardır. (s.32)

Hakikatten *Osmanlı macerası* bir aşk romanıyla başlar. (s.113)

Demek ki *ölümün saltanatı* o kadar mutlak değil. (s.136)

Geçmiş günlerimiz, hasretlerimiz, ıstıraplarımız, sevinçlerimiz, ümitlerimiz, hepsi orada kendi hususiyetlerini yapan renklerle mevcut. (s.137)

Esnaf kadını, eşraf kadınının giydikleri elbiseleri giymez, yani kutnu' larla sırmalı elbiselerle süslenmezdi. (s.36)

Fakat *İstanbul'un iklim hususîliği, lodos poyraz mücadelesi, değişik toprak vaziyetleri* bu semt farklarını başka yerlerde pek az görülecek şekilde derinleştirir. (s.144)

Bayezid sergisi bu kalabalığın senede bir ay en feyizli şekilde birleştiği yerd. (s.148)

Mehtap sefaları, Kâğıthane âlemleri, Çamlıca gezintileri, Boğaz mesireleri şehrin adeta beraberce yaşamasını temin ederdi. (s.157)

Hemen her köşeden *Balalayka sesleri* geliyordu. (s.215)

2.2. İsim Tamlamasının Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

Cetlerimizden iki kişi *vatan haritasını* benimsemişlerdir. (s.15)

Anî Şerafeddin'in türbesini asırlarca Greko-Romen arslanlar bir nöbetçi sadakatıyla beklerler. (s.8)

Roma, şan ve şevketinin içinde maddî hazlarla sarhoş, *fütuhatlarını* yaptı, *müesseselerini* kurdu, *kanunlarını* düzeltti. (s.9)

Böyle bir hayrata ihtiyaç olmadığını aklına bile getirmeden yaptırdığı bu çeşmelere Bursalılar hâlâ *Müftü Çeşmeleri* diyorlar. (s.118)

Bu ses onlara *ömrün büyük dönüm noktalarını, mevsimlerin güzelliğini ve hayatın fâniliğini* söylesin. (s.118)

Andre Gide bu cami için "*zekânın kemal hâlinde sıhhati*" der. (s.124)

En sonunda şeytanî kahkahasını atarak üstümüze *zamanın sürgüsünü* çeker, *fırının kapağını* kapatır... (s.134)

Suyun hareketiyle o gül sallandıkça onlar da *aşk türkülerini* söyleyecekler. (s.137)

Bu kuruluş, *şehrin hayatını* gerçekten kuvvetlendiriyordu. (s.35)

Kışın geldiğini kürkcü müjdelermiş. (s.37)

Cülûsundan sonra Alâeddin'e bu şeyh, halîfe tarafından *fütüvvet şalvarı ve kuşağını* getirmişti. (s.85)

Mevlevî âyinini son defa dergâhların kapanmasından biraz evvel, bir Kadir gecesi, Konya'da görmüştüm. (s.101)

Yük vagonlarında isli lambaların altında bir yığın soluk ve yorgun benizli çocuklar birbirine yaslanmışlar *bu ezik, eritilmiş kurşun gibi yakıcı ve yaktığı yerde öyle külçelenen türkülerden birini* söylüyorlardı. (s.103)

Hususî bir yaşayış şekli, bütün hayata istikamet veren ve her dokunduğunu rahmanîleştiren dinî bir kisve *bu terkinin mucizesini* yapıyordu. (s.150)

Sultanahmet'ten bahsederken *çinilerin güzelliğini* överler. (s.171)

2.3. İsim Tamlamasının Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Muharebeyi kaybedince *Ankara kalesine* kapanır. (s.13)

Fakat evvelâ *Ankara lisesinde*, sonra *Gazi Terbiye Enstitüsünde* o kadar cemiyetli bir hayatımız vardı ki, bir türlü bırakamadım. (s.6)

Uzayan muhasara esnasında *İzzeddin'in karargâhında* padişah ve maiyetindeki beyler için köşkler, evler yaptırılmıştı. (s.13)

Ayrıca İzzeddin Keykâvus *şehrin dışında* bir de medrese yaptırmıştı. (s.13)

Sade bu iki cümle için *benim hafızamda* adın Bursa ile birleşiyor. (s.117)

Bu evlenmeler bazen *vilâyetin sınırları dışına* çıkar, Gürcü beylerinin kızları Erzurum'a paşa olarak gelirlermiş. (s.34)

Bu binaların cephelerinde durmadan onun tesirlerini arar. (s.89)

Taptuk Emre'nin müridinde Mevlânâ'nın zenginliği yoktur. (s.97)

O, *şehrin iktisadî imkânlarına* dayanıyordu. (s.149)

Yarınki İstanbul *bu istihsalin şartlarına, şekillerine* bağlıdır. (s.149)

Geceleyin geçen bir satıcı sesi *bugünün çocuğuna* hangi ürpermeyi verebilir? (s.154)

Bugün hayatımızın bir tarafı *tiyatro gardroplarına* benziyor. (s.158)

2.4. İsim Tamlamasının Cümlede Zarf Olarak Kullanılması

Bayram sabahı güneş bile başka türlü, âdeta ruhanî doğardı. (s.159)

Selçuk zamanında Bizans'ın Anadolu içine son savleti 1197 yılında burada kırılmıştır. (s.4)

Bütün ova *onun zamanında* emece ile işleniyordu. (s.10)

Ve yine *günün birinde* Emir Sultan'ın türbesini ziyaret etmek ister. (s.129)

Balkan Harbi'nin sonunda, iki felâketli muharebe arasındaki o kısa, azaplı soluk alma yılının başında, babamın memur bulunduğu bir şark sancağından dönüyorduk. (s.21)

Eflâkî, bir fıkrasında Şems'in herkes içinde söze karışmak âdeti olmadığını *kendi ağzından* söyler. (s.94)

Akşam saatlerinde onun türkü söylemesini âdeta beklerdim. (s.104)

2.5. İsim Tamlamasının Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

Türk Ocağı binası, Etnografya Müzesi olan bina, Gazi Terbiye Enstitüsü, *İstanbul'da Yeni Postahane ve Dördüncü Vakıf hanı ile başlayan tecrübenin devamı* idiler. (s.6)

Acayip bir karışıklık içinde bu tarih daima *insanın gözü önündedir*. (s.7)

Kurduğu Bayramîye tarikatı *esnaf ve çiftçinin tarikatıdır*. (s.10)

Bu *ledünnî hazların, âhiret saadetlerinin, kendisini sevgide tamamlayan ruhun, bir nur tufanı gibi iştiyakın, kendi derinliklerinde Allah'ı bulan bir murakabenin hakikati* idi. (s.10)

Üstelik bu iç kale *büyük kervan yolları* üzerinde değildir. (s.13)

O *ebediyetin rahmanî yüzü, bir mükâfata çok benzeyen bir sükûnunfânî bir saate sinmiş mânâsıdır*. (s.110)

Orhan hakikatte *Horasan erlerinin silâh ve keramet arkadaşıdır*. (s.115)

Daha doğrusu o devirden kalan birçok şey gibi onlar *Orhan'ın devamı*dırlar. (s.115)

Bu, eski ressamların tasvir etmekten hoşlandıkları şekilde, *ölümün zaferi* idi. (s.26)

Pervizoğlu, *koyu zahitlerin camii* imiş. (s.36)

En son takım, *Kör Vahan'ın santurlu, armonyumlu takımı* imiş. (s.37)

O büyük taşlık *Müslüman Mezarlığı*, o küçüğü de *Ermeni mezarlığı*dır. (s.38)

Filhakika mevcut Türk nüfusunun büyük bir kısmı, henüz *aşiret halindedir*.(s.79)

Sünnî akîde, Şîî ve Bâtınî inançlar ve tasavvufufla, Müslümanlık Hıristiyanlıkla, ırktan gelen kültür İslâmî kültürle, Türkçe, Acemce ile *mücadele* halindeydi.(s.84)

Hakikatte ölüm ağacı Yunus'da *sonsuz oluşun çıkışı*dır. (s.98)

O kadar manalı olan Mevlevî selamı *Galib'in bu beytindedir*. (s.100)

Eski İstanbullu için Silivri yoğurdu *kışın sonu* idi. (s.153)

O, *aydınlığın daima zengin rüyası, saatlerin sazıdır*. (s.162)

3. İSİM TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

3.1. İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

Kısacası *Anadolu kıt'asının kaderinde* az çok değişiklik yapan vak'aların çoğu onun etrafında gelişir. (s.4)

Zaten o seneler *Ankara memurlarının çoğu* resmî dairelerde hattâ vekâletlerde kalıyorlardı. (s.6)

Bunlar yeni imparatorlukla başlayan yeni *nisbet fikrinin eserleridir*. (s.15)

Sert rüzgârda, bulunduğumuz tepenin yassı şekli -Evliya Çelebi olsa Peşte için yaptığı gibi bademe benzetirdi- tam bir *gemi küpeştesi hâlini* aldı. (s.17)

İki güvercin *şadırvanın yalağının kenarında* sanki bu kaideyi bir aşk istiaresiyle tamamlamak ister gibi boyun boyuna duruyorlar. (s.136)

Gümüşlü, bu, *Osman Bey'in gömüldüğü eski Bizans manastırının adıdır*. (s.110)

Dabaklar şeyhinin arkasında, İstanbul'da bile XVII., XVIII. asır ihtilâllerinde iki azgın ocağa karşı kuvvetini zaman zaman gösteren çarşısı gelirdi. (s.35)

Bu, *Erzurum'un ikinci hayatının başlangıcı*, sıcak sobanın, gümüş çay tepsisinde küçük bir şafak gibi gülen çayların, uzun sohbetlerin devridir. (s.38)

Arkasında *dünya ticaretinin büyük bir parçası* vardı.(s.149)

Bir yıl kadar da *Süleymaniye binalarının inşasına* nezaret etmişti.(s.167)

3.2. İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması

Sadeddin bu son rakibini ortadan kaldırmak için, elinden fetva iki günde Konya'dan Ankara'ya o zamana göre yıldırım süratiyle gelir ve *şehrin ayak takımını* yarı beline kadar toprağa gömülü bu kumandanı öldürmeye (İbn-i Bîbî'nin tabiriyle) mecbur eder. (s.14)

O gece Yıldız Dağı'nın eteğinde yatarken *benim çocuk hayalim*, bugün bile ne olduğunu bilmediğim, fakat hangi derin kaynaklardan geldiğini az çok tahmin edebildiğim bu tesirin altında idi. (s.24)

Fakat *Mevlânâ'nın konuşma şekli* başka idi. (s.96)

Ama onda da *Sultanahmet'in ıstık sebili* yok. (s.172)

3.3. İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Sonradan öğrendiğime göre, muhtelif çarşılarında on binlerce zenaatçı çalışır, *saraçlarının yaptığı eyerler* bütün şark vilâyetlerine hattâ Tebriz'e kadar gidermiş. (s.25)

Hulâsa *fırtınanın dağıttığı kartal yuvası* yeniden kuruluyor, sağ kalanlar güneşin adına neşide söylüyorlardı. (s.27)

Bütün Erzurumluların bildiği Bar oyunlarında, ciritte, düğünlerde bizi Malazgirt'ten Viyana'ya kadar götüren davul zurna, o maşerî bando çalınırmış. (s.37)

İki merkeze birden bağlı olmanın sebep olduğu entrikalar, iç harpler, aşiret hoşnutsuzluk ve isyanları birbirini kovalar. (s.80)

Divan-ı Kebîr, *İbrahim'in atıldığı ocağa* benzer, dışarıdan kavurucu gibi görünen ateş içeride bir gül bahçesi olur. (s.96)

Şüphesiz o da *Mevlânâ'nın söylediği şeyleri* söylüyordu. (s.97)

Sinemanın zevkimizi dışarıdan idare ettiği devirde yaşıyoruz. (s.157)

Süleymaniye'nin yapıldığı yıllarda Bakî yirmi beşle otuz arasında genç bir molla idi. (s.167)

Kanunî'nin tahta çıktığı senelerde ise İstanbul Camii, han, hamam, medrese, büyük saray, evliya türbeleri ve çeşmeleriyle tam bir Türk şehriydi. (s.164)

3.4. İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Her tarafta *bir şantiye manzarası* vardı. (s.6)

Vakıa *asıl Selçuk macerası* Konya, Kayseri ve Sivas arasında geçer. (s.12)

Fakat *bu destan devresinde* aşk hikâyesi bir değildir. (s.114)

Onda *bir nevi Ecdat Tanrı çehresi* sezer gibiydim. (s.23)

İşte *bu kervan yolu*, Erzurum’u asırlar içinde eşrafiyla, âyânıyla, ulemasıyla, esnafıyla tam bir şark Ortaçağ şehri olarak kurmuştu. (s.30)

Antalya ve Alâiye limanlarının fethiyle Akdeniz’e, Sinop ve Samsun fethiyle Karadeniz’e açılan Selçuk beyliği, bu Haçlı seferlerinin devamı boyunca *bütün şark ticaretini* elde etti. (s.77)

Ve yıkılan imparatorluğu, ay ışığının altın bir uçurum yaptığı sularda saz sesleri arasında batan *bir masal gemisine* benzetirim. (s.256)

3.5. İsim Tamlamasının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Aldırmayarak işe girer; yemek zamanına kadar *Şeyhin müritleriyle* beraber çalışır. (s.11)

Bu uyanık adam bana daima *eski kültürümüzün bir incarnation’u gibi* görünmüştü. (s.39)

Yıkılmış imparatorluğun dört yanından gelmiş muhacir çocukları bu ışığın altında ve bu su sesleri içinde tıpkı *kuruluş asrının çocukları gibi* oynuyorlar. (s.117)

Şüphesiz bütün bunlar *İslâm dünyası için* yeni şeyler değildi. (s.95)

4. İSİM TAMLAMASININ UNSURLARININ ARASINA BAŞKA ÖGELERİN GİRMESİ

Belirtili isim tamlamasının unsurları arasına başka unsurlar girebilir. Araya giren unsur bazen cümlemin bir ögesi olabileceği gibi bir ara söz de olabilir.

IV. Mehmed'in hal'inde *bu vaizlerin uyandırdığı hoşnutsuzluğun* elbette *hissesi* vardır. (s.120)

Sinan'dan sonra Türk mimarlığının meşalesini eline alan Sadefkâr Mehmed Usta'nın bazı nisbet değişikliklerine bakarak *ondan tamamiyle ayrıldığı*nı iddia edemeyiz. (s.170)

Bir insana inanmaktaki bu saflığın -yalana kadar gitme demektir- şüphesiz *güzel bir taraftı* vardır. (s.121)

Bu mısraın bulunduğu müseddesin hâne beyiti ise *Şeyh Galib'in* bence *tek kehanetidir*. (s. 244)

Ankara Kalesi bu akşam saatinde bana *bir milletin, tarihinin* -ne kadar uzun olursa olsun-, *birkaç ana vak'anın etrafında dönüp dolaştığı, birkaç büyük ve mübarek rüyaya, yaratıcı hamlenin ta kendisi olan bir imanın devamına bağlı olduğunu* bir kere daha öğretti. (s.20)

5. FARKLI YAPIDAKİ İSİM TAMLAMALARI

Türkçede genel olarak belirtili isim tamlaması tamlayanın ilgi hâli eki, tamlananın ise iyelik eki almasıyla oluşur. Ancak zaman zaman ismin uzaklaşma hâli eki olan -Dan, ilgi hâli ekinin yerine kullanılarak belirtili isim tamlaması

oluşturabilir. Farklı hususiyetteki isim tamlamaları başlığı altında bu şekilde kurulmuş olan isim tamlamalarını değerlendirdik.

Bunlardan birincisi Mimar Sinan'dır. (s.15)

Ve Mevlânâ ***dünyanın en tatlı hikâye anlatanlarından biridir.*** (s.99)

Hükümet meydanının arkasında o küçük kerpiç duvarları beyaz kireçle badanalanmış, ***genişçe eyvanı bütün sonbahar güneşini alan evlerden birinde*** oturuyorduk. (s.103)

Bir akşam bilmem niçin gittiğim- bilhassa niçin geciktiğim- istasyonda ***kimbilir hangi cepheden öbürüne asker nakleden katarlardan birine*** rastladım. (s.103)

Yol boyunca ***bu arabalardan birkaçına*** daha rastladım. (s.159)

SIFAT TAMLAMASI

Sıfat tamlaması, sıfat görevinde kullanılan bir isim ile bir başka isim unsurunun hiçbir ek almadan birleşmesiyle oluşur. Sıfat unsuru yardımcı unsur, isim asıl unsurdur. Unsurların biri ya da her ikisi de bir kelime grubundan oluşabilir.

Bazı dilcilerin “takısız isim tamlaması” adı altında değerlendirdiği tamlamaları, biz birer sıfat tamlaması olarak kabul ediyoruz. Nesnenin neden yapıldığını belirten “tahta masa, cam bardak”, gibi tamlamalar, “tahtadan yapılmış masa, camdan yapılmış bardak” şeklinde de pekâlâ düşünülebilir. Bu durumda bunların, sıfat tamlamasından farksız olduğu görülmektedir.

Sıfat tamlaması, söz dizimi içinde tüm öge görevlerinde kullanılabilir.

ERGİN (1993: 359), sıfat tamlamasını tanımladıktan sonra grubun özelliklerini verirken özellikle sıfatın bu birleşmede teklik hâlde bulunması özelliğine dikkat çekmiştir.

KORKMAZ (1992: 133)’a göre, sıfat tamlaması “İsimleri nitelemek veya belirtmek maksadıyla isim ve ona bağlı sıfatın tamlama dizilişinde oluşturdukları kelime grubu”dur. “Bu dizilişte sıfat tamlayan, sıfat tarafından nitelenen veya belirtilen isim tamlanan görevindedir.”

KARAHAN (2005: 48) da sıfat tamlamasını, “Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır. Ardından sıfat tamlamasının özelliklerini sıralamıştır.

1. YAPI BAKIMINDAN SIFAT TAMLAMASI

1.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

Çok defa Ankara ovasına bakarken Hacı Bayramın ömrünün sonuna kadar müritleriyle ekip biçtiği tarlaları düşünürüm. (s.10)

Bu ses onlara ömrün büyük dönüm noktalarını, mevsimlerin güzelliğini ve hayatın fâniliğini söylesin. (s.118)

Her taraf feyz içindeydi. (s.135)

Bütün vesikalar bu Ortaçağ şehrinin Moğol istilâsına ve hattâ XIII. asrın sonuna kadar büyük bir refah içinde olduğunu gösteriyor. (s.84)

Bir başkent daima başkenttir. (s.86)

Servetin, çalışmanın bulunduğu yerde **içtimaî nizam** kendiliğinden doğar. (s.34)

Fakat daha o akşam kazalardan *feci haberler* gelmeye başladı.(s.44)

Kalması için vilâyet konağında ve müstahkem mevki kumandanlığında *iki yer* hazırlanmıştı. (s.44)

Yarım saatte gidecekti. (s.45)

Bu tecrit, daha yükseklerde dolaşır, hatırlatmadan duyguyu tatmin edebilir. (s.50)

İç mahallelerde her kapı çalınışı hâlâ heyecanla karşılanıyor, işin garibi, aradan beş yıl geçtiği halde, hâlâ tek tük dönenler oluyordu. (s.28)

1.2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

1.2.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Yeni yapılmış sefaret binaları da bu çeşidi artırıyordu. (s.6)

Yeşil'i en iyi anlayan muharrir o olmuştur. (s.125)

Selçuk tarihi denen o büyük portreler galerisi artık sizin için açılmıştır. (s.74)

Bu söz *karanlık gecede çakan şimşeğe* benzer. (s.93)

Hepsi *idealin serhaddinde susmuş bu insanların hikmetinde* kaybolmuş bir dünyayı arıyorum. (s.258)

Bilmediğim, seslerini tanımadığım dudaklar benimle *bitmez tükenmez işaretler*le konuşuyorlar. (s.258)

Bizzat İstanbul'un kendisi de *bu hayatın ve kendisine yeni kıymetler yaratacak yeni zamanın peşinde* sabırsızlanıyor. (s.259)

1.2.2. Sıfat Unsuru İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Nasıl on senede Malazgirt'ten Akdeniz kıyılarına, *bu toprağın tanımadığı ve tatmadığı bir ideali* taşıdı? (s.19)

Şimdiye kadar gördüğüm şehirler içinde Bursa kadar muayyen bir devrin malı olan bir başkasını hatırlamıyorum. (s.107)

Bu Konya civarında *Sultan Hanı'nın yapıldığı yıldır*. (s.91)

İkinci defa gördüğüm bu şehir, artık şark vilâyetlerinin iktisadî merkezi, yaylanın gülü, bu havalide söylenen türkülerin yarısından çoğunun güzelliğini övdüğü eski Erzurum değildir. (s.26)

Fakat Lala Paşa, *gömüldüğü yerden şehre hâkim* değildir. (s.52)

1.2.3. Sıfat Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Hoyrat ve shevî II. Keykubad bir ziyafet sofrasında lalası tarafından Altınordu yolunda zehirlenir. (s.80)

Acayip ve üzüntülü bir tesadüf İstanbul'a gitmeme mâni olmuştu. (s.43)

İslâm âlemi için o kadar tehlikeli olan ve siyasî istikrara tesir eden Mehdi inancı kökleşir. (s.81)

1.2.4. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Fakat *dört kapılı şehrin* kendisi yoktu. (s.27)

Daha şehre girmeden, Aşkale'de yattığım hanın kahvesinde, *esirlikten yeni dönen, yanık yüzlü, tek kollu bir biçare* bana, giderken bıraktığı oğlu, karısı

ve anasından hiç birini, hatta evinin yerini bile bulamadığı için, girdiği günün akşamında şehri terk ettiğini söyledi. (s.28)

Anlatacağı *bir yığın şey* vardı. (s.43)

Bu mücevher parıltılı adlar benim çocukluk muhayyilemde *bin çeşit hayal* uyandırırıldı. (s.139)

Onunla geçmiş hayatın *en iyi izah*ını yapabiliriz. (s.259)

1.2.5. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Çünkü *senin oğlunun kızıyla evlenmen gibi bir şey* olurdu. (s.41)

Küçük bir kaynak başında halkalanarak geniş getiren *on beş kadar öküze* baktım. (s.63)

Şems Mevlana münasebetini hiç bir şey *bu selam kadar iyi* izah edemez. (s.100)

1.2.6. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Şehrin etnik çehresi de bizim için *az çok meçhul*dür. (s.83)

Erzurum'a üç defa üçünde de *ayrı ayrı yollardan* gittim.(s.21)

Harp, hicret, katliamlar, tifüs, *çeşit çeşit felaket*, üzerinden ağır bir silindir gibi geçmiş her şeyi ezip devirmişti. (s.26)

1.2.7. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Bir buçuk asır bütün imparatorluk için model Orhan'dı.(s.115)

Vakıa Kerkük’den Konya’ya kadar gelişimizde o harbe ait, *on dört, on beş yaş*larındaki bir çocuğun cephe gerisinden görebileceği bir yığın faciayı görmüştüm. (s.104)

1908 ile 1923 arasındaki *onbeş yılda* o eski hüviyetinden tamamıyla çıktı. (s.146)

XVII. asırda Melâmîlik İstanbul’un içinde almış yürümüştü. (s.187)

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE SIFAT TAMLAMASI

Sıfat tamlaması cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevlerinde kullanılabilir.

2.1. Sıfat Tamlamasının Cümlede Özne Olarak Kullanılması

Bu şaşırtıcı terkip nasıl oldu? (s.4)

Kanlı ölümün o kadar sık görüldüğü o devirlerde bile *bu vak'a* tek başınadır. (s.14)

Burada *tek bir vak'a, tek bir zaman, tek bir adam* muhayyileye hükmediyor. (s.17)

Buluşlarında hemen hiç yanılmayan Sadrazam Keçeci Fuad Paşa ise “Osmanlı tarihinin dibacesi” diyerek bu mazi damgasını başka şekilde belirtir. (s.107)

Bu tarihî vakıayı bildiğim için mi bu üç heceyi her işitişimde gözlerimin önünde, *fecre tutulmuş sihirli bir ayna* parlıyor. (s.110)

Süleymaniye’de ve İstanbul camilerinde duymadığı ürpermeyi burada duyar, satırların arasına *bir nevi huşu hissi* girer. (s.125)

Üçüncü hikâye başka türlü güzeldir. (s.129)

Bütün bir feodaliteyi ve memur aristokrasisini bütün bir zanaatla beraber *bu refah* besledi. (s.77)

Bu itibarla eski Konya'nın çarşı ve pazarını, dar sokaklarını, *çok renkli ve değişik bir kalabalık* dolduruyordu. (s.83)

Bu kadar sembollerle konuşan bir terkip azdır. (s.101)

Zaten ninemin sık sık hatırlayışları yüzünden *bu yolculuk* biraz da onun namına yapıyor gibiydi. (s.22)

Her İstanbullu az çok şairdir. (s.145)

Kaybolan çarşı, yıkılan şehir, bozulan ev, birdenbire suyu çekilmiş bir nehir gibi ortadan silinen bütün bir hayat dinmeyen yaralar gibi kanıyordu.(s.29)

Eski Erzurum çok muntazam bir çerçeve içindeydi. (s.34)

2.2. Sıfat Tamlamasının Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

Şehrin tarihi *bu çehreyi* yalanlamaz. (s.3)

İç kalenin eteklerinde hiç olmazsa bugünkü vaziyetlerinde şehre *büyük bir şey* ilâve etmezler.(s.14)

Zaten fikir sormuyor, sade bu işe hocanın razı olmasını, yani *bir nevi fetva* istiyor. (s.41)

Çocukluğumda, bir Arabistan şehrinde *ihtiyar bir kadın* tanımiştık. (s.139)

Bu haşin vaziyeti, bu düşmanlığı hiç bir zaman anlayamadım. (s.124)

Her zaman olduğu gibi *çok güzel şeyler* görmüş, *çok lezzetler* tatmıştım. (s.131)

Bu rüyayı bir yıldız dizisi gibi kırdı. (s.166)

Ve Moğol istilâsının neticelerini önlemek için *ne gayretler* sarfetmiştir. (s.80)

Şüphesiz bu Konya'daki hayata *çok değişik bir manzara* veriyordu.(s.83)

2.3. Sıfat Tamlamasının Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Sovyet Sefareti modern mimarînin kendisini aradığı bu 1920 yıllarının en atılgan tecrübelerinden biriydi ve daha ziyade *büyük bir vapura* benziyordu. (s.6)

Buraya çıkarken gördüklerimizle *hangi medeniyetlere, hangi çağlara* gitmeyiz? (s.17)

Hiçbir yerde memleketin Birinci Cihan Harbi'nde geçirdiği tecrübenin acılığı burada olduğu kadar vuzuhla görülemezdi. (s.26)

Hemen herkes *birkaç kişiye* ağlıyor ve akıbetini hâlâ bilmediği bir sevdiğini bekliyordu. (s.27)

Kaldı ki *arkasındaki sofada* adamın maiyeti yatıyor. (s.41)

Sağlam ruhlu kendi başına yaşamaktan hoşlanan, dışardan gösterişsiz, içten zengin Orta Anadolu insanına benzer. (s.71)

O *her yerde* kendi ritmi, kendi hususî zevkiyle vardır, her adımda önümüze çıkar. (s.109)

Gıyaseddin Keyhüsrev ağabeyi Rükneddin Süleyman'ın kuvvetlerine dayanamayacağını anlayınca iki oğlunu Konyalılara emanet ederek *bu şehir*den kaçtı. (s.74)

Bursa'yı lâıykıyla tanıyan herkes bu vehmi benimle paylaşır sanıyorum; *bu şehir* tarih, damgasını o kadar derin ve kuvvetle basmıştır. (s.109)

Bu hizmetten bize neler kaldı? (s.112)

Büyülü bakışlı arzudan, zalim ölümden bahsetsin, تنها gece saatlerinde acı nefis muhasebelerine dalsın, aldatıcı ikbali, haşin bilekli talihi terennüm etsin. (s.118)

Yeşil Cami *bu hayranlığa* hem de fazlasıyla lâıktır. (s.125)

Okşadığım tende, kokladığım gülde, içtiğim içkide hep o zehir vardı.(s.134)

O, *bu şehirde*, iki medeniyeti birleştirerek elde edilecek yeni bir terkinin potasını görüyordu. (s.141)

2.4. Sıfat Tamlamasının Cümlede Zarf Olarak Kullanılması

Zaten *o seneler* Ankara memurlarının çoğu resmi dairelerde hattâ vekâletlerde kalıyorlardı. (s.6)

Şehir *uzun müddet* Şehzadenin davasını tutar. (s.13)

Bu vesileyle bilmediğim birçok şeyleri öğrendiğim hâlde, onu *bir türlü* bulamadım. (s.16)

Anadolu *hiçbir zaman* bu asırda olduğu kadar zengin ve müreffeh olmadı. (s.77)

Ulema ve şeyh sınıfı da *bu şekilde* karıştı. (s.83)

Nitekim *biraz sonra* Anadolu Mevlâna'da bu kültürün zirve çizgisine erecekti. (s.84)

Fakat ben bütün bunları *o zaman* bilmezdim. (s.111)

Her sene bahar mevsiminde bu türbede büyük bir halk kütlesi toplanır, Erguvan Bayramı yaparlarmış. (s.127)

Eleğimsağma renklerinde bütün hayatı, *daha temiz, daha berrak* tekrarlıyor. (s.137)

Bu İç Anadolu türküleriyle ben *ilk defa* yine Konya'da seferberlik içinde karşılaşmıştım. (s.103)

Bu sefer ölüm, geride kendinden başka hiçbir canlı şey koymamak ister gibi, şehre saldırmıştı. (s.27)

Son zamanlarda "Ulema" sınıfı üç dört büyük aileden ibaretti. (s.34)

Fakat *ertesı gün* çay bardağını geri getirmiş. (s.40)

Atatürk'ü Konya'da, Ankara'da, İstanbul'da *birçok defa* gördüm. (s.47)

2.5. Sıfat Tamlamasının Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

Belki *Milli Mücadele yıllarının bıraktığı bir tesir*dir. (s.3)

Halbuki Selçuk *büyük yapıcı* idi. (s.12)

İkincisi *başlı başına bir vatan aynası olan Evliya Çelebi*'dir. (s.15)

Asya'nın dört bucağında yerinden yurdundan ettiği kabile ve kavimleri önüne katarak gelen bu sel gerçekten ***zâlim bir kuvvetti***. (s.77)

1241'de çıkan ve devletin istiklâlini hakikaten tehlikeye atan Babâîler isyanını besleyen asıl kuvvet de ***bu son derecede cengâver, mevcut otoriteyi tanımaya hiç de razı olmayan, sürülerine serbest otlak, kendilerine beylik arayan Harezmi kabileleridir***. (s.78)

Hakikatte bu ordu kumandanları, emîrler, vezirler saltanata iştirak etmek için ***hiçbir vesileyi kaçırmayan insanlardı***. (s.79)

Bizans sarayından kız alan, felâket anlarında bu saraylarda misafir edilen Selçuk sultanları birçok meselelerde ***geniş düşünceli*** idiler. (s.84)

Gariptir ki bu istilâlar, harpler, karışıklıklar içinde bile Selçuk bünyesi ***muazzam şekilde yapıcıdır***. (s.87)

Eşitler arasında geçen bir maceradır. (s.100)

Yazık ki bir imparatorluğun hayatı ***büsbütün başka bir şeydir*** ve her şeyden evvel soğukkanlı hesap ister. (s.121)

Bütün hilkat, ***geniş ve eşsiz kudretinde canı sıkılan bir tanrının kendi kendini eğlendirmek için icat ettiği bir oyundur***. (s.133)

Bir şehrin hayalimizde aldığı bu cins çehreler ***üzerinde düşünülecek şeydir***. (s.140)

Onun için bir İstanbullunun gündelik hayatında bulunduğu yerden başka tarafı özlemesi ***çok tabiidir***. (s.142)

Takvim onlar için ***Heziod'un Tanrılar Kitabı gibi bir şeydi***. (s.145)

Yangınlar yüzünden otuz, kırk senede bir şehrin yeni baştan yapılmasını temin eden şey *bu servetti*. (s.146)

İstanbul'da kalanların işi *daha güçlü*. (s.169)

Bu yolculukların birincisinde *hemen hemen çocuk denecek bir yaşıy*dım. (s.21)

Fakat bu seferki yıkılış *çok başka bir şeydi*. (s.27)

Gerçekte kaybolan şey, *bütün bir hayat tarzı, bütün bir dünya* idi. (s.30)

Belki de bu kapalı kış aylarının beslediği sohbet yüzünden hemen her Erzurumlu *biraz nükteci, biraz hicivci*dir. (s.38)

Edip Hoca *kahramanlık iddiası olmayan bir adam*dı. (s.42)

*Toplayıcı adam*dı. (s.43)

3. SIFAT TAMLAMASININ KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

3.1.Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

Anafartalar ve Dumlupınar'ın kahramanı *son muharebenin sabah*ında tek başına, ağzında sigarası, bir tepeye doğru ağır ağır ve düşünceli çıkar. (s.4)

Bu tecrübeler arasında Türk mimarîsi de kendine bir üslûp yaratmağa çalışıyordu. (s.6)

Beş sene evvelinin tarihini yapanlar, onun aydınlığından çıkmışlar, *günlük şeylerin ışığı*nda yaşıyorlardı. (s.7)

Daha ziyade *fantastik bir sergüzeştin etraf*ında toplanır. (s.16)

Hiç tanımadığı dehâlı çocuklar, *müstakbel zaferlerin kumandanları, henüz söylenmemiş şiirlerin şairleri, henüz yükselmemiş şaheser yapıların mimarları, henüz duyulmamış nağmelerin bestekârları* etrafında henüz açmamış bir fecrin gülleri gibi dolaşmıyorlar mıydı? (s.19)

İstanbul bu kadın için *serin, berrak, şifalı suların şehri*di. (s.140)

Bu isimlerin içinde bir tanesi vardır ki, Bursa'yı tek başına bütün bir bahar güzelliğiyle doldurur. (s.112)

Evliya Çelebi *bu türbenin ihtişamını* anlata anlata bitiremez. (s.126)

Bu Trabzonlu kadının bütün coğrafya bilgisi memleketiyle gençliğinde gittiği Yemen, Mekke, bir yana bırakılırsa, bu hikâyeden gelirdi. (s.22)

Vakıa bu sefer de *muhteşem bir tabiatın* arasından geçmiştik .(s.25)

O, *düzgün bir nizam* içinde fikirlerinin mesuliyetini kabul edebilirdi. (s.42)

3.2. Sıfat Tamlamasının İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması

Roma kartalı şarka doğru uçuşu için bu kaleyi seçmiş, *Bizans-Arap mücadelesinin en kanlı safhaları* burada geçmiştir. (s.4)

Bu hadiselerin en mühimi şüphesiz en sonuncusu olan İstiklal Savaşıdır. (s.4)

Günün birçok saatlerinde dar sokaklarında başıboş dolaşır, eski Anadolu evlerini seyredirdim. (s.5)

Burada gizlenen, *Türkçenin hangi sırrıdır?* (s.110)

Gümüş kelimesinin mavimtırak beyazlığını bu şafak renkleri nereden bulandırdılar? (s.110)

Yeşil Türbe, Yeşil Cami der demez, ölüm muhayyilemizdeki çehresini değiştirir, ben *hayatın susan ve değişmeyen kardeşiyim*. (s.110)

Celvetiliğin ikinci devresi bilindiği gibi Bursa'da Muakkad Dede ve onun müridi Üftade ile başlar.(s.119)

Ömrün hangi meçhulünü, ruhun hangi düğümünü onlara çözmüştü? (s.112)

Ruhumuzun en sanatkâr tarafı muhakkak ki sizin hülyanızla beslenen taraftır. (s.112)

Onun için *mimarîmizin en mükemmel eseridir* demek şüphesiz mübalağa olur. (s.125)

Hoca Sadeddin tarihinde, Taşköprülü Şakayık-ı Osmaniye'de, Belîğ Güldeste'sinde *onun bir yığın menkıbesini* anlatırlar. (s.128)

Kimbilir belki de bizim için *zamanın hakikî ritmini* o yapıyor. (s.134)

Alâeddin Keykubad'ın çok akıllı siyasetiyle Moğol tehlikesi bir müddet için önlenir. (s.78)

İsteyenler *Anadolu âbidelerinin yorulmaz araştırmacı M. Gabriel'in büyük eserine* baksınlar. (s.88)

Biraz da Ortaçağ şehirlerinin darlığı yüzünden *Selçuk mimarîsinin en zengin noktası* binaların cephesidir. (89)

Biz, *iki medeniyetin yorgun çocukları*, onların mihver kelimelerini ve meselelerini âdeta atlayarak geçeriz. (s.94)

İlk cevap, *Sakarya'nın sarı çamurlu kıyılarından* geldi. (s.97)

Bunlar *konuşma sanatının şöhret kurmuş ustalarıdır*. (s.38)

Şehrin o günlerdeki manzarası orada anlattığımın aynıydı. (s.47)

Üslûp, taş yontuculuğu, âbidevî duruş bakımından *kendi nev'inin en güzel eserlerindendir*. (s.49)

Yakutiye'nin içi, plan bakımından *Doğu Anadolu'nun en dikkate değer eseridir*. (s. 50)

İstanbul'u onlar besliyor ve yine onlar *şehrin iç çehresini* yapıyorlardı. (s.147)

Bu değişikliklerin başında dışardan binaya kademe kademe yontulmuş bir dağ manzarası veren küçük yarım kubbeler manzumesi vardır. (s.171)

III. Ahmed devrinin en güzel eseri odur. (s.175)

3.3. Sıfat Tamlamasının Başka Bir Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Bu cins yaklaştırmalar insan muhayyilesinin en sırlı tarafıdır. (s.5)

İnönü'nde *genç kumandan İsmet Paşa*, 1922 yılının 26 Ağustos gecesi Dumlupınar'da Başkumandan Mustafa Kemal eğer -uyudularsa- nasıl bir rüya gördüler? (s.19)

Bir taraftan fitneyi ortadan kaldırmak veya ona yol vermemek için *en çetin istibdatlara* razı olurlar. (s.120)

Padişahların yanıbaşında *bir yiğın vezir*, teşrifatçı, çaşnigir başı, emirülümera, candar gelir. (s.74)

Hattâ başlangıcında Bizans imparatorluğu *bir çeşit satvet* bile kazanır ve yeniden Anadolu içerisine sarkar. (s.76)

Bütün gelenekte olduğu gibi kadınlar burada da *son derece muhafazakâr* idiler. (s.34)

Geniş atlet gövdesiyle her geçtiği yolu kendi etrafında bir tablo zemini gibi toplayan, karşısına çıkan her şeyi ikinci planda bırakan bu adam, Erzurum'da, bütün eskiliğe rağmen belki *en canlı nokta* idi. (39)

Pek az şey bu kadar acıklı ve güzel olabilirdi. (s.48)

Tek kubbeli camii biz Hıristiyanlığın katedral üslûbu gibi bulmuştuk. (s.169)

Başımı onlardan çevirdiğim zaman *yıldız hareli bir mavilik* başlıyor. (s.171)

3.4. Sıfat Tamlamasının Başka Bir Sıfat Tamlamalarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Keskin bir ı ışık, etrafımda bir zafer borusu gibi çınlıyor. (s.17)

Ve eğer o mübarek ağrı olmasaydı *bütün bu eserler* nasıl doğarlardı, hangi mucize ile eski hayat ağacı yeni meyvalarla donanırdı. (s.20)

Bu Müslüman adam, kadere yalnız İstanbul'dan uzakta ölmek endişesiyle isyan ederdi. (s.140)

Sadece adı söylenir söylenmez gözümün önüne *acayip nakışlı bir seccade* serilir ve ben kendimi, dinlemediğim bir masalın kapısında görürdüm. (s.111)

Belki *bu karanlık düşünceler* oturduğum kır kahvesinde de devam edecekti. (s.134)

Bu servet yalnız ticaretten gelmiyor, *büyük bir zanaat* da onu besliyordu. (s.85)

*Bir ihtiyar adam*dan bahsettiler ki yıllarca pencere önünden ayrılmamıştı. (s.27)

Bu dört satır eski dünyamızda Erzurum'un çehresini çizmeye kifayet eder. (s.32)

3.5. Sıfat Tamlamasının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Mamafih İbn-i Bîbî bu meseleden *bir hakikat gibi* bahseder. (s.14)

Bu rüzgâr, *bu mucizeli gemi ile* insanı nerelere götürmez. (s.17)

Arkasında ne vardı, hangi meçhul çözülür, hangi sır onun eşiğini atlayana *bir altın elma gibi* uzanırdı? (s.112)

Daha doğrusu *o devirden kalan birçok şey gibi* onlar Orhan'ın devamıdır. (s.115)

Hiç de iyi idare edilmemiş bir aydınlık, taş döşeme ve duvarlarda *ölü bir şey gibi* sürünür. (s.126)

Bazı yerlerde güneş buğulanmış gibi bir kesafet kazanıyor, yer yer *billur bir avize gibi* çınlayarak kırılıyordu. (s.135)

Çok arızalı bir arazinin arasından ufka daima bir ışık oyunu, *bir rüya gibi* takılır. (s.71)

Konya insanı ya *bir sıtma gibi* yakalar, kendi âlemine taşır, yahut da ona sonuna kadar yabancı kalırsınız. (s.71)

Bütün akarsulara, dağlara *canlı, ebedî varlıklar gibi* bakardı. (s.22)

Ben babamla, annemle gittiğimiz siyah kehribarcıları şimdi *bir masal gibi* hatırlıyorum. (s.25)

Bir ikinci vakti lisede otururken *boğuk bir gürültü ile* yerimizden fırladık. (s.43)

Rıza Tevfik'i hoşmeşrepliği ve *birkaç şiiri için* çok severdim. (s.213)

SIFAT-FİİL GRUBU

Sıfat-fiil grubu, “-An, -AsI, -mAz, -Ar, -Dİk, -AcAk, -mİş” eklerini alarak isim olmuş bir fiil kökünün kendisine bağlı bulunan kelimelerle oluşturduğu kelime grubudur. Bu ekler, grubun sonunda bulunur. Sıfat-fiiller zaman kavramı ifade etmeleri nedeniyle isim-fiil ve zarf-fiil eklerinden ayrılırlar. Sıfat-fiil grubu genellikle cümlede sıfat görevinde kullanılır. Sıfat-fillerin bazı durumlarda zarf olarak da kullanıldığı görülmektedir.

ERGİN, partisipler başlığı altında incelediği sıfat-fiilleri “*Partisipler, nesnelerin hareket vasfını karşılayan fiil şekilleridir. Hareket ve zaman ifade ederler. Asıl isimlerden farkı nesneyi hareketine göre adlandırması ve ifade etmesidir. Fiil kök ve gövdeleri bu şekillere girerek nesneleri hareketleri ile ifade ederler.*” şeklinde tanımlamıştır. (Ergin,1993:315)

KORKMAZ “Gramer Terimleri Sözlüğü”nde sıfat-fiilleri, “*Sayı ve şahsa bağlı fiil çekimine girmeyen, fakat aldığı eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığından kendisinde sıfat ve fiil niteliklerini birleştiren fiil şekli.*” olarak tanımlamıştır. (1992: 132)

Ayrıca KORKMAZ aynı eserde, sıfat-fiil eklerini belirttikleri zamanlar bakımından şöyle tasnif etmiştir: Geçmiş zaman, -Dİk, -mİş, An; Geniş zaman, -r / -Ar, -mAz; Şimdiki zaman –An; Gelecek zaman –AcAk; Süreklilik –İcİ.

Nesrin BAYRAKTAR ise “Fiilimsiler” adlı eserinde sıfat-fiillerin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

“Fiillerden yapırlar ancak fiiller gibi fiil çekimine girmezler. Cümlede bir sıfatın kullanılabileceği her yerde kullanılabilirler. Öüne gelerek niteledikleri ismin düşmesi sonucunda geçici hareket isimleri yaparlar. İsim gibi kullanılırlar, isim çekim ekleri ve ismin hâl eklerini alabilirler.” (2004: 46)

1. YAPI BAKIMINDAN SIFAT-FİİL GRUBU

1.1. -An, -Asİ, -mAz,-Ar, -Dİk, -AcAk, -mİş Ekleriyle Kurulan Sıfat-Fiil Grupları

1.1.1. –An

Geniş zaman ifadesi taşıyan bu ek, dilimizde en yaygın olarak kullanılan sıfat-fiil eklerinden biridir. KORKMAZ bu eki hem geniş zaman hem de geçmiş zaman anlamı taşıyan sıfat-fiil ekleri arasında değerlendirmiştir. (1992:132)

“Bu ekin daha çok sıfat olarak kullanılan kelimeler türettiğini” söyleyen ÜSTÜNER,

“Nitelenen ismin düşmesiyle, geçici isim gibi kullanılan kelimeler yaptığını, bu durumda kişi veya varlıkların belirgin hareketleriyle, yapmayı alışkanlık hâline getirdikleri hareketleri veya şimdiki zamanda yaptıkları hareketleriyle isimlendirilmiş olduğunu” belirtir. (2000: 53)

Diğer mimarî eserlerinde taşı canlı mahlûk **yapan** ve göze bir kalp penceresi gibi **açılan** o ledünnî hâlden burada eser yoktur. (s.126)

Bu alışma bittikten sonra şehir yavaş yavaş size, tıpkı bugün için verebileceği her şeyi verdikten sonra, sizden uzakta geçmiş çocukluğunu ve gençliğini de hediye etmek **isteyen**, kesik, başı boş hatırlamalarla onları **anlatan**, güzel ve sevmesini **bilen** bir kadın gibi mazisini açar. (s.72)

Tıpkı babam için, hiçbir yerde eşi **bulunmayan** büyük camilerin, güzel sesli müezzinlerin ve hafızların şehri olduğu gibi. (s.140)

Asırlar boyunca bu yaylalarda sürü **otlatan**, kışın günlerce **süren** kurt avları **yapan**, masal kızları bakışlı geyiklerin peşinde yolunu **şasıran**, hulâsa hemen bütün seneyi yıldızlarla sarmaş dolaş **yaşayan** insanların rüyası. (s.23)

Gümüşhane'den sonra yavaş yavaş **artan** bu duygu, Erzurum'da âdeta ezici bir hâle geldi. (s.26)

1855'te yüz binden fazla nüfuslu bir şehir **olan** Erzurum, bu gelişmesini bir iktisadî denklilik üzerine kurmuştu. (s.30)

Böylece Erzurum gümrüğünden tekaüdiye veya maaş **alan** bu iki insan, adını tesadüfün kurtardığı Oyvar kahramanı ile Oyvar şehnamecisi, yaşadıkları şehrin hâtırasında birleşmiş olurlar. (s.33)

1.1.2. -r / -Ar

Bu ek geniş zaman anlamı taşıyan bir ektir. “Tüm sıfat-fiil ekleri içinde en fazla çeşitte kullanılan ektir.” (Bayraktar, 2004: 62)

“Geniş zaman anlamı veren bu sıfat fiilin olumsuzu, diğerleri gibi, fiil tabanına ekten önce getirilen (-mA-) ekiyle değil; ekin (-mAz) biçimine girmesiyle sağlanır.”(Bayraktar, 2004: 62)

Gerçeği budur ki, Anadolu'nun fakirliğinde vaktiyle kendi hastalığı olan ve insanını asırlarca tahrip eden *sıtmaya benzer* bir şey vardır. (s.5)

O güzelleştikçe, *kendilerini sihirli bir aynadan seyrederek* gibi güzel ve asil buluyorlardı. (s.141)

Bugünkü Bursa'da Emir Sultan altında yattığı mimarî eserin hak ettirdiği bir bakımsızlık içindedir; bununla beraber etrafındaki peyzaj *nâdir bulunur* bir güzelliكتedir.(s.129)

Sade, tok ve son derecede vâzıh belâgatiyle gözümüzün önünde bir harp sahasını, yangını, ölü ve yaralıları, karışıklığı, ufukta kaçan ve kovalayan muhripleriyle, *kendi panoraması içinde canlandıran bu satırlara benzer* bir edebiyatla ilk defa karşılaşıyorduk. (s.18)

1.1.3. -mİş

Geçmiş zaman anlamı taşıyan bu ek, bazen kalıplaşarak nesne adı da yapabilir. “-duk/ -dük sıfat fiil ekinden sonra en fazla kullanılan ektir.” (Bayraktar, 2004: 54)

Müslüman Asya'nın büyüklük ve debdebe nâmına tanıdığı şeylerin hepsi bu adlarda ve onları sanki ağır sırmalı kaftanlarla, ince örgülü, gümüş ve altını bol zırhlarla giydiren, başlarına taşlar gibi oturtan yahut da bu isimlerin etrafında doğdukları memleketten, kazandıkları muharebeden o kadar hatırlatıcı zeminler yapan, çoğu *halife menşurlarıyla gelmiş* lakap ve unvanlardadır. (s.73)

Bayezid Camii, *İstanbul'un toprağına atılmış* bir çekirdek gibidir. (s.164)

Oğulları ile arasındaki anlaşmazlık yüzünden verdiği sözü tutamadığı için açlıktan ve emniyetsizlikten yarıya inen bu yüz bin kişilik ordunun Toros

eteklerinde büsbütün ufalıp kaybolması için şehri ateşe verip çıkıp gidişini, yine bu tepeden, şimdi **harabesi bile kalmamış** köşkünde seyretti. (s.73)

Kösedağ Muharebesi'nden sonra genç hattâ çocuk yaşta tahta çıkan ve bir türlü rüşt sahibi olamayan gölge hükümdarların, İlhanî'ler tarafından **yarlıkla nasbedilmiş** veya **nüfuzları teyit edilmiş** sözü padişah'tan bile üstün vezirlerin, emirlerin, naiblerin, Pervane'lerin devri başlar. (s.80)

1.1.4. –DİK

Geçmiş zaman anlamı taşıyan bu ekin diğer sıfat-fiil eklerinden en önemli farkı, iyelik eki alabilmesidir. İyeliksiz şekilleri çok az kullanılmaktadır. Bu ek, “*İsmin hâl ekleriyle ve çeşitli edatlarla kullanılarak zarf-fiiller yapma görevini de üstlenir.*” (Bayraktar, 2004: 47) Olumsuz şekli, sıfat-fiil ekinde önce getirilen –mA olumsuzluk ekiyle yapılır.

Gelenek, onun, kızını Osman Bey'e vermek için epeyce **tereddü****ettiğini** ve nihayet evinde **misafir kaldığı** ve bir odada yan yana yer yataklarında **yattıkları** bir gece gördüğü o meşhur rüyayı dinledikten sonra damatlığa kabul ettiğini söyler. (s.113)

Süleymaniye'de ve İstanbul camilerinde **duymadığı** ürpermeyi burada duyar. (s.125)

Asıl garibi bazen padişahlardan başlayarak -Fatih'in hurufiliğe olan temayülü gibi- büyük devlet adamlarının da **bu tarikatlere besledikleri** sevgiydi. (s.186)

Her şeyden vazgeçsek ve bütün güzellik bahislerini bir yana bıraksak bile, *arasında bir misafir veya seyyah sıfatıyla dolaştığı* insanların ızdırabına, bu ızdırabı ve bahsettiği sefaleti taşıırken **gösterdikleri** sabır ve tahammüle, asil sükûnete dikkat etmiş olsaydı, yine sonsuz bir şiir hazinesi bulurdu. (s.124)

1.1.5. –AcAk

Gelecek zaman anlamı taşıyan bu ek, bazen kalıplaşarak nesnelere ad olabilir. Bu sıfat-fiil ekinin olumsuzluğu da kendisinden önce getirilen –mA ekiyle yapılır. Bu ek, ismin hâl ekleri, iyelik ekleri ve olumsuzluk ekiyle beraber kullanılabilir.

ÜSTÜNER bu ekin hem isim olarak hem de sıfat olarak kullanılan sıfat-fiiller türettiğini belirtmiştir. “-AcAk sıfat-fiil eki, diğer sıfat-fiil ekleri gibi nitelediği ismin söylenmemesiyle ismin yerini tutan fiilimsiler türetir.” (2000: 32) Ayrıca –AcAk ekiyle türetilen sıfat-fiillerin cümlede sıfat göreviyle de kullanıldığını belirten yazar, bu ekle türetilmiş olan sıfat-fiillerin iyelik eki alabileceğini, ancak bu ekle edilgen çatılı fiillerden türetilen sıfat-fiillerin, bir varlığa sıfat oldukları zaman iyelik eki almayacaklarını ifade eder. (2000: 36)

Bir bakıma hayat, ufak tefek tepkilere rağmen hiç olmazsa münakaşa **kabul edecek** derecede müsamahalı idi.(s.84)

Aynı zamanda onun manevî çehresini **gelecek** zaman için hiç değişmeyecek şekilde tesbit etmiştir. (s.107)

Onun kemer, sütun, galeri ve pencerelerle yaptığı terkipler varyasyonu gerçekten **şaşılacak** şeydir. (s.165)

1.1.6. –mAz

–ma olumsuzluk ekiyle –z fiilden isim yapma ekinin birleşmesiyle oluşmuş bir ektir. “Geniş zaman anlamlı sıfat-fiillerden biri olan bu ek (-Ar / Ir) ekinin olumsuzluğu niteliğindedir. Yalın hâlde kullanıldığı gibi (+llk) isimden isim yapma ekiyle birlikte kullanımı da bulunmaktadır.” (Bayraktar, 2004: 68)

Daha çok isim yapmakta kullanıldığını belirten ÜSTÜNER, “*bu ek sayesinde isimlendirilen varlığın, yapması gereken ama yapmadığı ya da sahip olmadığı bir hareket özelliğiyle isimlendirilmiş olduğunu*” belirtir.(2000: 164)

Bümez tükenmez entrikaları, isyanları, ihanetleriyle, zehir, hançer ve yay kırımlarıyla ölümleri -zamanın örfüne göre sülâleden prensler kendi yaylarının kırımlarıyla boğulurdu- biri sönünce öbürü kurulan aristokrat ve çoğu büyük âlim, vezir ailelerinin hususî politikalarıyla Anadolu tam bir ortaçağ sonu yaşar. (s.80)

Evliya Çelebi, Bayezid Camii için ***tükenmez*** hazinedir. (s.182)

Bu nar çiçeği kırmızıları, bu menevişli beyazlar, bu çimen yeşilleri gerçekten ***bulunmaz*** şeylerdir. (s.172)

1.2. Sıfat-Fiil Eki Olarak Kullanılan Ekler

1.2.1. -IcI

Birçok eserde fiilden isim yapım ekleri arasında değerlendirilen -IcI eki Türkçede farklı görevlerde kullanılmaktadır. Ahad ÜSTÜNER ekin görevlerini dört başlık altında toplamıştır.(2000:138) Buna göre -IcI eki;

- a) İsim olarak kullanılan kelimeler türetir.
- b) Sıfat olarak kullanılan kelimeler türetir.
- c) Sıfat-fiil eki gibi kullanılır.
- d) Yapım eki olarak kullanılır.

“İşlek bir ‘fiilden isim yapma eki’ sayılan -IcI/ -UcU, teşkil ettiği kalıcı isimlerin yanı sıra, sıfat-fiil ekleri gibi, fiillerden cümle içinde isim ve sıfat olarak kullanılan pek çok geçici kelime de teşkil eder.” (Üstüner, 2000: 137)

T. BANGUOĞLU “-ici sıfat-fiilleri süreklilik, alışkanlık, tabiat ve meslek halinde kılıcı anlamı taşırlar.” (1990: 425) diyerek ekin kelimeye kattığı anlamları belirtmiştir. Ayrıca ekin görevlerini üç başlık altında toplamıştır.

“1. Bu ek bir işi meslek olarak yapanı gösteren adlar yapar. (satıcı, sürücü, bakıcı, dilenci...)

2. Bir işi alışkanlık ve başarı ile yapanı gösteren sıfatlar verir. (yiyici, binici, koşucu, gezici, oyalayıcı...)

3. Bir çok da geniş anlamda kılıcı adları ve sıfatları yapar.” (alıcı, yakıcı, görücü, yorucu, patlayıcı...)

Biz de eserimizde az da olsa bu ekin sıfat-fiil eki olarak kullanıldığını gördük.

Ona Doğu Anadolu dağlarının eski bir şarap gibi zamanla takdis edilmiş, *ruh besleyici* uzletinden değil, dört Cihan Harbi yılının ve İstiklâl Savaşının üstünden aşarak gelmiştim. (s.25)

Bütün hareketlerine baktım tabiatın *yetiştirici* kuvvetlerine bir ibadet gibiydi. (s.65)

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE SIFAT-FİİL GRUBU

2.1. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

İç mahallelerde her kapı çalınışı hâlâ heyecanla karşılanıyor, işin garibi, aradan beş yıl geçtiği halde, hâlâ tek tük *dönenler* oluyordu. (s.28)

Gerçekte Moğol sarayına en son *giden*, yahut bu saraydan en son *dönen* daima biraz daha kuvvetlidir. (s.81)

Müslüman olmayanlar ise kavimlerine mahsus kıyafetleri taşıyordu. (s.83)

Hayır *Anadolu'nun romanını yazmak isteyenler* ona mutlaka bu türkülerden gitmelidirler. (s.105)

Burada gizlenen, Türkçenin hangi sırrıdır? (s.110)

İstemiş ki günün her saatinde bu çeşmelerle, kendi ikbalperest ve muztarip ruhunun, doğduğu ve büyüdüğü şehirden uzak, hayat ve harekete yabancı bir menfada tükenmeye mahkûm ruhunun feryatlarını *gelen geçen* anlasın. (s.118)

Bunların içinde *devlet dairelerinde memur olanlar* bile vardı. (s. 202)

Ulema, divan, askerî takım ve çarşı ve *bunların etrafında toplananlar* vardı. (s.229)

2. 2. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

Sonra bu *Gıyaseddin'in iki oğluyla beraber döndüğünü ve babasının yerine geçirilen o küçük Kılıç Arslan'ı ölümü beklemeğe bir kaleye gönderdiklerini* görmüş ve üzülmüştü. (s.86)

Bu halk havaları içinde beni en çok saran Billur Piyale oldu: (s.57)

Çünkü nağmenin kadehi *kendisine boşaltılanı* sonuna kadar saklıyor. (s.61)

Filhakika mal ve menal sahibi Şeyh Edebalı'nın *gelen geçeni* misafir ettiği bir misafirhanesi bulunduğu ve bazı akrabasının isimleri düşünülürse ahî teşkilâtından olduğu tahmin edilebilir. (s.114)

2.3. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Arkasında ne vardı, hangi meçhul çözülür, hangi sır *onun eşliğini atlayana* bir altın elma gibi uzanırdı? (s.112)

Bu kahveler *doğrudan doğruya esrar ve afyon kullananlara* mahsustu.

Bursa'ya her gidişimde onu düşünür ve bazen *bir ömrün ne kadar garip tesadüflerde mânasını tamamlayabildiğine* şaşarım.(s.119)

Bana asıl ehemmiyetli gelen şey, *kendisiyle uğraşana* toprağın gülmesiydi. (s.63)

2.4. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

Ve *konuşmayı sevenlerden, onu sanat hâline getirenlerdendi*. (s.43)

Bunlar aile servetini Beyoğlu eğlencelerinde dağıtan mirasyediler, başka geleneklerle yetişmiş ortaklarının hayat tarzlarına alışmağa başlayan genç tüccarlar, *İstanbul'un dar hayatında sıkılanlardı*. (s. 218)

3. SIFAT- FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

3.1. Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Dışarıdan bakılınca çok defa *modası geçmiş gibi görünen* şeylerin, bugünkü hayatımızda artık *lüzumsuz zannedebileceğimiz* duyguların ve *güzelliklerin malı olan* bu zamanı bildiğimiz saatler saymaz, o sadece *mazisinde yaşayan bir geçmiş zaman güzeli* gibi *hâtıralarına kapanmış olan* şehrin nabzında kendiliğinden atar. (s.108)

Ruhumuzun en sanatkâr tarafı muhakkak ki *sizin hülyanızla beslenen* taraftır. (s.112)

Başlangıcından itibaren daima *tasavvufa meyli olan devletin resmî dinine rağmen bir türlü tam manasıyla sünnî Müslümanlıkla yetinemeyen ve Şamanizm kalıntısı akideleri Müslüman dini ile ancak bu çerçeveler içinde birleştiren* Anadolu'da Alevî akidelerle beraber hayderîlik, kalendirîlik gibi melâmî tarikatleri çoğalır. (s.81)

Belki doğrudan doğruya *çelik zırhlarını giymiş ortada dolaşan* bir eski zaman silâhşoruna benzeyen kalesinin bir telkinidir. (s.3)

Bunlardan biri *yapıya şeklini, hüviyetini veren* kubbe idi. (s.165)

Camiin kible yerini tayin edemeyen mimar, Sultan Bayezid'e, mihrabı ne tarafa koyalım, diye sorar. (s.164)

İstanbul artık bundan böyle ekmeğini *çalışarak kazanan* bir şehirdir. (s.160)

3.2. Sıfat-Fiil Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Anadolu Türklerinin tarihi *iki korkunç hâdise arasında sıkışmış* gibidir. (s.76)

Bütün yüzüne *bizim duymadığımız bir şeyler dinliyormuş* gibi bir dikkat gelir, yanaklarının çukuru sanki bu dikkatle dolardı. (s.139)

3.3. Sıfat-Fiil Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

İbn-i Bîbî'de, Aksarayî'de, Eflâkî'de *adları bize kadar gelenlerin* künyelerine dikkat edilirse gerçekten acayip bir mozaik elde edilir. (s.83)

İSİM-FİİL GRUBU

İsim-fiil grubu, “-mA, -mAk, -(y)Iş” ekleriyle bir hareketin ismi olan kelime ile ona bağlı kelime ya da kelime gruplarının oluşturduğu bir kelime grubudur. Bu eklerden birini almış olan kelime, grubun asıl unsurudur ve sonda yer alır. Kendisinden önce gelen unsurlar bir fiilin gerçekleşmesi için gerekli olan unsurlardır. Yani, isim-fiil grubunu bir cümle gibi düşündüğümüzde isim-fiil ekini almış olan yapı, kelime grubunun yüklemi olur. Diğer kelimeler ise o yüklem için gerçekleşmesi için gerekli olan özne, nesne, yer tamlayıcısı ya da zarftır.

“Türkiye Türkçesinde; fiillere {-mAk}, {-(y)Iş}, {-mA}ekleri getirilerek yapılan ve fiillerin adını gösteren dil bilgisel yapılara isim-fiil denir.”(Bayraktar, 2004: 7)

Bu eklerden birini almış kelime, isimlerin taşıdığı özellikleri taşıyabilirler. *“İsim-fiiller zaman kavramı taşıdıkları halde kişi kavramı taşımadıkları için fiil çekimine girmezler. İsimler gibi iyelik eklerini, fiiller gibi çatı eklerini alabilirler.”* (Bayraktar, 2004: 8) Ayrıca ekler kalıplaşarak kalıcı nesne, eşya ya da yemek adları yapabilir.

BAYRAKTAR (2004: 8)’ın belirttiği gibi *“Bu filimsi ekleriyle yapılan adların sonlarına onları oluşturan eylemler getirilerek birleşik fiiller yapılır. Dolma doldur-, sarma sar-sürme sür-, çakmak çak-, dikiş dik- gibi.”*

Çoğu zaman sonda bulunan isim-fiilin yeri bazen değişebilir.

Grubun vurgusu isim fiilden önceki kelimededir.

1. YAPI BAKIMINDAN İSİM-FİİL GRUBU

1.1. “- mAk” Ekiyle Kurulmuş İsim-Fiil Grubu

Fiillerin hareket ismini yapan bu ek, “*Türkiye Türkçesinde yönelme, belirtme ve ilgi hâli ekleriyle birlikte kullanılmamaktadır.*” (Bayraktar, 2004: 18)

Birbirlerinin hatırını **sormak**, bir kahvelerini **içmek**, geçmiş zamanı beraberce **anmak** için zaman zaman gömüldükleri köşeden çıkan, bin türlü zahmete katlanarak semt semt dolaşan ihtiyar mahalleliler... (s.156)

Bu üst üste hayal mevsimleri hep onun beyaz çiçeği etrafında, bu sessiz orkestranın nağmelerini biraz daha **derinleştirmek**, daha renkli, daha içten **yapmak** için açarlar. (s.162)

Onların arasında, bir sıtma nöbetine benzeyen ve durmadan bir şeylere, belki de fakirliğin altında tasavvur ettiğim ruh bütünlüğüne **sarılmak**, onunla iyice **bürünmek** arzusunu veren bir ürperme ile dolaşırdım. (s.5)

Asıl yolculuğu galiba üçüncü mevki vagonlarda **aramak** lâzım. (s.61)

Bununla beraber, yıkılanın, kaybolanın nasıl bir şey olduğunu, bütün yaraların henüz taptaze olduğu, kanadığı bu günlerde **anlamak** güçtü. (s.29)

XVI. asır Türkiyesini onun eserlerinden **bulmak** daima mümkündür. (s.15)

Fakat ben onu daha ziyade Bursa'da kendi küçük imaretinde ve çarşı içindeki harap camiinde **tasavvur etmekten** hoşlanırdım. (s.115)

1.2. “-(y)Iş” Ekiyle Kurulmuş İsim-Fiil Grubu

Fiillerin tarzını gösteren bu ek, hareket ve oluş ismi yapar. Ek-fiil dışındaki tüm fiillerle kullanılabilen bu ek “*Türkiye Türkçesinde alış veriş, tanış, sunuş, dalaş, bağdaş, oynaş, yanlış gibi kalıcı isimler de yapmıştır.*” (Bayraktar, 2004: 39)

O hırkaya bürünüşler, ilk ney sesinde uyanışlar (ölüm ve haşır), *kol açışlar ve ayak kilitleyişler* (Mevlevî ayininde her Mevlevî, Ali'nin Zülfikar'ı olur) bir kitap gibi derin derin anlatan şeylerdir. (s.101)

Sibiryaya buzlarını çözdükçe, Hint cengelleri yol verdikçe *hâlâ yaşamakta oluşuna* kendisi de şaşırır şaşkın bir biçare yurduna dönüyor, kurtulduğu cehennemin hikâyesi, insanüstü kudretini, katlanılan ıstırapın büyüklüğünden alan yeni bir Odise gibi şehre yayılıyordu. (s.28)

1.3. “-mA” Ekiyle Kurulmuş İsim-Fiil Grubu

Bu ek, Türkiye Türkçesinde ek-fiil dışında her fiile eklenebilir. Bazen ek kalıplaşarak kalıcı isimler de yapabilir. Dolma, sarma, kavurma örneklerinde olduğu gibi. “*Türkiye Türkçesinde karma tamlama, değme insan, kazma dış örneklerinde olduğu gibi fiilden sıfat yapma göreviyle kullanılabilmektedir.*” (Bayraktar:2004: 30)

Bir panodan öbürüne geçerken hiçbir boşluk bulunmaması gözü yoruyor. (s.172)

Serviler caddesinin çok eski İstanbul sokağından geçerek bu camiin küçük bahçesine çıkan insanın kendisi bir keşifle *dolmuş bulmaması* kabil değildir.(s.180)

İslâmlığın tek ve esaslı şart olarak yalnız *Allah'ın birliğini kabul etmesi* *bir yığın karışık itikadın ve tefsirin bünyesine girmesi* kolaylaştırıyordu. (s.186)

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE İSİM- FİİL GRUBU

İsim-fiil ekini almış fiillerin isimlerden bir farkı olmadığı için ismin üstlendiği bütün görevleri yerine getirebilirler. Cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem olarak kullanılabilirler.

2.1. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

Bir Türk şehrinden bahsedip de *Evliya Çelebi'yi hatırlamamak* kabil değildir. (s.15)

Garipler yuvası ve yoksullar sığınağı olan bu güzel yurтта bin türlü dertler ve mihnetler içinde *tatlı bir nefes almak* nasip olmadı. (s.82)

Divan-ı Kebîr'e gelince *onun kamaştırıcı aydınlığında hiç bir şeyi olduğu gibi görmek* mümkün değildir. (s.94)

Viyana hezimetinden sonra bu dille konuşabilmek epeyce bir mesele. (s.136)

Fakat bu aydınlıkta, bu güzel ovanın karşısında Vanî Efendi'yi düşünmektense *havada esrarlı şekiller, remizler çizen kuşlara bakmak* daha iyi değil mi? (s.136)

Bütün ilerideki gelişmeler, çiçek açmalar, bütün feyizli mevsimler onda vardır. (s.164)

Onun için mimarîmizin en mükemmel eseridir demek şüphesiz mübalağa olur. (s.125)

Belki de sadece *aramak ve bütün kapıları çalmak* kâfidir. (s.259)

2.2. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

Bu hasret *onu kendi aktörlerimizle ve havamızla doldurmamızı* mümkün kılar.

Doğrudan doğruya sefere iştirak etmese bile *Edirne Sarayı'nda kalmayı* tercih eder. (s.228)

2.3. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Zaman denizlerinde onunla beraber yüzmeğe hazırlanıyorum. (s.17)

Padişahları en sert dille azarlamaktan, camilerde çok defa tenkit ölçüsünü kaçırın vâzlar vermekten çekinmezdi. (s.120)

2.4. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

Bursa ovasının en sevdiğim tarafı, Muş veya Erzurum ovası gibi *sonsuz uzamamasıdır*. (s.134)

3. İSİM-FİİL GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

3.1. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

Onların arasında, *bir sıtma nöbetine benzeyen ve durmadan bir şeylere, belki de fakirliğin altında tasavvur ettiğim ruh bütünlüğüne sarılmak, onunla iyice bürünmek* arzusunu veren bir ürperme ile dolaşırdım. (s.5)

Fakat zafer ümidi kalmayınca konuşmalar başlar, *hayatına dokunulmamak* şartıyla teslim olur. (s.13)

Fakat bir daha *kendileriyle konuşmak* fırsatını bulamadım. (s.47)

Nasıl Garp Ortaçağı, bütün azap korkusu, içtimaî düzen veya düzensizliği ile, rahmaniyet iştihakı ve adalet susuzluğu ile Dante'nin eserinde toplanırsa, Müslüman Şark'ta bütün varlık hikmeti, *Hakla Hak olmak* ihtirası ve cezbesiyle Divan-ı Kebîr'dedir. (s.95)

Bu şehirde muayyen bir çağa ait olmak keyfiyeti o kadar kuvvetlidir ki insan “Bursa'da ikinci bir zaman daha vardır.” diye düşünebilir. (s.108)

Bir an bu çok sevdiğim şehirde *kendi hâtıralarımı aramak* hulyasına düştüm. (s.132)

Rıza Tevfik *sözü kesilmemek* şartıyla bir oturuşta farkında olmadan bütün marifetlerini gösterenlerdendi. (s.212)

3.2. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması

Ak Şemseddin'in *şeyhinin köpekleriyle bir sofraya oturması* ancak on beşinci asır Türkiyesinde görülür. (s.11)

3.3. İsim-Fiil Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Devrinin bütün ilim adamları gibi azil, tayin ve terakkilerle geçen hayatında, *padişaha darılmak ve senelerce saraya uğramamak* gibi şeyler de vardır. (s.182)

Bu üst üste hayal mevsimleri hep onun beyaz çiçeği etrafında, *bu sessiz orkestranın nağmelerini biraz daha derinleştirmek, daha renkli, daha içten yapmak* için açarlar. (s.162)

İstediği genişliği elde edebilmek için mimar âdeta binayı içten boşaltır! (s.171)

Bir taraftan *fitneyi ortadan kaldırmak veya ona yol vermemek* için en çetin istibdatlara razı olurlar. (s.120)

Halbuki bu son seyahati, *Bursa peyzajının sırrını yoklamak*, mümkünse *ondan bir ders almak* için yapmıştım. (s.132)

3.4. İsim-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Ankara Artuk oğulları, Saltuklar, Mengüçler, Danişmendliler gibi *büyük ve istilâ devirlerinden kalma* feodalitenin hükmünde değildi. (s.12)

ZARF-FİİL GRUBU

Zarf-fiil grubu “-Ip, IncA, -ArAk, -ken, -mAdAn, -Dıkça, -A, -I” ekleriyle yapılan bir gruptur. Bu ekleri alan fiil kökü, artık isim olarak kabul edilir ve kendisinden önce gelen diğer kelime gruplarıyla zarf-fiil grubu oluşturur. Ayrıca “-r...mAz, -DI...mI, -DI...-AlI” gibi sentaktik yolla yapılan zarf-fiil grupları da bulunmaktadır. Zarf-fiil grubu, cümle içinde her zaman zarf göreviyle kullanılır ve cümleyi tarz, miktar, sebep ve zaman gibi yönlerden tamamlar. İyelik eklerini ve ismin hâl eklerini genellikle almazlar.

BAYRAKTAR, “Zarf-fiiller, kişi ve zaman kavramı olmadan temel cümlelerin ya da yan cümlelerin yüklemine niteleyen, cümlede genellikle zarf tümleci olarak görev yapan fiilimsilerdir.” şeklinde tanımlamıştır. (2004: 137)

“Zarf-fiiller, fiillerden eklerle türetilmiş ve zarf veya bazen de bağlaç olarak kullanılan kelimelerdir.” (Üstüner, 2000: 13) şeklinde tanımlayan yazar, zarf-fiillerin bir fonksiyonlarının da birleşik fiil kurmak olduğunu belirtir.

YAPI BAKIMINDAN ZARF-FİİL GRUBU

1.1. “-IncA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu

Cümleye zaman anlamı katan bir ektir. “*Türkiye Türkçesinde eklendiği fiillere yalnızca “-dığı zaman” anlamı vermektedir. “-incaya kadar” anlamını sağlamak için ekin üzerine datif eki getirilir ve “kadar, dek, değin” edatları eklenir.*”(Bayraktar, 2004: 187)

Köy toplanınca yeniden geleneklerini, türkülerini bulmuştu. (s.64)

Güneş batacağı yere iyice yaklaşıncı, ovanın şurasından burasından kalkan tozlar, bu gölün üstünde altın yelkenler gibi sallanmaya başladılar. (s.69)

Sonra *onun ölümünü haber alınca* yine buraya geldi. (s.74)

Bu onun ilâcı, tılsımı gibi bir şey... *Onları sayıklayınca* iyileşiyor, demişti. (s.139)

Öyle ki ölümünden sonra terekesini yazmaya giden bir hafta uğraştıktan sonra *bütün bu serveti teker teker yazamayacağını anlayınca* cinsine göre tesbit etmiş. (s.188)

1.2. “-DıkçA” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu

Bu ek, sıfat-fiil eki “-Dık” sıfat-fiil ekinin eşitlik ekiyle birleşmesiyle oluşmuştur. “*Eklendiği fiillere ‘-dığı zaman’, ‘-dığı kadar’ anlamları katan bu zarf-fiil eki, süre ve oluş bakımından iki olayı birbirine bağlar.*” (Bayraktar, 2004: 229)

Dışarıdan o kadar çok şeyin yıktığı insan *onu dinledikçe* kendi içinden yeniden doğar. (s.96)

Fakat aletle sanki motif değişmişti, *Türkçenin solosu devam ettikçe* Fars şiirinin muhteşem ve renkli orkestrası, sanki bir çeşit zemin teşkil etmek için yavaş yavaş gerilere çekilir. (s.97)

Evet, *Muradiye küçük türbeleriyle genişledikçe* Bursa hangi vesilelerle ancak hatırlandığını anlar. (s.116)

1.3. “- mAdAn” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu

KORKMAZ, Bu ekin fiil kök ve tabanlarına eklendiğini, sahip olduğu yapı itibariyle “ madan önce –maksızın” mânâlarını taşıyarak olumsuz zarf-fiilleri oluşturduğunu belirtmektedir. (1995: 151)

“Yüklemi oluşturan fiil meydana geldiğinde ekin eklendiği fiilin henüz olmadığı anlamını verir.”(Bayraktar,2004: 190)

Eğer yokduysa, bütün bunlardan habersiz, *bu müjdeleri içinde konuşur bulmadan* o büyük işi nasıl yaptı? (s.19)

Daha kapıya varmadan bu birinci sarsıntıyı o tarifi güç gürültü ile ikinci ve üçüncü sarsıntı takip etti. (s.43)

Onun içindir ki şimdi bu türküleri radyoda dinlerken veya vakit vakit hafızanın sırrına erilmez dönüşüyle *hiç farkında olmadan* kendi kendime mırıldanırken içimde Konya birdenbire canlanır. (s.105)

Bir medeniyetin çiçeği olan ve *ona hiç belli etmeden* şekil veren terbiye ve nezaketten, duyma şekline kadar hüviyetimizin birçok taraflarını o idare etmiştir. (s.100)

Kendi kendime, *ovanın ve etraftaki dağların neresine düştüklerini hiç aramadan*, Lâmiî'nin meşhur manzumesinde, her yıl kışı kovmak için bahar ordusunu üç koldan yürüttüğü yerlerin adlarını saymağa çalışıyorum. (s.135)

Malazgirt'te bileğinin kuvvetiyle, dehâsının zoruyla bize bu aziz vatanın kapılarını açan Alparslanı, *muharebe emri vermeden* evvel hangi kuvvetler ziyaret etti ve ona neler gösterdi?

1.4. “- ken” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu

Cümleye genellikle zaman anlamı katan bir zarf-fiil ekidir. “*Sıfatların, sıfat-fiillerin, isimlerin, edatların, zarfların arkasından gelerek onlara “-dığı zaman”, “-dığında” anlamları katar.*” (Bayraktar, 2004:215)

Onun içindir ki *Yakup Kadri'nin Ankara'sının çok sevdiğim ve doğruluğuna hayran olduğum baş taraflarını okurken* içim burkulmuştu. (s.5)

Bütün bunların *o gün onunla konuşurken* duyduklarımın elbette bir payı vardı. (s.45)

İnönü zaferini millete ve tarihe müjdeleyen telgraftı yazarken Garp Cephesi Kumandanı'nın gözü önünde olan manzara, ufak tefek değişikliklerle bu gördüğüm manzaranın devamıydı. (s.18)

Erzurum Lisesi'nin beyaz badanalı, tek kanepesi kırık muallimler odasında bana sorduğu suallere cevap verirken zihnim şüphesiz onunla çok doluydu. (s.45)

Bu türküleri dinlerken ben daima Maurice Barres'in İspanya için yazdığı o güzel kitabın adını hatırladım: (s.105)

Şimdi onu Bursa sokaklarında, arkasında Bursa vakıflarında çalışan mimar, kalfa ve su yolcularının teşkil ettiği küçük bir kalabalıkla dolaşır ve *bu iki yüz çeşmenin yerlerini bir bir işaret ederken* görüyor gibiyim. (s.119)

Meşhur tefsirine çalışırken sabahlara kadar uyanık kalırmış. (s.121)

Bugünkü büyük felâketi idrak eden Fransa'nın yarınki çocukları “La Marche Turque”ü okurken bu davranıştaki huşunetin ne kadar mânâsız olduğunu çok iyi anlayacaklardır. (s.124)

Bu ilk çağın Bursalı anneleri şüphesiz ***müstakbel gazâ erlerinin yaşından bahsederken:*** “Oğlum, Orhaniye veya Muradiye'nin yapıldığı sene doğdu” derlerdi. (s.131)

1.5. “-İp” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu

Kullanımı en sık olan zarf-fiil eklerinden biridir. “*Bu ek iki cümleyi, temel cümle ve yan cümleyi birbirine bağlama göreviyle kullanıldığı gibi yüklem niteleyicisi olarak da kullanılır.*” (Bayraktar, 2004: 144)

Verimsiz bir toprağın getirdiklerine beş on kuruş eklemek için memleketinden ayrılıp İstanbul sokaklarında kaybolan zavallılara arkada kalanların hasreti... (s.56)

Hepsi de toprağının başında duruyor, gündelik çalışmaya katılıyor, ***çuval kaldırıp*** yüklüyor, arabasına at koşuyor, değirmenin suyunu, patatesin ekilme vaktini düşünüyor, harman makinesinin yokluğundan, Ziraat Bankası'nın ticarî kredi şeklinden şikâyet ediyorlardı. (s.62)

1.6. “-ArAk” Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu

Yüklemin tarzını nitelemekte kullanılan bu ek, “*yüklemin nasıl, ne tarzla yapıldığını açıklar.*” (Bayraktar,2004: 208)

İkide bir beni mahfesinin yanına çağırarak biraz sonra uzağından geçeceğimiz veya huzuruna varacağımız ebediyetin adını, varsa hikâyesini söyler, Yunus'tan, Âşık Kerem'den beyitler okurdu. (s.22)

Fakat bu değişme daha yavaş olacak, yere atılarak kırılan büyük fanus, yağı tükendiği için, *kendi kendine karararak* sönecekti. (s.30)

Sonunda *yerini alana kendi renklerinden ve seslerinden birkaç not bırakarak* kaybolur. (s.79)

O kadar tuttuğu ve uğrunda aylarca muhasaraya katlandığı *Gıyaseddin Keyhusrev'in ağabeyi Rükneddin'in kuvvetlerine dayanamayarak* iki oğlu ile gurbete çıkmasını elbette serin kanla seyretmemiş ve bu prenslerin Bizans sarayındaki macerası, Konya için uzun zamanlar, ağabeysinin fütuhatinin yanı başında merakla takip ettiği bir roman olmuştu. (s.86)

Şems-i Tebrizî'de *adından başlayarak* -çünkü bu adamda o devirde bir moda olan Şems adı bile mânalaşır- ölümüne varıncaya kadar her şey muamma ve sırdır. (s.94)

Tarikat olarak mevlevîliği esas çizgileriyle Sultan Veled kurar. (s.100)

1.7. “-sa” Şart Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu

Şartlar düşünülürse bundan daha büyük başarı olamaz. (s.66)

Nereden gelirse gelsin, bu Türk velisinin adı Bursa'da tarih boyunca devam eden ve “naturiste” bir ibadete çok benzeyen bir geleneğe karışıyor. (s.127)

Fakat *hangi kılıkta gelirse gelsin, hangi kadehte uzanırsa uzansın* daima bir yalnızlık hissi ile beraber yürür. (221)

1.8. “-...A Ekiyle Kurulan Zarf-Fiil Grubu

Eski dönemlerde daha sıkça kullanılan bu ek, Türkiye Türkçesinde sadece ikileme kurmakta kullanılır.

Kaybolan her şeyin aksi sedasından doğacağı bu duaya veya davete yanmış ve yıkılmış Anadolu, o kadar akîde ve görenek ayrılığının, kin ve kanın arasından yaralı bir hayvan gibi *sürüne sürüne* koşar ve bu pınardan içtikçe dirilir. (s.96)

Karşımda kandillerin titrek ışığında dönen, değişen, süzülen, adeta maddi varlıklarından ayrılan bu insanlar gerçekten aşk şehitleri olmuşlardı ve gerçekten musaffa ruh halinde iki yana açık kolları ve rıza ile bükülmüş boyunları ile *döne döne* semâvâta çıkıyorlardı. (s.101)

Takma bir “insanüstü” gözüyle etraftaki ıstıraba *tiksine tiksine* bakarak geçti. (s.124)

O, hâfızama bütün direkleri ve küpeştesi renkli fenerlerle süslü bir eski zaman gemisi gibi, dört bir yanı yontulmamış mücevherlerin parıltısına *gark ede ede* geliyordu. (s. 238)

1.9. “-r...- mAz” Kalıbıyla Kurulan Zarf-Fiil Grubu

Bu zarf-fiil kalıbı “-ınca, -iverince” mânâsını taşımakta ve harekete tezlik ifadesi kazandırmaktadır.

Bu kabına sığmayan, fakat *tahta geçer geçmez* yaptığı işlerle saltanat hırsına hiç olmazsa devrin örfi içinde hak verdiren padişah, babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev İznik İmparatorluğu hudutlarında yaptığı muharebede *şehit olur olmaz* ağabeyi ve gurbet arkadaşı İzzeddin Keykavus’un elinden tahtı almak için harekete geçer ve muharebeyi kaybedince Ankara kalesine kapanır. (s. 13)

Fakat hemen hemen herkes *ne olur ne olmaz* diye çadırda kalmasını tavsiye ediyordu. (s. 44)

Tiyatroda nasıl boş sahnede dekorun oyaladığı seyirci, söz ***başlar başlamaz***, bütün o teferruatı görmez olursa, ben de öylece insan ıstırapı karşısında tabiat güzelliğine kayıtsızdım, yabancıydım. (s. 25)

Sık sık hastalanır, humma ***başlar başlamaz*** İstanbul sularını sayıklardı: (s.139)

İki gün evvel Kars Kapısı'nda bütün şehir halkı ile beraber karşıladığımız adam, liseye ***gelir gelmez*** beraberindeki "huzuru mutad zevatın" ardından âdeta sıyrılarak aramıza girdi. (s. 44)

İster istemez sayarsınız (s.109)

Mustafa Fazıl Paşa ***ister istemez*** namusuna inandığı ve tenkillerine hak verdiği -çünkü kendisi de konulan vergilerden şikâyetçidir- bu adamı Magosa'ya nefye mecbur olur. (s.121)

O karşımda ***döner dönmez*** bir lahzada geniş sofa sanki bir gül fırtınasına tutuldu. (s. 199)

Sadece adı ***söylenir söylenmez*** gözümün önüne acayip nakışlı bir seccade serilir ve ben kendimi, dinlemediğim bir masalın kapısında görürdüm. (s. 111)

1.10. “– DI ml” Kalıbıyla Kurulan Zarf-Fiil Grubu

Bu ek cümleye genellikle zaman anlamı katmaktadır.

Selçuk kufisi denen o çok sanatkâr yazı şekli, hiyeraltik çizgi ile -ve hattâ tâbir caizse şekilleriyle- bu oyunu bir taraftan aşiret işi kilim ve dokumaların süsüne yaklaşıyor, bazen de ***nisbetler büyüdü mü*** bütün bir kabartma oluyordu. (s. 89)

Bu adları bir kere ***öğrendiniz mi*** artık unutamazsınız. (s.109)

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE ZARF- FİİL GRUBU

2.1. Zarf-Fiil Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması

Bu his şehrin etrafında ve *ona hâkim tepelerinden bakarken* pek küçük farklarla ancak değişir. (s.3)

Alâeddin Keykubat, kendisi kadar büyük bir hükümdar olan kardeşinin Sivas'da veremden ölümü üzerine kapatıldığı Malatya kalesinden çıkarılıp tahta geçince bu teslimin hacaletini ve ölüm korkusu ile geçen günleri hatırlatan bu medresesi yıktırır. (s.13)

Hikâyesini okuduktan sonra kale ve eski Ankara'da yaptığım gezintilerden dönerken çok defa bu yollarda bir sabah vakti, Evliya Çelebi'nin yanında kayıp âleminden gelmiş rehberiyle konuşa konuşa yürümüş olması ihtimali benim için şehrin mazisiyle yaşadığım saati birleştiren garip bir zevk oldu. (s.17)

Her mecliste, yol üstünde bırakılmış ihtiyarların, *süt emen çocuğunun ayak altında ezilmiş parçalarını kundaklayarak* ninni söyleye söyleye yola koyulan annelerin, sahibinin göğsünü başına dayayıp ölen cins atların hâtırası diriliyor. (s.29)

Fakat *ancak yıllardan sonra onunla yeniden karşılaşınca*, taşıdığı ıstırap yükünü anlayabildim. (s.53)

Ses bir kartal gibi süzülüp yükseldikçe ruhumuzu da beraberinde sürüklüyor. (s.55)

Fakat *ordular hazırlanıp bayraklar uçuşmağa başlayınca* iş değişmişti. (s.86)

Kendisine "Baş köşe neresidir?" diye sormuşlar, Mevlânâ da "**Aşk adamı için baş köşe sevgilisinin kucagıdır**" diyerek bulunduğu yerden kalkmış ve **Şems'in girer girmez** çömeldiği kapı dibine **geçip** yanına oturmuş. (s.92)

Fakat **ben zorladıkça** benden kaçıyor gibiydi. (s.132)

Camiye girer girmez bir menşura hapsedilmiş gibi bir rüya havası başlıyor. (s.171)

Hastalık ağırlaşınca Bakırköy'deki dayısının evine tebdili havaya gönderilmiş. (s.202)

TEKRAR GRUBU

Tekrar grubu, aynı, yakın ya da zıt anlamlı kelimelerin genellikle söze etkileyicilik katmak ve anlamı pekiştirmek için ardı ardına kullanılmasıyla oluşan bir kelime grubudur. Bu anlamlar dışında tekrar grubu, cümleye süreklilik ve çokluk anlamları da katar. Grubu oluşturan kelimeler eksiz bir şekilde bir araya gelirler ve kelimeler arasında anlamsal bir bütünlük söz konusu olduğu için kelimeler arasına herhangi bir noktalama işareti konulmaz.

"Tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır." (Ergin,1993: 355) Yazar, "Türkçede hemen her çeşit kelimedenden tekrar yapılabilir. Fakat tekrara en elverişli kelime çeşitleri isimler, sıfatlar, zarflar ve gerundiumlardır." der. Türkçedeki tekrarları, "aynen tekrarlar, eş mânâlı tekrarlar, zıt mânâlı tekrarlar, ilaveli tekrarlar" diye dörde ayırır.

KARAHAN "Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubu" diye tanımlar.(2005: 60) ve ardından grubun özelliklerini verir. Buna göre;

1. “*Grupta yer alan kelimeler arasında hem şekli hem de anlam ilişkisi vardır.*”

2. “*Tekrarlar, anlamı kuvvetlendirir; nesne ve harekete çokluk, süreklilik ve beraberlik anlamı kazandırır.*”

3. “*Bağlama ve çekim edatları dışında bütün kelimelerle tekrar grubu kurulabilir. Ünlemler, tekrara elverişli kelimelerdir.*”

4. “*Grubu meydana getiren unsurlar çekim eki taşıyabilir.*”

5. “*Grup içindeki kelimeler, eş görevlidir. Tekrar gruplarının birçoğunda unsurların yeri değiştirilemez.*”

6. “*Grupta yer alan kelimelerden biri, zaman içinde tek başına kullanımdan düşmüş olabilir.*”

7. “*Tekrar grupları, söz dizimi inde isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.*” (2005: 60)

KORKMAZ, ikilemeyi “*Aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesi.*” şeklinde tanımlar. (1992: 82)

HATİBOĞLU (1971: 9)’na göre ise ikileme “*Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşı olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır*”

1. YAPI BAKIMINDAN TEKRAR GRUBU

1.1.AYNEN TEKRARLAR

Bu tekrar türü aynı kelimenin arka arkaya kullanılmasıyla oluşur. ERGİN, bu kelime grubunu “*asıl tekrarlar*” olarak kabul eder. (1993: 356)

HATİBOĞLU, “*Bu tür ikilemelerde, sözcükler görünürde aynı anlamlı sayılırsa da, her yerde birbirlerinin yerine kullanılmadıkları için, gerçekte aynı anlamlı değildir.*” der. (1971: 58)

Ankara bu cinsten tarihî bir hülyaya ***kolay kolay*** imkân vermiyor. (s.17)

Erzurum'a üç defa, üçünde de ***ayrı ayrı*** yollardan gittim. (s.21)

Ölüm bu kadar yakından kokladığı insanların peşini ***kolay kolay*** bırakmıyordu. (s.28)

Belki realitesini sonunda inkâr etmek için onu ***teker teker*** sayar. (s.98)

Evliya Çelebi bu türbenin ihtişamını ***anlata anlata*** bitiremez. (s.126)

İki güvercin şadırvanın yalağının kenarında sanki bu kaideyi bir aşk istiaresiyle tamamlamak ister gibi ***boyun boyuna*** duruyorlar. (s.137)

Her büyük şehir ***nesilden nesile*** değişir. (s.145)

1.2.YAKIN ANLAMLI TEKRARLAR

“*Bunlar aynı mânâyâ gelen veya çok yakın mânâlı iki ayrı kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır.*” (Ergin; 1993: 357)

HATİBOĞLU “*Yakın anlamlı sözcüklerden kurulan ikilemelerdeki sözcüklerin bazılarında anlamdan başka, ses ve biçim yakınlıkları da vardır.*” der. (1971:58)

Gerçekten kendi malı olan ***uçsuz bucaksız*** bir mezarlığın bir uçundaki küçük bir şehir iskeleti, artık sadece bir harabeyi çevreleyen birkaç kapı adıyla birkaç bozuk yol bırakarak çekilip gitmişti. (s.27)

Soyunun sopunun içinde mesut bir Kitab-ı Mukaddes ihtiyarı sandık. (s.65)

Serin gölgeleri ve çeşmeleri susuzluğunuza uzaktan gülen bu rüya, yolun her dirseğinde *siline kaybola* büyür, genişler ve sonunda kendinizi Selçuk sultanlarının şehrinde bulursunuz. (s.71)

Bir bakıma hayat, *ufak tefek* tepkilere rağmen hiç olmazsa münakaşa kabul edecek derecede müsamahalı idi. (s.84)

Yazık ki *bir iki* defa gittiğim eğlence âlemlerinde bu büyü yoktu. (s.105)

Ve onların uzun, yorucu seferlerden *sağ salim* dönmeleri için yaşıtları olan camilere adaklar adarlardı.(s.131)

Uzun ve ıssız kış gecelerini *bitmez tükenmez* duaların zinciriyle sabaha ve güneşe doğru çekerdi. (s.184)

1.3.ZİT ANLAMLI TEKRARLAR

“*Bunlar birbirinin zıddı olan iki kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır.*” (Ergin, 1993: 357)

HATİPOĞLU (1971: 59)’na göre “*Karşıt anlamlı sözcüklerin, yan yana ikileme biçiminde kullanılması, çok defa açıklanması istenilen kavramın sınırlarını belirtir.*” diyerek bu tür ikilemelerin genellikle sıfat görevinde kullanıldığını belirtir.

Kısacası Anadolu kıt’asının kaderinde **az çok** değişiklik yapan vak’aların çoğu onun etrafında gelişir. (s.4)

Er geç bir tarafta karşılarına çıkıyor, sofrasını açıyor, “buyurun!” diyordu. (s.28)

Bugünkü yolculuk ise, tabî bu harpte olduğu gibi fevkalade hâller bir yana bırakılırsa, sadece yerinde *iyi kötü* bir anket olabiliyor. (s.62)

Cinis’te vaktiyle lastik tekerlekli paytonla Aşkale’ye *gidip gelen* beyleri bulamadık. (s.62)

Bu terkip *küçük büyük, mânalı mânasız, eski yeni, yerli yabancı, güzel çirkin* -hattâ bugün için bayağı- bir yığın unsurun birbiriyle kaynaşmasından doğmuştu. (s. 150)

1.4. İLAVELİ TEKRARLAR

ERGİN (1993: 357)’e göre “*Kelime başına bir ses ilavesiyle yapılanlar*” ve “*Kelime başına bir veya iki hece ilavesiyle yapılanlar*” şeklinde ikiye ayrılır.

“*Başa ses ilave edilenlerde vokalle başlayan kelimelerin doğrudan doğruya başına, konsonantla başlayanların o konsonantı kaldırılarak yerine bir m sesi getirilir. m ile başlayanlar hariç her kelime ile bu çeşit tekrar yapılabilir.*” (Ergin,1993: 357)

“*Başa heceler ilave edilenlerde umumiyetle bir kısım sıfatların ilk heceleri alınır; bu hecelerin sonuna vokalle bitiyorlarsa doğrudan doğruya, konsonantla bitiyorlarsa o konsonantları atılarak m,p,r,s seslerinden biri getirilir.*” (Ergin,1993: 357)

Eserde ilaveli tekrar örneğine rastlanmamıştır.

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE TEKRAR GRUBU

2.1. Tekrar Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Şehir, kapılarını kapatır, kendi âleminde yaşardı; kızak üstünde siyah yamçılı, uzun konçlu çizmeli, kıvrak bıyıklı postacıların acayip kurt tipi hikâyeleriyle beraber iki üç haftada bir getirdikleri gazetelerin havadisleri uzun uzun münakaşa edilir, geçmiş zaman hatıraları anlatılır, dedikodu yapılır, çok zarif, ustalıkla cümlelerle *eşe dosta* tariz edilirdi. (s.38)

Ben olsam: “*Ete kemiğe* büründüm. Yunus diye göründüm. der, keserdim”, demiş. (s.98)

2.2. Tekrar Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması

Ayrıca da çok dikkatli olmasını *sıkı sıkı* anlatır. (s.40)

Yavaş yavaş etrafımda sadece ölümü görmeye başlamıştım.(s.132)

Biraz sonra arslan zincirini kırar, zincirini sürükleyen deli âşık gibi türbenin kapısına gelir ve gözlerinden yaş *aka aka* Emir'i ziyaret eder. (s.129)

Arkadaşım *teker teker* etraftaki dağları, küçük tepeleri ve şurada burada birdenbire sıcakta bir tas serin su vehmiyle bozkırın ortasında yemyeşil bir gölge yapan küçük köyleri sayıyoruz. (s.17)

Karşımda kandillerin titrek ışığında dönen, değişen, süzülen, adeta maddi varlıklarından ayrılan bu insanlar gerçekten aşk şehitleri olmuşlardı ve gerçekten musaffa ruh halinde iki yana açık kolları ve rıza ile bükülmüş boyunları ile *döne döne* semâvâta çıkıyorlardı. (s.101)

Bütün Akdeniz, Karadeniz *kabara kabara* İstanbul'a geliyordu. (149)

2.3. Tekrar Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

Çünkü güneş, Boğaziçi'nde *doğup batmaz* (220)

3. TEKRAR GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

3.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Kısacası Anadolu kıt'asının kaderinde *az çok* değişiklik yapan vak'aların çoğu onun etrafında gelişir. (s.4)

O kadar ki Sinan denilince gözümün önünde son derece nisbetli yontulmuş bir mücevher dizisine benzeyen *irili ufaklı* binalar, tâ Macaristan içerisinden başlayarak Akdeniz'e ve Basra Körfezi'ne kadar iner. (s.15)

Erzurum'a yağmurlu bir günde Zâkir Beyin bahsettiği bu *bitmez tükenmez* mezarlığın arasından geçerek girdim. (s.43)

Cinis'te vaktiyle lastik tekerlekli paytonla Aşkale'ye *gidip gelen* beyleri bulamadık.(s.62)

Bir bakıma hayat, *ufak tefek* tepkilere rağmen hiç olmazsa münakaşa kabul edecek derecede müsamahalı idi.(s.84)

3.2. Tekrar Grubunun Sıfat-Fiil Grubunda Zarf Olarak Kullanılması

Ve bizim ilk büyük şairlerimiz de bu destanı o kadar saf bir dille *parça parça* veren Âşık Paşazade, Neşrî, Lütî Paşa gibi müverrihlerimizdir. (s.114)

İşte Ankara kalesi muhayyilemde daima ömrünün en güneşli saatine böyle **yavaş yavaş** çıkan büyük adamla birleşmiştir. (s.4)

Erzurum'da bu konuşma ustalarının birini **bol bol** dinlediğim hikâyeleriyle, birini de şahsen tanıdım. (s.39)

Konya'da bulunduğum yıllarda beni **sık sık** meşgul edenlerden biri de Şeyh Galib'ti.(s.101)

Evet ancak onlara rastladıktan sonra her akşam gezinti yerim olan Alâeddin Tepesi'nden inerken alaca karanlıkla **acı acı** uluyan köpeklerin bütün şehri hitanda niçin susturduğunu hissettim.(s.104)

3.3. Tekrar Grubunun Sıfat-Fiil Grubunda Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Güneş batacağı yere iyice yaklaşıncı, ovanın **şurasından burasından** kalkan tozlar, bu gölün üstünde altın yelkenler gibi sallanmaya başladılar. (69)

3.4. Tekrar Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

Atatürk'ün **hemen herkesin** gördüğü, mektep kitaplarına kadar geçmiş bir fotoğrafı vardır. (s.4)

3.5. Tekrar Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması

Güneş batacağı yere iyice yaklaşıncı, ovanın **şurasından burasından** kalkan tozlar, bu gölün üstünde altın yelkenler gibi sallanmaya başladılar. (s.69)

EDAT GRUBU

Bir isim unsuru ile son çekim edatlarından birinin birleşmesiyle oluşur. İsim unsuru yalın veya hâl ekleri alarak son çekim edatına bağlanır. Edat ise hiçbir ek almaz. Edat grubu cümlelerde genellikle zarf ve sıfat olarak görev yapar.

Bu grupta birleşme, isim unsurunun isim ya da zamir olmasına göre değişmektedir. İsim unsurunun zamir olduğu durumlarda ismi edata bağlarken genellikle ilgi hâl eki, nadiren de diğer hâl ekleri kullanılmaktadır.

Grubun vurgusu isim unsurundadır.

1. YAPI BAKIMINDAN EDAT GRUBU

1.1. “sonra” Edatı İle Kurulan Edat Grubu:

Bu dağlardan sonra Âşık Kerem benim için kervanımıza takılmıştı. (s.22)

İşte *birkaç gün sonra* Erzurum'a bu duygularla, tıpkı koyunlarını bütün bir yaz boyunca menzil menzil bu otlaklarda otlata otlata güz başında şehre getiren Cizre ve Bingöl çobanları gibi girdim. (s.24)

Ve günün birinde bu toprağın yeni sahipleri içinden yetişen saf yürekli bir köylü çocuğu, Roma'nın zafer mâbedi ve *biraz sonra* da Bizans bazilikası olan bu âbidenin yanına muhacir bir kuş gibi yerleşti ve insanlara kadîm imparatorluğun ayakta durmasını sağlayan hakikatlerinden çok başka bir hakikatin sırrını açtı. (s.9)

Hikâyesini okuduktan sonra kale ve eski Ankara'da yaptığım gezintilerden dönerken çok defa bu yollarda bir sabah vakti, Evliya Çelebi'nin yanında kayıp âleminden gelmiş rehberiyle konuşa konuşa yürümüş olması

ihtimali benim için şehrin mazisiyle yaşadığım saati birleştiren garip bir zevk oldu. (s.17)

1.2. “önce” Edatı İle Kurulan Edat Grubu

Bu sınıf musikisinin daha belli hususilikler taşıyan eserlerine geçmeden önce iki türküden bahsetmek istiyorum. (s.58)

İlk önce Edirne'nin kendine ortak olmasına, sonra İstanbul'un tercih edilmesine kim bilir ne kadar üzölmüş ve nasıl için için ağlamıştır! (s.116)

1908'den önce bütün cenup Akdeniz'in bir İslâm çevresinde zevk, sanat içinde yaşamak isteyen zenginleri İstanbul'a gelirlerdi. (s.146)

1.3. “için” Edatı İle Kurulan Edat Grubu

1928 sonbaharında Ankara'ya ilk geldiğim günlerde Ankara kalesi *benim için* adeta bir fikr-i sabit olmuştu. (s.5)

Gariptir ki aynı vezir *baba katili Gıyaseddin'in elinden saltanatı almak için* birinci Gıyaseddin Keyhüsrev'in Şehnaz adlı Konyalı güzel bir kadından doğan gayri meşru çocuğu olduğunu etrafa yayıyordu. (s.14)

Eski Cinis Beylerinin torunları, muhacirlikten sonra baba yurtlarına döndükleri zaman *yemek için* bir çuval bulgurla, Kars'tan tedarik ettikleri bir çift öküzle işe başlamışlardı. (s.63)

Müverrih Hammer, *Bursa için* olan eserinde: “Bakiyelerden kolaylıkla planı yapılabilecek” hükmünü çıkartır. (s.116)

Kaç defa komşuluk ziyaretlerimizde, döşeğinin yanı başında *onun sırf bu büyüü adları saymak için*, bir mahzenin taş kapağını kaldırır gibi güçlükle en dalgın uykulardan sıyrıldığını görmüşüm. (s.139)

1.4. “beri” Edatı İle Kurulan Edat Grubu

“beri” edatı, genellikle –DAn ayrılma hâli eki almış isimlerden sonra kullanılır.

Hisar'da mihrabı Türk tahta işçiliğinin harikalarından biri olan Alâeddin camiinin sekisi, *asırlardan beri* bir şahin gibi süzdüğü ovaya, terkibi baştan aşağı tesadüfî olan bir sütun dizisinin arasından bakar; şüphesiz bu sütunlar orada bu camiden çok daha evvel mevcuttular. (s.8)

Bu terkip *iki asırdan beri* büyük mânasında, hemen her sahada müstahsil olmaktan çıkmış bir içtimaî manzumenin malıydı. (s.150)

Senelerden beri içimde birikmiş duyguları söylemek istedim. (s.155)

İstanbul'da tâ fetih günlerinden beri başlayan bîr mimarî nesillerle beraber yaşıyor. (s.160)

1.5. “gibi” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Bu edat isimlerin hem yalın hem de iyelik eki almış hâlleriyle kullanılmakta; hem de zamirlerin yalın ve ilgi hâl ekini almış şekilleriyle kullanılmaktadır.

Oyvar'ın, Tuna'nın ilerisinde verdiğimiz binlerce muharebeden biri olduğu gibi. (s.33)

İşte birkaç gün sonra Erzurum'a bu duygularla, tıpkı koyunlarını bütün bir yaz boyunca menzil menzil bu otlaklarda otlata otlata güz başında şehre getiren *Cizre ve Bingöl çobanları gibi* girdim. (s.24)

Alâeddin Keykubad'ın çehresi, bu kalabalığın ortasında Selçuk tarihinin ve zevkinin bütün çizgilerini toplayan ***bir hatt-ı bâlâ gibi*** yükselir. (s.75)

İpek ve baharat yolları hemen hemen ***ellerinde gibi***di. (s.77)

Hepsinin mazi dediğimiz o uzak masal ülkesinden toplanmış hususî renkleri, çok hususî aydınlıkları ve geçmiş zamana ait ***bütün duygularda olduğu gibi*** çok hasretli lezzetleri vardır. (s.109)

Ötesinde ***şehrin bahçeleri gibi*** telakki edilen bu mezarlıklara sık sık gidiyorlardı. (s.208)

Fakat bu değişiklik daha derinlere gider; ***saatlerin manzarası gibi*** insanların çalışma şekli ve tembellikleri, düşünce ve yeisleri de bu yerlerde birbirinden başkadır. (s.143)

1.6. “kadar” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

“kadar” edatı, cümleye genellikle “miktar, zaman, yer ve yön” anlamları katar. Kendisinden önce gelen isme göre “benzetme, karşılaştırma, eşitlik” gibi anlamları da katabilir.

Seyahatlerine doğruluğundan şüphe ettirecek derecede latif ve mizahî bir rüya ile başlayan Evliya Çelebi'nin rüyalarına ***ne kadar*** inanabiliriz? (s.16)

Ve böylece Edip Hoca, o geceyi ***sabaha kadar*** Serfice tütünü içerek âşık amcayı dinlemekle geçirir. (s.41)

Müverrih Raşid, Nemçe muharebesinden dönen Fazıl Ahmed Paşa'nın Edirne'de IV. Mehmed'e bu münasebetle Saray bahçesinde kurulan otağda bu muharebe, hele bütün imparatorluğu ***o kadar*** sevindiren ve Evliya Çelebi'yi Seyahatnamesi'nin yedinci cildinde ***o kadar*** coşturan Oyvar muharebesi hakkında

izahat verirken maiyetinde bulunan Erzurumlu Abbas adında bir kahramandan bahseder. (s.32)

Her ölen padişahın ve *Cem vak'asına kadar* her öldürülen şehzadenin cenazesi şehre getirildikçe bu geçmiş zaman güzelinin kalbi şüphesiz bir kere daha burkuluyor. (s.116)

Diğer taraftan da cezbelere tutunca en olmayacak zamanda hakikatleri söyleyerek sözün ayağa düşmesine ve fitne kapılarının *ardına kadar* açılmasına sebep olurlar. (s.120)

Bu kadar fakir unsurlarla hazırlanan âbidede ferdî hayatı hatırlatan tek çizgi, isimden ibarettir. (s.122)

Hattâ bütün yolculuk boyunca başının üstünde bir kandil ona *Bursa'ya kadar* yoldaşlık eder. (s.129)

Çok daha seyyal, çok hayalî, bununla beraber *gördüğümüz şeyler kadar* mevcut mimarîsi her tarafı kaplamış. (s.137)

Ve bu, tarihten gündelik hayata, *aşktan sofraya kadar* genişler. (s.145)

Bütün Boğaz, *Marmara açıklarına kadar* her cinsten ve her bayraktan gemi ile dolu idi. (s.149)

Zaten büyük ile zarifi, organik ile süsü *bu kadar* birbirinde bulan deha azdır. (s.165)

Osmanlı tarihinin *1826 tenkiline kadar* bütün mide, bünye fesadı ona doğru aktı. (s.174)

1.7. “diye” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Peki, şimdi nereye gidiyorsun? diye sordum. (s.28)

Atatürk de “*Ata biner gibi... Ata biner gibi...*” *diye* kendi kendine mırıldanarak filmin çekilmesine en müsait olan vaziyeti almış. (s.46)

"Di gel, di gel,dadaş gel!..." diye atılan çığlıklar, bu toprağın üstünde yaşayanların asıl romanlarını, şartların, zaruretlerin gerçek yüzünü verirler. (s.57)

Kendi kendime *bu işte masalın ve hakikatin payı nedir diye* sordum. (s.94)

O esnada bahçedeki horozu ona *"İsmail Efendi hu!" diye* seslenirmiş. (s.121)

Yalnız bir ara beni dinler gibi oldu ve hemen arkasından: *"Bestenigârımı sever misiniz?" diye* sordu. (s.155)

1.8. “göre” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Verdiği izahlara göre, tasavvuf tarihinde mühim yeri olması lâzım gelen bu Erdede Sultan’ı bu sefer Ankara’da epeyce aradım. (s.16)

Mahallî âdete göre misafirlerin beraber ağırlanması şartmış. (s.40)

Vatan dağlarının saate, *aydınlığa göre* değişen renkleri! (s.135)

Bu mahallelerde gün, beş ezanın beş tonuzundan geçerek ilerleyen, *sırasına göre* renkli, heybetli, zaman zaman eğlenceli bir alaya benzerdi. (s.152)

O zaman saray adı verilen bu konaklarda *sahibinin zenginliğine göre* altmış, yetmiş, bazen yüz cariye ve köle ve bir o kadar kapı halkı besleniyordu. (s.194)

1.9. “rağmen” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

“rağmen” edatı genellikle yaklaşma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılır.

Hâlâ bile bu keskin realizmin ötesinde, *bütün imkânsızlığını bilmeme rağmen* bir anlaşma noktası bulunabileceğine inanırım. (s.5)

Dört yanını alan büyük insan kalabalığına rağmen derin bir gurbetle mumyalaşmış, küçük, çok küçük bir şey oluyorum. (s.67)

Şiiri inkâr etmesine, küçük görmesine rağmen Şark'ın en büyük şairlerinden biridir. (s.95)

Kapitülasyonların ardına kadar açtığı *gümrüklere rağmen* imparatorluk bu çarşıların sayesinde ayakta duruyordu. (s.147)

Onun, hiçbir törenin kaydetmediği, *buna rağmen* hiç değişmeyen bir sürü merasimi, âdabı vardı. (s.152)

Bu cami ve etrafı, *hayrata yapılan ve manzarayı bir tarafından kapayan ilâvelere rağmen* hâlâ Türk İstanbul'un en güzel köşelerinden biridir. (s.168)

İskolastik tahsile, *dinî tesirlere rağmen* Arap zevki imparatorluğa girememişti. (s.170)

Bir yığın muharebe, isyan ve millî felakete rağmen İstanbul eğleniyordu. (s.246)

1.10. “karşı” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Bu edat, nispet, karşılaştırma ve yön anlamlarını taşır. Kendisinden önceki isim ya da zamir yaklaşma hâli eki alır.

Dabaklar şeyhinin arkasında, İstanbul'da bile XVII., XVIII. asır ihtilâllerinde *iki azgın ocağa karşı* kuvvetini zaman zaman gösteren çarşısı gelirdi. (s.35)

Hangi İstanbullu, Beykoz korusunda veya Bebek sırtlarında dolaşırken kendisini *dış âlemin o kavurucu zaruretlerine karşı* müdafaa edecek zengin ve çalışkan bir uzleti özlememiş, kısa bir ân için olsa bile onun çelik zırhlarını giyinmemiştir? (s.143)

1.11. “doğru” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Bu edat, zaman ve yön ifade etmektedir. Kendisinden önce gelen isim mutlaka yaklaşma hâli eki alarak edata birleşir.

Sonuna doğru çeşit çeşit renkler her yanınızı esrarlı bir şafak ışıyla sararlar. (s.58)

Tıpkı ilk fatihler gibi oradan *Anadolu'nun içine doğru* yürür; oradan başlayarak yurdumuzu, milletimizin tarihi hakları adına yeni baştan fethederiz. (s.68)

Burada her şey yaratıcı aydınlığın ve aşkın kendisi olan Allah'ın etrafında döner, *ona doğru* yükselir, onda kaybolur, ondan doğar ve ayrılır, tekrar onunla ve birbirleriyle birleşir. (s.95)

Bir de *sabaha doğru* şehre sebze ve meyva getiren arabaların sükünü beni uyandırdıkları zaman. (s.103)

Ve daha ziyade *ileriye doğru* yürürken geriye atılan son bir bakışa benzer. (s.125)

Hattâ *1900 yılına doğru* bile İstanbul dünyanın birinci sınıf limanlarından biri olarak tanınırdı. (s.149)

Şüphesiz bu devirde *Bayezid'den iki yana doğru* da bu atlı gezintiler vardı. (s.208)

1.12. “üzere” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Hemen her yerde, *çoğu surların etrafında olmak üzere*, fetih şehitlerinin mezarları vardır. (s.181)

Bu hayat *bir daha dönmek üzere* kaybolmuştu. (s.30)

1.13. “dair” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

Kendisinden önceki isim her zaman yaklaşma hâl eki alarak edata bağlanır.

Bazı küçük esnafın, sokak satıcılarının mânîlerini ve destanlarını o kadar ince ve zarif yapan, onların ağzına kendine mahsus bir konuşma ve yaşama üslûbu veren, yatağana mukabil saldırmalı ve bıçaklı, sırasına göre uysal, vefalı, kendi aralarında çok disiplinli ve haddinden fazla zalim, namuslu kadına hürmetkâr, bir kere büyük tanıdığıının karşısında daima boynu bükük, alabildiğine heccav ve komik, bayağı teşkilât sahibi bu külhanbeylerinden başta Ebüzziya'nın Yeni Osmanlılar bulunmak üzere *İstanbul'a dair* yazılmış her hâtıra eseri bahseder. (s.202)

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE EDAT GRUBU

2.1. Edat Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

Şimdi onu Bursa sokaklarında, arkasında Bursa vakıflarında çalışan mimar, kalfa ve su yolcularının teşkil ettiği küçük bir kalabalıkla dolaşır ve bu iki yüz çeşmenin yerlerini bir bir işaret ederken *görüyor gibiyim*. (s.119)

Zaten ninemin sık sık hatırlayışları yüzünden bu yolculuk biraz da *onun namına yapıyor gibiydi*. (s.22)

Bu dağlar sadece adlarıyla memleketin bir köşesinde *bir nevi "semâvât" rüyası kurmuş gibidirler*. (s.23)

Dağlar bu cilâlı satıh üzerinde *yüzer gibiydiler*. (s.69)

Anadolu Türklerinin tarihi *iki korkunç hâdise arasında sıkışmış gibidir*. (s.76)

İpek ve baharat yolları hemen hemen *ellerinde gibiydi*. (s.77)

Fakat bütün Türkiye'de asıl şöhreti I. Ahmed devrinin en nüfuzlu şeyhi olan Aziz *Mahmud Hüdayi Efendi* ile dir. (s.120)

Çünkü sanat da, *aşk gibidir*, kandırmaz, susatır. (s. 258)

2.2. Edat Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması

Bütün ova onun zamanında *emece ile* işleniyordu. (s.10)

Mamafih İbn-i Bîbî bu meseleden *bir hakikat gibi* bahseder. (s.14)

Gözümün önünde *şaşırtıcı değişiklikleriyle* Ankara ovası uzanıyor. (s.17)

Bütün akarsulara, dağlara *canlı, ebedî varlıklar gibi* bakardı. (s.22)

Ben babamla, annemle gittiğimiz siyah kehribarcıları şimdi *bir masal gibi* hatırlıyorum. (s.25)

Bu zelzele *bir ay kadar* sürdü. (s.44)

Osmanlı devri mimarîsi Erzurum'da *Lala Paşa Camii ile* yaşar. (s.52)

Bütün ova *billur döşenmiş gibi* parlıyordu. (s.69)

Çok arızalı bir arazinin arasından ufka daima bir ışık oyunu, *bir rüya gibi* takılır. (s.71)

Sadece *mevcudiyeti ile, bakışları ile ve sükûtu ile* etrafını dolduruyordu. (s.94)

O her yerde *kendi ritmi, kendi hususî zevkiyle* vardır, her adımda önümüze çıkar. (s.109)

Hakikatten Osmanlı macerası *bir aşk romanı*yle başlar. (s.113)

Bu, *insandan insana değiştiği gibi* nesilden nesile de değişir. (s.140)

3. EDAT GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

3.1. Edat Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

İslâm ulemasının ve şeyhlerinin tarihteki rolü kadar tezatlı hiç bir şey yoktur. (s.20)

Bu köklü adam *şehrin dehası gibi* bir şeydi. (s.43)

İnsan ömrü, unutmamanın şerbetine *yiyecek kadar* muhtaç. (s.62)

Şüphesiz *mıknatıs gibi* çekici bir şahsiyeti vardı. (s.94)

Onun şiiri *bir çekirdek gibi* kurudur. (s.97)

O, şehirlerimizin ufkunda her bahar *bir Diyonizos rüyası gibi* sarhoş ve renkli doğar. (s.127)

BAĞLAMA GRUBU

Bağlama grubu, en az iki isim unsurunun bağlama edatlarıyla birleşmesinden oluşan bir kelime grubudur. Grubu oluşturan unsurlar tek bir kelime olabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir. Bağlanılacak olan isim unsuru birden fazla ise “ve” bağlama edatı son iki unsur arasında bulunur. Daha önce sıralanan unsurlar arasına virgül işareti konur.

Bağlama grubu bağlama edatları dışında denkleştirme ve karşılaştırma edatlarıyla da kurulabilir. Bağlama grubu çoğunlukla “ve, ile, veya, fakat, ama, veyahut, da... da, ne... ne, hem... hem,” gibi bazı bağlama edatlarıyla oluşturulmaktadır.

Bağlama grubu geçmişten günümüze kadar cümlede bütün öğeleri teşkil etmektedir. Ayrıca sıfat ve isim tamlamalarının herhangi bir unsuru, edat gruplarında ise grubun isim unsuru olarak kullanılabilir.

1. YAPI BAKIMINDAN BAĞLAMA GRUBU

1.1. “ve” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Bütün bu ruh kuvveti *ve* manevîlik hep ondan taşar. (s.115)

Taş, ağaç, sanat eseri *ve* an, hepsi bana kendilerini kapatıyorlar, beni mahremiyetlerinden kovuyorlardı. (s.132)

Böylece birdenbire sayfa, gözümün önünde canlanır, derinleşir, renk *ve* ışık dolardı.(s.111)

Tanzimat *ve* ona yaklaşan zaman şüphesiz ki geniş mânasında yapıcı bir devir olmuştur. (s.130)

Saman pazarı'ndan bugünkü eski Dışişleri Bakanlığı'na inen eski Ankara mahalleleri, çarşıya *ve* kaleye çıkan yollar, Cebeci tarafları üzerimde hep bu tesiri yapardı. (s.5)

Acayip *ve* üzüntülü bir tesadüf İstanbul'a gitmeme mâni olmuştu. (s.43)

Bunların yanı başında Kadızade Mehmed Şerif ve şakirdi Kâmil Efendi gibi müzehhip *ve* mücellitler de vardı. (s.53)

Bu âni özleyiş ve firarların arkasında tabiat güzelliği, sanat eseri, hayat şekilleri *ve* bir yığın hâtıra çatışır. (s.142)

Büyük bahçe *ve* korularını yeşertirdi. (s.146)

Orhan'ın karısına olan sevgisi veya I. Murad'ın evlât muhabbeti, bu kadının adını Bursa'nın *ve* İznik'in tarihine ayrılmaz bir şekilde bağlamıştır. (s.114)

Hülâgû'nun tâbiyet tekliflerini o kadar gururla, telâşsız *ve* vekârla reddetti. (s.74)

Buna mukabil fetihten sonrakiler için İstanbul bütün imparatorluğun *ve* Müslüman dünyasının gururu idi. (s.141)

Unutmayalım ki Bursa *ve* İstanbul, eskiler için Mekke *ve* Medine kadar mübarek şehirlerdi. (s.186)

1.2. “ya... yahut” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Bazısı İstanbul’da çıkmış, kervan yoluyla Zigana’yı, Kop’u; **yahut** da Samsun, Sivas, Erzincan yoluyla Sansa’yı geçerek uğradığı yerlerden bir yığın hususîlik alarak Erzurum’a gelmiştir. (s.54)

Kiminde dışarıdan gelen beste, makamın biraz daha üstüne basmak **yahut** kararını değiştirmek suretiyle yerleşmiş, bu dağların, yaylanın malı olmuştur. (s.54)

Her nisbeti ayrı ayrı deneyen ve en müşkül terkipleri ezberlenmiş bir şey gibi icat eden, aradığını kendinde bulan bu devden sonra şahsî olabilmek için **ya** geleneği kırıp yeni yollar aramak **yahut** da çok sabırla çalışmak lâzımdı.(s.169)

İki servi, bir akasya veya asma, küçük ve üslûpsuz bir türbe, **yahut** küçük bir bahçe sanacağınız bir mezarlık orada tatlı bir köşe yapar. (s.178)

Küçük, büyük her çeşmeyi iri gövdeli bir çınar **yahut** servi beklerdi. (s.189)

1.3. “veya” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Bitmiş **veya** tam diyebileceğimiz hiç bir eser bu toprağın macerasını bu kadar güzel hulâsa edemez. (s.8)

Bu tanburda, icat **veya** hüner, aranacak ve bulunacak bir yığın nağme vardı. (s.170)

Bu ruh hâli Anadolu'da gizli **veya** aşikâr bugüne kadar gelen ve millî hayatta sırasına göre menfi **veya** müspet roller oynayan bir ikiliği doğuracaktır. (s.81)

Bu emsalsiz taş işçiliği bazen de heykel zevkinin yerine kitap sahifesini, yahut kitap gibi dokunmuş kilim *veya* şalı koyuyordu. (s.89)

Bu hâl aramızdan şu *veya* bu âdetin, geleneğin kaybolmasına benzemez. (s.191)

1.4. “ile” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Köylü *ile* bey arasındaki münasebetler, bir serhat vilâyeti olduğu için, Erzurum'da başka yerlerdekinden daha babaca kurulmuştu. (s.35)

Yemen Türküsü *ile* ona benzer türküler, Anadolu'nun iç romanını yaparlar. (s.56)

Mevlânâ *ile* babası Konya'ya 1228 yılında Keykubad tahtta iken gelirler. (s.91)

O bizi güzelle iynin, şuurla hülyanın el ele vereceği çalışkan ve mesut bir dünyaya götürecektir. (260)

1.5. “hem... hem” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Yine onun söyledikleri arasında Bursalı İsmail Hakkı'nın bir Celvetî nefesi vardı ki, *hem* güftesi, *hem* bestesi ile unutulmaması lâzım gelen eserler arasındadır. (s.60)

Buna mukabil Bizans *hem* kendi politikası *hem de* asrın örfü icabı kendine başvuranların hiçbirini geri çevirmiyordu. (s.81)

Şurası var ki bu *hem* vezirlerin, *hem* de kendisinin işine geliyordu. (s.228)

Boğaz vapurlarının başlaması, **hem** Boğaz köylerinin nüfusunu, **hem** de buralardaki mesirelere halkın rağbetini arttırır. (s.254)

1.6. “ne... ne” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Cümleye olumsuz anlam katan bu edatın kullanıldığı cümlelerin yüklemi olumlu kullanılır. Ancak Tanpınar, eserde bu edatı hem olumlu hem de olumsuz yüklemle kullanmıştır.

Bu mahşerde **ne** öldüren, **ne** öldürülen, **ne** seven, **ne** sevilen birbirinden fark edilir. (s.95)

Fakat Ak Şemseddin'in çanağına **ne** burçak çorbası, **ne de** yoğurt koyar; artan aşı da köpeklerin önüne döker. (s.11)

Ne Sultanahmet çeşmesi, **ne** Lâle Devri'ni, devamı olan I. Mahmud zamanına bağlayan Tophane ve Azapkapı çeşmeleri hattâ o kadar zarif olan, o kadar bizim İstanbul'umuzu veren İbrahim Paşa imaretleri onunla yarışamazlar. (s.175)

Ne Ziganalar'ın her dönemeçte bir kere daha şaşırtıcı olan güzelliği, **ne** Kop Dağı'nın ihtişamı beni peşinden sürüklemiyordu. (s.25)

Ne Tanzimat, **ne** Abdülhamid İdaresinin merkeziliği, şehrin ruhu olan ve esasını ahilikten alan bu otoriteyi yıkamamıştı. (s.35)

Artık **ne** lamba ve lamba şişesi satan ihtiyar, **ne** simitçi, **ne de** sürahi, bardak, tabak satanlar kalmadı. (s.153)

Ne on beşinci, **ne de** on altıncı asırlarda böyle bir türbe yapılamazdı. (s.177)

1.7. “biraz... biraz” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Kısacası, Süleymaniye'nin, Yeni Cami'nin canlılığını, âdeta bakanın derisinden geçen sürükleyici ruhanîliğini, onda bulabilmek için ***biraz*** yorulmak, ***biraz*** da böyle olmasını istemek lâzımdır. (s.52)

Saraydan başlayarak göze görünen her İstanbullu arsasına kırk elli ev birden sığan konakların sahibi vezirler, ramazan gecelerinde selamlılığında davetsiz yüz misafir birden sofraya oturan eski ocakların hepsi, ***biraz*** borçlu ve ***biraz*** cemiyete ve kendisine karşı suçlu yaşıyordu.

1.8. “başka” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Anî Şerafeddin'in türbesini asırlarca Greko-Romen arslanlar bir nöbetçi sadakatıyla beklerler ve bu yüzden Arslanhâne adını alan camiin hakikaten eşsiz mihrabında, Etiler'in toprak ve bereket ilahesinden ***başka*** bir şey olmayan bir yılan son derece kuvvetli plastikliğiyle meyvalar arasında dolaşır.(s.8)

1.9. “değil” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Bu edatın iki görevi bulunmaktadır. Birincisi isim cümlelerini olumsuz hâle getirmek, ikincisi bağlama ve kuvvetlendirme anlamı katmasıdır. Bağlama ve kuvvetlendirme fonksiyonuyla kullanıldığında bağlanan unsurları karşılaştırarak cümleye bu unsurlardan birini reddetme anlamı katar.

Zaten ben Evliya Çelebi'yi tenkit etmek için ***değil***, ona inanmak için okurum. (s.16)

Dışardan gelecek bir tesire sade garp için ***değil***, şark için de kapalıydık. (s.170)

Zaten Mevlânâ Şems'ten ***değil***, aşktan bahseder. (s.94)

1.10. “fakat” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

İncil'deki çocuk İsa'yı beşiğinde ziyarete gelen ve ayaklarının ucuna hazineler dolusu hediyeler yığan çobanlar gibi; *fakat* yıldız yerine şeyhlerin işaretiyle, Asya'nın içinden kimi sadece vatanını, kimisi de eşiğinde doğduğu taç ve tahtı bırakıp gelirler. (s.45 B)

1.11. “hatta” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Yemen, Anadolu'nun çektiği acıların bir parçası, *hattâ* en küçüğüdür. (s.56)

Bu nerede basıldığı bilinmeyen, *hatta* hiç elinize geçmeyen, fakat sizden başka herkesin okuduğu ve her ağzın beraberce size naklettiği bir gazeteye benziyordu. (s.7)

1.12. “kimi... kimi” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

İncil'deki çocuk İsa'yı beşiğinde ziyarete gelen ve ayaklarının ucuna hazineler dolusu hediyeler yığan çobanlar gibi; fakat yıldız yerine şeyhlerin işaretiyle, Asya'nın içinden *kimi* sadece vatanını, *kimisi* de eşiğinde doğduğu taç ve tahtı bırakıp gelirler. (s.111)

Çocukların "gündüzfeneri" diye uzaktan alay ettikleri, fakat garip bir tezatla evlerde en fazla bağlandıkları kalfalar, harem ağaları, lalalar, hulâsa, *kimi* Türkçeyi bir hindi edasıyla gırtlaktan yumurtlayan, *kimi* yarım yamalak öğrendiği her kelimeyi genzinin mengenesinde ezip büzdükten sonra iplik iplik ortaya atan, *kimisi* memleketinin dilinden başka hiçbir dil bilmeden sadece büyük şehirlerin verdiği o acayip imkânla aramızda geçinip giden, çoğunun hakikî hemşehrisine ancak pazarlarımızda yahut o zamanın zengin kuşçu dükkânlarında tesadüf edilen bir kalabalık. (s.148)

1.13. “biri” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Erzurum'da bu konuşma ustalarının *birini* bol bol dinlediğim hikâyeleriyle, *birini* de şahsen tanıdım. (s.39)

1.14. “biri... öteki/ öbürü” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Cinis'ten içimde, *biri* ölümünün eşiğinde bekleyen, *öbürü* hayatın kapısından henüz girmiş bu iki insanın bende uyandırdığı bir yığın düşünce ile ayrıldım. (s.65)

1.15. “kâh.... kâh” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Ve onun eski bir ocak gibi daima uyanık bulunması için *kâh* Ferahfeza Peşrevini veya Acemaşîran Yürük Semaisini, *kâh* Süleymaniye'nin beyaz fecir gemisini, *kâh* Karacaahmet'in serviliklerini karşıma çıkarıyorlar. (s.259)

Kim bilir belki de bizzat kendisi her şeye ve herkese küskün geçirdiği acı ve uzun uzlet saatlerinde bu iki yüz çeşmenin sesini muhayyilesinde bir kanunun telleri gibi ayarlamaya çalışır ve bu hayalî musikiden *kâh* mehtaplı Boğaz gecelerini canlandıran altın hışırtılı nağmeler çıkartır, *kâh* onda İstanbul sabahlarını o kadar nuranî yapan ezan seslerinin bir aksini arar, ona ömrünün macerasını nakledecek feryatları huzursuz ruhunda kopan fırtınaların çılgınlıklarını emanet eder ve sonra hepsini birden, bir daha göremeyeceğini çok iyi bildiği ve hasretini çektiği İstanbul'a bu güzeller güzeli şehre ithaf ederdi. (s.118)

1.16. “gerek... gerek” Bağlama Edatıyla Kurulan Bağlama Grubu

Sünnî ulema *gerek* sarayı *gerekse* aykırı meslek ve tarikat adamlarını şüphesiz şiddetle kontrol ediyordu. (s. 84)

Yaya halk bu gezintilere *gerek* Beyoğlu'nda, *gerek* İstanbul tarafında iştirak ediyordu. (s. 208)

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE BAĞLAMA GRUPLARI

2.1.Bağlama Grubunun Özne Olarak Kullanılması

Türkçede *Ş ve L harfleri* daima en güzel terkipler yapar. (s.110)

Büyük Çarşı ve Bedesten bu faaliyetin toplandığı hazne idi. (s.147)

Maddeye geçmesini ısrarla istedikleri bir ruh ve imanları vardı. (s.130)

Resmî dil ve şiir dili Acemce idi. (s.84)

Hamidiye istikametinde *temas ve faaliyet* yok. (s.18)

Orhan'ın karısına olan sevgisi veya I. Murad'ın evlât muhabbeti, bu kadının adını Bursa'nın ve İznik'in tarihine ayrılmaz bir şekilde bağlamıştır. (s.114)

2.2. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

Mevlevîlik *ne tevazu ve mahviyeti, ne de hangi mertebede olursa olsun itibarı* kabul eder. (s.100)

Fakat bilhassa böyle olduğu içindir ki kendilerini yaratan insanların malıdırlar, bize *toprağı, iklimi, hayatı, insanı, onun talihini ve acılarını* verirler. (s.53)

Bu emsalsiz taş işçiliği bazen de heykel zevkinin yerine *kitap sahifesini, yahut kitap gibi dokunmuş kilim veya şalı* koyuyordu. (s.89)

Bu ses onlara *ömrün büyük dönüm noktalarını, mevsimlerin güzelliğini ve hayatın fâniliğini* söylesin. (s.118)

Devrinde çok meşhur bir beyit yüzünden ve biraz da hayatının tesadüfleriyle Deli Birader adı verilen şair Gazâlî de *Beşiktaş'ta bir cami, bir hamam ve bir bahçe* yaptırmıştı. (s.182)

2.3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Eti arslanı, Roma sütunu, Bizans bazilikasından kalma taş, Timurlenk ve Yıldırım muharebesi, hepsi sizi dönüp dolaşıp *yirmi yıl evvelin çetin günlerine ve şifalı ağrılarına* götürüyor, onun tabîî neticesi olan büyük meselelerle karşılaştırıyor. (s.17)

Bu değişiklik şüphesiz *örfe, âdete ve kıyafete* de tesir ediyordu. (s.83)

Fakat Bursa ışığı olduğu gibi yine dört yanda çınlıyor, su sesleri ledünnî bir rüya gibi etrafı dolduruyor ve yıkılmış imparatorluğun dört yanından gelmiş muhacir çocukları *bu ışığın altında ve bu su sesleri içinde* tıpkı kuruluş asrının çocukları gibi oynuyorlar. (s.117)

Boğaziçi'nde, Üsküdar'da, İstanbul'da, Süleymaniye veya Hisarların karşısında, Vaniköy iskelesinde veya Emirgân kahvesinde sık sık başka insanlar oluruz.(s.143)

Konya ve Sivas'da, Niğde ve Kayseri'de, Aksaray'da görüp taş işçiliğine hayran olduğumuz o büyük kapılı binalar, sırlı tuğladan, alaca kanatlı bir kuş gibi sabah ışıklarında uçan minareler Ankara'da yoktur. (s.12)

Dabaklığın ayakkabıcılık, saraçlık gibi geniş ihtiyaçları karşılayan sanatları beslemesi, belli başlı servet kaynağı olan hayvancılığa dayanması bu sanatı doğrudan doğruya *köy ve aşirete* bağlıyordu. (s.35)

2.4. Bağlama Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

Ankara, bana daima *dasitanî ve muharip* göründü. (s.3)

Pek az şey *bu kadar acıklı ve güzel* olabilirdi.(s.48)

Falan istasyondan *üzülerek veya sevinerek* biniyorsunuz, bir başkasında esneyerek iniyorsunuz. (s.61)

Bazı akşam saatlerinde *bu küçük camiın önünden geçer veya kapısından bakarken* o kadar kalenin kapısını zorlamış ellerini, kendi yaktığı kandillere uzanmış zannederim ve içim saadetle dolar. (s.115)

Bursa ovasında her bahar açan nerkislere bakarken ve her akşam uzak dağların üstünde batan güneşi seyrederken neler düşünürdü? (s.112)

Gelenekler *arkasından başkaları geldiği için veya kendilerine ihtiyaç kalmadığı için* giderler. (s.191)

2. 5. Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

Yemen, *Anadolu'nun çektiği acıların bir parçası, hattâ en küçüğüdür.* (s.56)

Bu *bir akşam saati değil, tek bir rengin türlü perdeleri üzerinde toplanan bir masal musikisiydi.* (s.69)

Bunun dışında, III. Selim'de bestenin şalı, *daima zarif, kibar, acayip şekilde dokunaklı ve hafiftir.* (s.246)

3. BAĞLAMA GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

3.1. Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

Vakıa asıl Selçuk macerası *Konya, Kayseri ve Sivas* arasında geçer. (s.12)

İstanbul ve İzmir gümrüğünden sonra en işlek gümrük bu Erzurum gümrüğüdür. (s.32)

Köylü ile çiftçi sınıfının hakları toprak sahibi beyler tarafından korunurdu. (s.35)

İran, *ithalât ve ihracatının* yarısından fazlasını Trabzon -Tebriz kervan yoluyla yapıyordu. (s.30)

Acaba *Anafartalar ve Dumlupınar* kahramanı, bu basit teklifi kendi kendine tekrarlarken neyi düşünmüştü. (s.46)

Bursa ovasının en sevdiğim tarafı, *Muş veya Erzurum* ovası gibi sonsuz uzamamasıdır. (s.134)

İlk bakışta tanzimi büyük bir gayrete muhtaç olmayan bir *tiyatro veya opera* dekoruna benzeteceğiniz bu köşe, biraz derinleştirilse, şehrin tarihinden bir parçadır. (s. 178)

Çünkü bu ses *ümidin ve afyın* sesiydi. (s.96)

3.2. Bağlama Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Olarak Kullanılması

Binaenaleyh hepsinin *habercileri ve solakları* vardı. (s.37)

İslâm *ulemasının ve şeyhlerinin* tarihteki rolü kadar tezatlı hiç bir şey yoktur. (s.120)

Fakat bu değişiklik daha derinlere gider; saatlerin manzarası gibi insanların *çalışma şekli ve tembellikleri, düşünce ve yeisleri* de bu yerlerde birbirinden başkadır. (s.143)

3.3. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Bir eliyle bana oturacağım iskemleyi düzelten adam, öbürüyle *kırmızı ve muhteşem* bir gülü önümdeki şadırvanın küçük kurnasına fırlatıvermişti.(s.134)

Bu *ihtiyar ve biçare* adam bu sanatkâr hareketi nereden öğrenmişti? (s.134)

Geç ve lüzumsuz bir zulüm. (s.136)

UNVAN GRUBU

Bir şahıs ismiyle akrabalık, meslek, lakap, rütbe ya da saygı ifade eden bir kelimenin oluşturduğu gruba unvan grubu denir.

Bu kelime grubunda şahıs ismi önce unvan sonra yer alır. Her iki kelime de eksiz bir araya gelir. (Murat Albay, Ayşe nine gibi)

İsim unsuru tek kelime olabileceği gibi birleşik isim de olabilir. (İsmail Hakkı Efendi, Mehmet Ali dayı gibi)

Unvan gösteren isimlerin kişi adından önce kullanıldığı şekiller de dilimizde bulunmaktadır. KARAHAN (2005: 69)’a göre “*Birinci unsuru unvan veya akrabalık ismi olan ‘Sultan Orhan, Dede Korkut, Hoca Nasrettin, Doktor*

Murat, Hemşire Selma, Albay Şadan, Baba Necmi” gibi kelime grupları unvan grubu değil, birleşik isimdir.” AÇIKGÖZ, YELTEN (2005: 43) ise unvan gruplarına benzeyen ancak yapısı bakımından unvan grubunun tersi olan bu tür kullanımları sıfat tamlaması olarak değerlendirir. ERGİN (1993:368)’de unvan isimlerinin başa getirilmesi durumunda oluşan kelime grubunun birleşik isim ya da sıfat tamlaması olduğunu belirtir. SEV ise, “*Unvan grubu, bir şahıs adı ile bir unvan veya akrabalık gösteren ismin yan yana gelerek oluşturduğu kelime grubu*” şeklinde tanımlar ve “*Unvan gösteren isim, şahıs adından önce de sonra da gelebilir.*” (2006: 167) diyerek bu konuda farklı bir görüş ileri sürer.

1. YAPI BAKIMINDAN UNVAN GRUBU

1.1. “Efendi” Kelimesi İle Kurulan Unvan Grupları

Bizim düşünmediğimiz şeyi *Tahsin Efendi* yaptı. (s.49)

İsmail Hakkı Efendi kendisi de Elmas Mehmed Paşa zamanında orduya iltihak eder, hattâ bir muharebede yaralanır. (s.122)

Kanunî’nin süt kardeşi *Yahya Efendi*, ondan biraz evvelkilerden, Sümbül Sinan, onun halifesi *Merkez Efendi*, XVII. asrın başında bütün İstanbul’a hükmeden Celveti tarikatının kurucusu *Aziz Mahmud Hüdayi Efendi* gibi. (s.181)

Yahya Efendi IV. Murad’la uyuşabilen nadir insanlardandır. (s.222)

Yukarıda bahsettiğimiz *Bahâî Efendi* yalısı ve Amcazâde Hüseyin Paşa yalısı bu XVII. asır sonunda en beğenilen yalılardır. (s.235)

Merkez Efendi hayatta iken olsa olsa onun bir dervişi olabilirdim. (s. 258)

1.2. “Paşa” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu

İnönü'nde genç kumandan *İsmet Paşa*, 1922 yılının 26 Ağustos gecesi Dumlupınar'da Başkumandan Mustafa Kemal eğer -uyudularsa- nasıl bir rüya gördüler? (s.19)

Keçeci Fuad Paşa'nın “Osmanlı tarihinin dibacesi yandı!” diye ağladığı 1271 yangını Sarayı'ni ve bütün Bursa'yı âdeta süpürdü. (s.116)

Köprülü Mehmed Paşa'nın vezirliğine kadar olan zamanda yazları Üsküdar sarayında geçirmekten hoşlanıyor, ara sıra da Çatalca taraflarında avlanıyordu. (s.227)

Hiç bir şey Osmanlı imparatorluğuna *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa*'nın hırsı kadar zararlı olmamıştır. (s.232)

Teberdar Mehmed Paşa'nın halefi *Çorlu'lu Ali Paşa*'nın yalısı Ortaköy'de idi. (s.235)

İbrahim Paşa'nın başladığı her şey I. Mahmud zamanında devam eder. (s. 239)

1.3. “Gazi” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu

Gümüşlü adı, bugün sadece tarih bilenler için bir hâtıradır ve *Osman Gazi* ile *Orhan Gazi*, Tanzimat devrinin o gülünç şekilde resmî üslubuyla yapılmış, hiç bir ruhaniyeti olmayan binalarda, başlarının ucunda, -talihin korkunç istihzası- Sultan Aziz'in ihdas ettiği birer Osmanlı nişanı, âdeta gurbette gibi yatıyorlar. (s.116)

Osmanlı tarihi, *Orhan Gazi*'den III. Murad'a kadar ekiple geldi. (s.224)

1.4. “Bey” Kelimesiyle Kurulan Kelime Grubu

Başımıza Gelenler müellifi *Mehmet Arif Bey*in fikri de budur. (s.35)

Kaleli Burhan Bey 1923’ten çok önce ölmüştü. (s.39)

Erzurum’da hikâyelerini dinlediğim insanlardan biri de 93’de Erzurum mebusu olan *Ahmet Muhtar Bey*dir. (s.42)

Hayrullah Beyle çabuk dost olduk.(s. 199)

İsmail Safa Bey’in, *Rezaizâde Ekrem Bey*’in yakınlarda yıkılan İstinye’deki yalısında misafir olduğu bir gece yarısı böyle yangına gitmek için ev sahibini epeyce zorladığını bana birkaç kişi birden nakletti. (s.200)

Bu fasılları son ustalardan *İsmail Hakkı Bey* idare ederdi. (s.214)

1.5. “Hatun ” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu

Nilüfer Hatun, bu yeni teşekkülün kargaşalığında görünen ilk kadın çehresi değildir. (s.113)

Ondan evvel Osman Beyin Şeyh Edebalı’nın kızı *Mal Hatuna* olan aşkı vardır. (s.113)

1.6. “Ağa” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu

Onun yanı başında dehasıyla İtrî’den İsmail Dede’ye geçmeyi o kadar tabîî yapan *Ebûbekir Ağa* ile *Kara İsmail Ağa* ve Tab’î Mustafa Efendi yer alırlar. (s.237)

O *Şakir Ağa*'lar, *Mehmed Ağa*'lar, her gün onun sığağında verimli bir sonbahar gibi kızaran ve olgunlaşan istidatlar da, üslûp ve tekniğinin akislerini taşımakla kalırlar. (s.248)

Onun bahçıvanı dârüssaade ağası *Beşir* -Birincisinden bahsediyorum- *Ağadır*. (s.239)

1.7. “Dede” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu

Zaten *İsmail Dede*'den sonra Türk musikisinin gelişmesini insan sesine getirdiği o zengin, içli, tarifi güç kıvrılışlarda, bu aslî vasıtayı en geniş, en mânalı iç âlem dili yapan hallerde aramalıdır. (s.250)

İsmail Dede, pagan zevkle imanın birbirine karıştığı XV. asır İtalyan ressamlarına benzer. (s.248)

1.8. “Sultan” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu

Melling'e İstanbul'da emanet edilmiş bellibaşlı eserler Defterdar Burnu'ndaki *Hatice Sultan* Yalısı (eski Neşâtâbâd) ile eski Beşiktaş sarayının divanhanesi ve *Valide Sultan* daireleriydi. (s.242)

Hatice Sultan Yalısı için Şeyh Galib divanında yalının bahçelerini, havuzunu, mehtabiyesini ve gül bahçesini metheden bir tarih kasidesi vardır. (s.243)

Nerval, *Sultan Mecid*'in saltanat arabasına İstanbul'da rastlar. (s.252)

1.9. “Hanım” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu

Bir ramazan gecesi, Bayezid'de *Zeynep Hanım* konağına yakın bir kebabçıda Yahya Kemal ile iftar ederken gördüm. (s.213)

1.10. “Han” Kelimesiyle Kurulan Unvan Grubu

Bulgar komitacıları, ceplerinde *Abdülaziz Han*'a hitap eden istidalarla Balkan dağlarında Türk vatanının birliğine pusu kurarlarken Anadolu kadınları redif, ihtiyat, müstahfaz adlarıyla evlerinden alınan, bir daha memleketlerine dönemeyen erkeklerine ağlıyorlardı. (s. 56)

Seyranî, *Abdülmecid Han*'ın ilk saltanat yıllarında İstanbul'da idi. (s.205)

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE UNVAN GRUBU

2.1. Unvan Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

Orada *Abdülkadir Hoca* vaaz eder, önünde fermanların okunduğu devlet camii Lala Paşa, daha karışık, daha çeşitli halkla dolarmış. (s.36)

Edip Hoca gençliğinde politikaya girmişti. (s.40)

Fakat *Lala Paşa*, gömüldüğü yerden şehre hâkim değildir. (s.52)

Yusuf Fehmi, Tahtacızade ve damadı *Asım Efendi*, *Topçuoğlu Ahmed Efendi*, *Nâmık Efendizade*, *Asım Bey* daha yakın zamanlarda yetişmişlerdir. (s.53)

Osman Efendi devrin en cezbeli, namuslu ve cesaretli adamlarındandı.(s.120)

Biyografi *Mehmed Ali Avni Bey*, bu vak'adan sonra Silsilename muharririnin mektep çocukları için millî bir ilâhî yazdığını söyler ki divanında vardır. (s.122)

Vanî Efendi Viyana bozgunundan sonra Bursa'da menfi olarak yaşar. (s.136)

2.2. Unvan Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

Verdiği izahlara göre, tasavvuf tarihinde mühim yeri olması lâzım gelen bu *Erdede Sultan'ı* bu sefer Ankara'da epeyce aradım. (s.16)

Cevad'ın odasında tanıdığım *Edip Hoca'yı* ben çok sevmiştim. (s.39)

Tahsin Efendiyi ilk tesadüfün hemen ertesi günlerinde bir kere daha gördüm. (s.47)

O kadar tarih hâtırasını toplayan bu ılıca'yı akşam, bizden önce zaptetmiş ne IV. Murad'ı, ne Evliya Çelebi'nin anlattığı *Zurnazen Mustafa Paşayı* düşünebildim.(s.67)

Ben Aziz *Mahmud Hüdayi Efendiyi*, Sultanahmet Cami'inin temelleri arasında tahayyül ediyorum. (s.185)

2.3. Unvan Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

İznik'teki o güzel imaret beş kapılı revakı ve çok rahat kubbesiyle *Nilüfer Hatun'a* izafe edilir. (s.114)

Beliğ'in anlattığına göre Hoca Kasım isminde Bursalı bir zengin bir gün *Emir Sultan'a* arakiye (bir nevi serpuş) hediye eder, o da kendisine bir sikke verir. (s.128)

İlk sesleniş, IV. Murad'ın Şeyhülislâm'ı *Yahyâ Efendi'den* gelir. (s.222)

2.4. Unvan Grubunun Cümlede Yüklemler Olarak Kullanılması

Bu, *Şeyhülislâm Kara Çelebizade Aziz Efendi*dir. (s.117)

Bu XVII. asırda Bursa'ya gelip yerleşmiş olanlardan biri de o çok çalışkan ve iyi niyet sahibi celveti şeyhi *İsmail Hakkı Efendi*dir. (s.119)

Bunlar *Lala Paşa'nın hatibi Kitapçızade Hafız Hâmid Efendi, Ebulhindili Hamdi Bey ile Gözübüyükzade* idi. (s.37)

Evliya Çelebi'ye göre camiin temel imamı, padişahın imamı olan, kendisine de hocalık eden *Evliya Efendi*, temel şeyhi Üsküdarlı Celvetî Şeyhi *Aziz Mahmud Hüdayî Efendi*, temel kadısı *Karasümbülî Ali Efendi*, mutemedi *Kalender Paşa*, temel nazırı *Kemankeş Ali Paşa*dır. (s.172)

Onun bahçıvanı dârüssaade ağası *Beşir* -Birincisinden bahsediyorum- *Ağadır*. (s.239)

Bu bahçe ve ağaç meraklıları içinde en zarifi, İstanbul'un iklimini en iyi duyan ve seveni Kanunî'nin veziri *Siyavuş Paşa*dır. (s.182)

3. UNVAN GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

3.1. Unvan Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

*Siyavuş Paşa vak'*asından sonra ise bayağı müsteşârân-ı devlet arasına girer. (s.120)

İsmail Efendinin eserlerinde devrin zihniyetinin bu tarafını anlatan bir yığın safça uydurma daha vardır. (s.121)

*Feyzullah Efendi vak'*asından sonra ailesinden, hattâ kedilere varıncaya kadar alınan kanlı intikamda elbet bunun da bir payı vardır. (s.136)

Semt halkı onu, *Aziz Mahmud Hüdayi Efendinin damadı* olarak tanıyorlar. (s.180)

Sümbül Sinan, II. Bayezid'in veziri *Koca Mustafa Paşanın camiini* zaptetmiştir. (s.182)

3.2. Unvan Grubunun Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Fakat bütün Türkiye'de asıl şöhreti *I. Ahmed devrinin en nüfuzlu şeyhi olan Aziz Mahmud Hüdayi Efendi* iledir. (s.119)

Bursa'dan Kıbrıs'a şeyhini ziyarete giden İsmail Hakkı Efendi, Salankamin'de şehit olan Mustafa Fazıl Paşanın ruhunu şeyhin çağırdığını ve iyice azarladığını Silsilenamesi'nde anlatır. (s.121)

Fakat *Rize mebusu Rauf Bey* odaya girerek protokolü hatırlattı. (s.46)

Büyük Harp'ten önceki yıllarda Erzurum'da yaşayan Kolağası Ali Rıza Bey de, gelecek şöhretini eğer bu repertuar tamamıyla diske ve tele alınmışsa Faruk Kaleli'ye borçlu kalacaktır. (s.60)

Bu bahçe ve ağaç meraklıları içinde en zarifi, İstanbul'un iklimini en iyi duyan ve seveni *Kanunî'nin veziri Siyavuş Paşa*dır.(s.182)

Asıl garibi şeyhi gibi kendisi de *hâdiseler içinde yaşayan Hakkı Efendi'nin Fazıl Paşa'nın* ölümünü Silsilename'de değiştirmesi, etbâi elinde öldü demesidir. (s.121)

BİRLEŞİK İSİM GRUBU

Birden fazla özel isimden oluşan nesne, yer ve kişi adları birleşik isim grubu oluştururlar.

ERGİN birleşik isimleri “*Bir nesnenin çok defa tek tek de adı olan isimler aynı nesneyi karşılamak, aynı nesneye beraber ad olmak için doğrudan doğruya, eksiz olarak yan yana gelir ve birleşik isim yaparlar.*” (1993: 363) şeklinde ifade eder. Birleşik isimlerin Türkçede sadece has isimlerden yapılan bir kelime grubu olduğunu söyler.

KARAHAN birleşik isim grubunu ERGİN’e göre daha da sınırlandırarak bir tanım yapmıştır. Ona göre birleşik isim grubu “*Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelime grubu*”dur. (2005: 69) Görüldüğü gibi KARAHAN, sadece kişi adlarını birleşik isim grubu olarak kabul ederken ERGİN, böyle bir ayırım yapmadan yer adlarını da birleşik isim grubu içinde değerlendirmiştir.

KARAHAN, birleşik isimlerin özelliklerini sıralarken isim unsuru, özel isim olan sıfat tamlamalarının (Ulubatlı Hasan, İkinci Selim...), zaman içinde bir şahsa ad olabileceğini ve bunların da birleşik isim grubu olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyler. (2005: 69)

Birleşik isim grubunda vurgu her zaman son isimde bulunur.

1. YAPI BAKIMINDAN BİRLEŞİK İSİM GRUBU

1.1. İki Kelimeden Oluşan Birleşik İsim Grubu

Birleşik isim grubu en az iki ismin birleşmesiyle oluşur.

Ölümünden evvel son radyografisini yapan doktor **Tarık Temel**, filmin çekilebilmesi için sandalyeye oturmasını rica etmiş. (s.46)

Taceddin Pervane, **Sadeddin Köpek**'in emirler arasında yaptığı temizliğin başında onunla berabermiş. (s.14)

Büyük bir cezbe sahibi olan *İsmail Mâşukî* At Meydanı'nda (şimdiki Defterhane'nin hemen yanında) başı kesilerek öldürülmüş ve cesedi denize atılmıştı. (s.187)

Zehra ve Kara Bibik sahibi *Nâbizâde Nâzım*'ın Fikret'ten evvel aruzun büyük virtiözü olan İsmail Safa Beyin Abdülhamid devrinde bu amatörlerin en fazla tanınanları arasında oldukları söylenir. (s.200)

Süleyman Nazîf'i daha evvel Darülfunun'da verdiği *Piyer Loti* konferansında, bir de Yüksek Muaalim'deki konuşmasında tanıdım. (s. 213)

1.2. Üç Kelimeden Oluşan Birleşik İsim Grubu

Böylece Anadolu'da *Horasanlı Baba İlyas*'la başlayan geniş köylü hareketiyle ahîlik teşkilâtı onun etrafında birleşir. (s.10)

II. Kılıç Arslan gibi büyük gazi bir hükümdar bile ömrünün sonuna doğru evvelâ büyük oğlunun elinde esir muamelesi görür, sonra küçük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanına sığınır ve onunla saltanatını paylaşır. (s.79)

Daha ziyade Bayramiye tarikatının Melâmîye kolundan gelen bu cins şeyhlerin arasında en meşhuru *Aksaraylı Pir Ali*'nin oğlu olan, güzelliği dolayısıyla Oğlan Şeyh denen İsmail Mâşukî idi. (s.187)

Dergâh'ta yazdığı makalelerle mecmuanın millî havasına Bergson'dan gelen çok özlü bir derunîlik katan *Mustafa Sekip Tunç*, *Hasan Âli Yücel*, *Necmeddin Halil Onan*, Bir Gemi Yelken Açtı adlı çok güzel bir şiir kitabı yazdıktan sonra birdenbire şiirden vazgeçen *Ali Mümtaz Arolat*, mecmuayı idare eden o çok tatlı şekilde somurtkan, fakat emsalsiz dost *Mustafa Nihat Özön*, bu satırları yazarken vakitsiz ölümüne o kadar hüznü duyduğum *Nurullah Ataç*, *Yunus Kâzım Koni*, Zekaî, hepimiz bu kahvede buluşur, bazen yemek saatlerinin dışında bütün günü ve gecenin büyük bir kısmını burada geçirirdik. (s.210)

1.3. Farsça İsim Tamlamasına Göre Oluşmuş Birleşik İsim Grubu

O, *Celâleddin-i Rûmî*'nin “Bizden sonra gelecek olanlar çok sıkıntı çekecekler, fakat onların çocukları rahat edecek” diye kaderini anlattığı nesildendir. (s.97)

Kendisiyle görüştüğünü söyleyen Arap seyyahı *İbn-i Battuta* bile bize ondan sadece bir isim olarak bahseder. (s.113)

Mamafih *İbn-i Bibî* bu meseleden bir hakikat gibi bahseder.(s.14)

Peygamberin neslinden olan Emir Buharî geleneğe göre bu yeni imparatorluğun merkezine gitmek için Medine'de doğrudan doğruya *Hazret-i Muhammed*'den izin alır. (s.129)

Atâyî'nin isim zikrederek anlattığı bir fıkra daha iyisi şehadete göre bu *İdris-i Muhteftî* hadsiz hesapsız bir servet sahibi imiş.(s.188)

2. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE BİRLEŞİK İSİM GRUBU

2.1. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

Şeyh Edebalî Karamanlı bir fakihti. (s.113)

Şurası var ki, *IV. Mehmed* Çamlıca'yı seviyordu ve bu namazgahın civarında köşk, hattâ bir de cami yaptırmıştı. (s.190)

I. Murad, ufak tefek çizgi değişiklikleriyle *Yıldırım Bayezid*, 1402 felaketinden sonra imparatorluğu derleyip toparlayan o kadar akıllı ve iradeli *I. Mehmed*, büyüklükle sadeliği birleştiren devrinin birinci sınıf devlet ve harp adamı, sırasına göre şair ve estet *II. Murad* az çok onun ileri zamana vurmuş akisleri gibidirler. (s.115)

Andre Gide, böyle bir zamanda peyzajlarımızı fakir ve neşesiz, sanatımızı derme çatma, insanımızı çirkin buldu. (s.124)

Peygamberin neslinden olan *Emir Buharî* geleneğe göre bu yeni imparatorluğun merkezine gitmek için Medine'de doğrudan doğruya Hazret-i Muhammed'den izin alır. (s.129)

Erzurumlu Abbas, Oyvar fethinde muzaffer dönen veya ölenlerin içinde adını bildiğimiz tek insandır.(s.33)

2.2. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

Hacı Bayram'ı Roma kartalının bu mermer yuvasında çilehanesini seçmeye götüren gizli tesadüf nedir? (s.8)

Anane Hacı Bayramla İstanbul fethinin manevî ve nuranî yüzü olan *Ak Şemseddin'i* bu ovada karşılaştırır. (s.10)

Bir Türk şehriden bahsedip de *Evliya Çelebi'yi* hatırlamamak kabil değildir. (s.115)

2.3. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

Cevat Dursunoğlu'na, yeni transit yolu açıldığı zaman fırıncı Hasan adında bir Erzurumlu şöyle demiş: (s.31)

Alâeddin Keykubad, o kadar mensup olduğu medeniyettir ki, Selçuk tarihi âdeta onu evvelâ babası *Giyaseddin Keyhüsrev*'de, sonra ağabeyinde çizgi çizgi aramış gibidir. (s.76)

2.4. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Yüklemler Olarak Kullanılması

Konya'da bulunduğum yıllarda beni sık sık meşgul edenlerden biri de *Şeyh Galib*'ti. (s.101)

3. BİRLEŞİK İSİM GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

3.1. Birleşik İsmi İsim Tamlamasında Tamlayan Olarak Kullanılması

Onun içindir ki *Yakup Kadri'nin* Ankara'sının çok sevdiğim ve doğruluğuna hayran olduğum baş taraflarını okurken içim burkulmuştu. (s.5)

Şehrin aktüalitesi biraz da bu yeni binalarla *Mustafa Kemal'in* hayatıydı. (s.7)

Ankara, kısa bir müddet *Alâeddin Keykubad'ın* şehri oldu. (s.13)

Daha *IV. Murad* zamanında Erzurum'da top imalâthanesi gibi bir işte kullanılan Çifte Minare, sadece kendi kendisi olmakla kalıyordu. (s.49)

Menâkıp kitapları Şems'in ölümünden sonra Mevlânâ'nın üzerinde hemen hemen aynı tesiri gösteren *Çelebi Salâhaddin'in* bir cümlesini naklederler. (s.95)

I. Alâeddin'in altın kakmalı, sırma işlemeli, siyah saltanat çadırı olur. (s.106)

Üçüncü tepeyi onlardan hemen biraz sonra gelen *Sultan Selim'in* çok usta ve rahat plastiği fetheder. (s.163)

Camii *III. Mehmed* zamanının bir defterdarı yaptırmıştır, çeşme *I. Abdülhamid* sarayının kadınlarından birinin hayratıdır. (s.178)

Rahmetli *Osman Cemal Kaygılı'nın* Semâî Kahveleri adlı kitabında 1308 senelerinin meşhur meydan şairleri ve âşıklarından olan Çiroz Ali'nin ölümüne dair anlattığı hikâye bu tipi bize bütün hususiyetleriyle verebilir. (s.202)

3.2. Birleşik İsim Grubunun Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Onun macerasından Cevat Dursunoğlu'na bahseden *Yahya Kemal*, Erzurum sokaklarından birine Oyvareri Abbas adının verilmesini tavsiye etmiş. (s.33)

IV. Kılıç Arslan kendisini tahta çıkaran *Muiniüddin Pervane* tarafından bir ziyafet sofrasında -şüphesiz Moğolların tasvibiyle- boğulur. (s.80)

Zehra ve Karabibik sahibi *Nâbizâde Nâzım'ın*, Fikret'ten evvel aruzun büyük virtiözü olan *İsmail Safa Bey*'in Abdülhamid devrinde bu amatörlerin en fazla tanınanları arasında oldukları söylenir. (s. 200)

3.3. Birleşik İsim Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

Eflâkî'ye göre Karatay Medresesi'nin inşası bittiği zaman bu medresede yapılan bir ulema toplantısında Mevlânâ, *Şems-i Tebrîzî* ile beraber bulunmuş. (s.92)

Binbirgece'den *Gil Blas'-a* kadar, eski hikâyeler bu cins tesadüflerle doludur. (s.61)

ÜNLEM GRUBU

Ünlem grubu, bir seslenme edatı ile bir ismin eksiz bir şekilde birleşmesiyle oluşur. Seslenme edatı önce, isim sonra kullanılır. Metinlerde cümle dışı unsur olarak görev alırlar.

Metnimizde sadece üç tane ünlem grubu bulunmuştur.

Canım Evliya! (s.117)

Zavallı Azız Efendi! (s.119)

Yaşa *bre hoca*, der. (s.41)

SAYI GRUBU

Türkçede sayı adları bazen tek kelime ile bazen de kelime gruplarıyla karşılanır. Bu şekilde sayı gösteren kelimeleri üç bölümde inceleyebiliriz:

a) Tek kelimeyle gösterdiğimiz sayılar : (beş, on, bin...)

b) Sıfat tamlaması şeklinde gösterdiğimiz sayılar: Bu tür sayı adlarında birinci unsur, ikinci unsurdan küçük bir değeri ifade eder.

c) Sayı grubu şeklinde gösterdiğimiz sayılar: Birinci unsuru, ikinci unsurundan büyük bir değeri gösteren sayılardır. Sayı grubuyla ifade edilen sayılar, yukarıda belirttiğimiz iki grup sayının arasında yer alan sayılardır. Sayı grubunu oluşturan kelimeler eksiz bir araya gelirler. Grubun vurgusu, küçük sayı üzerindedir. Grubu oluşturan sayılar her zaman ayrı yazılırlar.

1. CÜMLEDEKİ GÖREVİNE GÖRE SAYI GRUBU

Sayı grubu, cümlede genellikle özne, zarf, nesne ve yüklem görevlerinde kullanılmaktadır.

1.1.Sayı Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

Ancak biz metnimizde sayı grubunun özne olarak kullanımına örnek bulamadık.

1.2. Sayı Grubunun Cümlede Zarf Olarak Kullanılması

1237'de Alâeddin'in cenazesi şehre getirildiği zaman Mevlânâ yirmi dokuz, dostum Abdülbâki Gölpınarlı'nın çok yerinde tahmini kabul edilirse otuz üç, otuz dört yaşlarında, Baba İshak isyanında otuz sekiz, Köseadağ Muharebesinde kırk, kırk bir yaşlarında idi.(s.92)

Bu prens ile Anadolu'nun bir zaman hakikî hâkimi gibi görünen ve *1279'da* Moğollar tarafından öldürülen bu vezirin son konuşmaları müverrih Aksarayî'nin en korkunç sahifelerinden biridir. (s.80)

Bunlardan birincisi Anadolu fatihi Kutalmuşoğlu Sultan Süleyman'dan biraz sonra, *1097'de*, biraz da bu fethin Hristiyan âleminde tepkisi olarak başlayan Haçlılar seferidir. (s.76)

1914'de, iki şey, Umumi Harp ve yeni zamanlar, bir arada gelmişti. (s.31)

Gautier ise *1852'de* bir gecede iki Karagöz oyunu birden görür. (s.206)

Nerval *1840'da* Bayezid'de Bab-ı Seraskerî'nin yakınında seyrettiği bir Karagöz oyununun senaryosunu bize verir. (s.206)

Hafız Post **1689'da**, İtrî **1712'de** ölür. (s. 237)

1.3. Sayı Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

Hüseyin Paşa yalısındaki ziyafet **1700'dedir**. (s.235)

1.4.Sayı Grubunun Cümlede Cümle Dışı Unsur Olarak Kullanılması

Araştırmamız sırasında farklı kaynaklardan sayı grubunun kullanım şekillerine baktığımızda sayı grubunun cümle dışı unsur olarak kullanımına rastlayamadık. Ancak biz aşağıdaki örneklerin cümle için değil, metin için bir anlam ifade ettiğini düşündük ve parantez içinde gösterilen sayıları cümle dışı unsur olarak değerlendirmeyi uygun gördük.

Osmanlı devrinden adı bize kadar gelen en eski hattat Derviş Ali **(1080)**dir. (s.53)

Ve hemen arkasından, beceriksiz, zayıf II. Keyhüsrev'in bir türlü sakınmasını bilmediği ve çok kötü idare ettiği Köseadağ muharebesiyle **(1243)** Anadolu'da Moğol hâkimiyeti başlar. (s.78)

Sırçalı Medrese'nin **(1242)** sırlı tuğladan o zarif sekiz köşeli hasır örgüsü süsleri, Karatay Medresesi'nin **(1245)** yüzlerce güneşi ve yıldızları ile küçük bir kehkeşan gibi parlayan çini tavanı bu zevkin elimizde kalan yetim ve parça parça şahitleridir. (s.91)

2. SAYI GRUBUNUN KELİME GRUPLARI İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

Fetihten 1453 senesine kadar geçen **130** sene, sade baştanbaşa ve iliklerine kadar bir Türk şehri olmasına yetmemiş. (s.107)

Ah bu **XVII.** asır, evliyasıyla, ulemasıyla, vezir vüzerasıyla, eşkıyası ile nasıl birbirine benzer. (s.121)

İki Cinisli'den bahsedeyim: bunlardan biri, düveninde arslanların çektiği arabasında bir Semiramis gibi kurulmuş **on iki, on üç** yaşlarında bir küçük kızdır. (s.64)

Bir akşamüstü önünden geçerken **XVI.** asrın mucizesi olan o harikulade nispet beni yakaladı. (s.53)

Eski Erzurum'da bu ticaret hayatı ve kervan yolu **otuz iki** sanatı beslerdi. (s.31)

Konya elbette o kadar gazasına şahit olduğu II. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra, saltanat ağacının **on bir** dalı gibi gördüğü ve benimsediği on bir çocuğunun arasında başlayan kanlı mücadeleye kayıtsız kalmamıştı ve bu prenslerin talihlerine bir ana gibi kalbi sızlamıştı. (s.86)

Devrini büyüklüğü ile dolduran bu hükümdarın, oğlu tarafından umumî bir ziyafette zehirlendiği ve bu akıl almayacak cinayete **on sekiz** sene onunla gaza arkadaşlığı etmiş. (s.79)

Hakikatte **26** Ağustos sabahı Dumlupınar'da gürleyen toplar, iktisadî ve siyasî esaret altında yaşayan bütün şark milletleri için yeni bir devrin başladığını ilan ediyordu. (s.4)

Bu ayna bazen ufak ilâvelerle, fakat daima aslın büyük çizgilerine sadık kalarak, bütün **XVII.** asır Türkiyesini verir. (s.15)

2.2. Sayı Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Kullanılması

Edip Hoca **1923** Erzurum'unda, XVI. veya XVII. asırların şark ordularından biriyle gelip orada kalıvermiş bir mazi yadigârına yahut Üsküdar'dan

Şam'a, oradan da Hicaz'a gitmek üzere tehlillerle, tekbirlerle yola çıkarıldıktan sonra yanlışlıkla Erzurum'a gelmiş bir sürre alayına benzerdi. (s.39)

Şimdi, ara sıra radyoda onun repertuarından bir türküye tesadüf ettiğim zaman **1924** yazında bu havaları dinlediğim günleri büsbütün başka bir hasretle hatırlıyorum. (s.60)

1828 mağlûbiyeti, **1876** felâketi ve daha önce birçok isyanlar muhakkak ki buraları gene sarsmıştı. (s.27)

İnönü'nde genç kumandan İsmet Paşa, **1922** yılının 26 Ağustos gecesi Dumlupınar'da Başkumandan Mustafa Kemal eğer -uyudularsa- nasıl bir rüya gördüler? (s.19)

Bu geceler düşüncemi başka büyük geceye, **1071** senesi Ağustos'unun 26. gecesine götürüyor. (s.19)

1650 tarihindeki isyanda Samsoncu Ömer şehrin yakılmasını ocak elebaşlarına açıkça teklif etmişti. (s.195)

1826 tenkilini takip eden bir iki yangın böyle idi. (s.195)

1032 senesinde -yani Emir Sultan'ın ölümünden aşağı yukarı iki yüz yıl sonra-bir gün Bursa'ya büyük bir arslanla dolaşmaktan hoşlanan bir adamcağız gelir. (s.129)

BİRLEŞİK FİİL

Birleşik fiil, bir yardımcı fiil ile bir ismin ya da bir fiilin birleşmesiyle oluşur. İsim unsuru ya da fiil Türkçenin genel yapısına uygun olarak sonra, yardımcı fiil ise önce yer alır.

ERGİN (1993: 364)’e göre “Yardımcı fiilin başına getirilen unsurun isim veya fiil olmasına göre birleşik fiiller ikiye ayrılır.” İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller başlığı altında “et-, ol-, eyle-, bulun-, yap-” yardımcı fiillerini ele alır. Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiilleri ise “ bil-, ver-, gel-, gör-, dur-, kal-, yaz-, koy- ” olarak açıklar. “Bunların başına ya vokal gerundiumu ya da nadiren –ıp, -ip gerundiumu getirilerek birleşik fiil yapılır.” der.

KARAHAN ise (2005: 73) birleşik fiilleri “Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğu” olarak tanımlar. İşlevlerinden yola çıkarak birleşik fiilleri “bir hareketi karşılayan birleşik fiiller ve bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller” şeklinde sınıflandırır. Bunlardan başka “ başla-, çalış-, iste- ” gibi bazı kelimelerin “...-mAyA başla-, ...-mAk iste-, ... mAyA çalış-” kalıplarında birleşik fiil oluşturduğunu söyler.

KORKMAZ (1992: 27), birleşik fiili “İsim soylu bir kelimeyle etmek, eylemek, olmak yardımcı fiillerinin birleşmesinden veya iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasından oluşmuş fiil türü” şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca KARAHAN’ın kullanmış olduğu tasvir fiilini açıklamıştır. Buna göre tasvir fiili “Zarf-fiil biçimindeki bir esas fille, bu esas fiildeki oluş ve kılışı tasvir niteliği taşıyan bir yardımcı fiilin özel bir anlam meydana getirecek şekilde birleşip kaynaşmasından oluşmuş birleşik fiil”dir.(1992: 146)

BANGUOĞLU “Türkçenin Grameri” adlı eserinde birleşik fiiller için “birleşik fiil tabanları” adını kullanmıştır. Bu tabanları “*zarf öbeği kalıbında, çekim öbeği kalıbında ve bağlam öbeği kalıbında*” olmak üzere üç başlık altında incelemiştir. Zarf öbeği kalıbında oluşan birleşik fiil tabanlarının “*fiillere gelen zarfların bunlarla belirli bir anlamda kaynaşması*” sonucu oluştuğunu söyler. Çekim öbeği kalıbında birleşik fiilin isim unsurunu oluşturan kelimenin, bir cümlelerin öznesi, nesnesi ve yer tamlayıcısı olabilecek bir kelime olduğunu ve çekim hâlinde bulunduğunu; bağlam öbeği kalıbındaki birleşik fiilleri ise iki adfiil

(master) hâlinde, ya da birinci fiili – İp zarffiili şekline koyarak göstereceğimizi belirtir.

HACIEMİNOĞLU, “Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller” adlı eserinde birleşik fiilleri “ fiil+ fiil şeklinde olanlar” ve “isim+ fiil şeklinde olanlar” diye iki gruba ayırmıştır.

ERCİLASUN, “Kutadgu Bilig Grameri- Fiil” adlı eserinde;

“Birleşik fiil bir kelime grubudur. Kelime gruplarında esas, manaca bir bütünlük teşkil etmek ve cümle içinde tek kelime muamelesi görmektir. Kelime gruplarına iştirak eden asıl manalarından az veya çok farklı, yeni ve tek bir mana ifade etmek üzere bir araya gelirler. Birleşik fiil de böyledir.” der. (1984: 48)

Sonuçta örneklerden görüldüğü gibi birleşik fiil konusunda dilcilerin farklı görüşleri bulunmaktadır. Ancak birleştikleri temel nokta, bir isim ya da fiil unsurunun bir yardımcı fiille birleşmesinin birleşik fiil oluşturduğudur. Birleşik fiillerde vurgu, birinci unsurdadır.

1. Bir Hareketi Karşılaman Birleşik Fiiller

Bu tür birleşik fiiller bir isim unsuru ile bir fiil unsurunun birleşmesiyle oluşurlar.

1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Bir isim ile “et-, eyle-, yap-, bulun-, ol-, kıl-,” yardımcı fiillerinin birleşmesinden oluşur. İsim unsuru önce yardımcı fiil sonra yer alır. Bu tür birleşik fiillerin yazımı değişiklik göstermektedir. Eğer birleşen kelimelerden birinde ses değişikliği (türeme ya da düşme) oluyorsa fiil bitişik yazılır. Ancak herhangi bir değişiklik olmuyorsa ayrı yazılırlar.

Bu tür fiilleri KARAHAN bir hareketi karşılayan birleşik fiiller olarak adlandırır. Bir hareketi karşılayan birleşik fiillerin bir isimle bir fiil unsurunun birleşmesinden meydana geldiğini, buradaki fiilin bir ana yardımcı fiil (et-, ol-, yap-, eyle-, kıl-, bulun-) ya da sözlük anlamı dışında kullanılan bir fiil olduğunu belirtir. (2005: 73)

ERGİN (1993: 365)’ e göre “*Bu birleşik fiilde isim unsuru ya bir isim veya bir partisip olur. İsim de ya Türkçe veya yabancı asıllı olur. Partisiple yapılan isimlerde ise yalnız ol-, ve bulun-, yani geçişsizlik yardımcı fiilleri kullanılır. ”*

1.1.1. Yardımcı Fiili “et-” Olan Birleşik Fiiller

“et-” yardımcı fiili ile birleşik fiil oluşturan isim unsuru Türkçe kökenli olabileceği gibi yabancı kökenli de olabilir. Bu tür birleşik fiillerin yazımında belirli kurallar vardır. Eğer kelimeler birleşirken her hangi bir ses olayı gerçekleşiyorsa bitişik yazılır. Eğer bir ses olayı gerçekleşmiyorsa ayrı yazılırlar.

Eğer böyle bir şey lazımsa vatanın her tepesinde aynı şekilde *tahayyül ve tasavvur etmem* icabeden bir insanla bu kale bende nasıl birleştiler? (s.4)

Onun içindir ki bundan böyle her zincir kırılışının başında Ankara’nın adı geçecek ve her hürriyet mücadelesi, Sakarya’da, İnönü’nde, Afyon’da, Kütahya ve Bursa yollarında ölenlerin ruhuna kendiliğinden *ithaf edilmiş* bir dua olacaktır. (s.4)

Hiç birinin üslûbu yanıbaşındakini tutmayan, çoğu mimari mecmualarından olduğu gibi *nakledilmiş* villalarıyla, küçük memur mahalleleriyle yeni şehrin kurulduğu devirdi bu. (s.6)

O muhteşem minberiyle II. Kılıç Arslan'ın oğlu Sultan Muhiddin Mesud'a kadar çıkan ve Orhan Gazi ile II. Murad zamanlarında **tamir edildiğini**, bulunan kitabelerden bildiğimiz üslûbu alt üst olmuş Alâeddin camii dahi ancak yeriyle o devirdendir ve etrafında bulunması **icabeden** tesislerden hiç bir şey kalmamıştır. (s.12)

Ona Doğu Anadolu dağlarının eski bir şarap gibi zamanla **takdis edilmiş**, ruh besleyici uzletinden değil, dört Cihan Harbi yılının ve İstiklâl Savaşının üstünden aşarak gelmiştim. (s.25)

Onun kuvvet delili karşısında bu teslimi sinizm ile **ittiham edilebilir**. (s.42)

Fakat birtakım değerlerin ancak müsait ortamlarda **muhafaza edilebileceğini** düşünenler hocayı **affederler**. (s.42)

Saltanat kavgalarının biri öbürünü **takip eder**. (s.79)

Ve ancak çakırpençe bir hükümdar saltanata geçince biraz da ölüm korkusu ile veya şahsî menfaat yüzünden gem **kabul ediyorlardı**. (s.79)

İbn-i Bîbî'de, Aksarayî'de, Eflâkî'de adları bize kadar gelenlerin künyelerine dikkat edilirse gerçekten acayip bir mozaik **elde edilir**. (s.83)

İbn-i Bîbî, Alâeddin Keykubad'ın, kendisine saltanatı fütüvvetle çok alâkalı olan büyük âlim ve Şeyh Şehabeddin-i Sühreverdî'nin **bahsettiğine** inandığını söyler. (s.85)

Sahip Şemseddin İsfahanî, bazı rakiplerini ortadan kaldırmak için ahîlere **müracaat eder**. (s.85)

Alâeddin Keykubad gibi tuttuğunu koparan bir hükümdar bile, tahta çıkmasını sağladıkları için âdeta saltanata iştirak hakkını kazandıklarını

zanneden ve nüfuzlarını *suistimal eden* eski emirleri Kayseri'de izale etmeyi *tercih etmişti*. (s.86)

Bu sonuncusunun havası ve ritmi kadar ten hazlarını zalimce *tefsir eden* başka eserimizi tanımadım. (s.104)

Sevdiği kadını, güzelliğini bir kat daha açacak mücevherler ve pırlamalara *garkeden* çılgın ve müsrif, fakat zevk sahibi bir âşık gibi o da güzelliğinin şuuruna erdiği bu şehre su seslerinden çelenkler, âvizeler, sabahların uyanışına inci dizileri gibi dökülen ve akşamların gurbetinde büyük mücevherlerin parıltısıyla tutuşan gerdanlıklar *hediye etmiş*. (s.118)

Yan cephe meselesini ise daha Şehzade camiinde *halleder*. (s.165)

Eski yazıları çiniye daima *tercih etmişimdir*. (s.172)

Nedense bu yaz Rus muhacirlerinin İstanbul hayatındaki tesirinden hiç *bahsedilmedi*. (s.215)

1.1.2. Yardımcı Fiili “ol-” Olan Birleşik Fiiller

“ol-” fiili müstakil bir fiil olarak kullanılabileceği gibi bazen birleşik fiil oluşturmada da kullanılır. Bu fiil, “yetişmek, bulunmak, meydana gelmek, tamamlanmak” anlamlarında kullanılmışsa asıl fiildir.

“ol- fiiliyle oluşturulan birleşik fiillerde de “Tek başına kullanılmayan veya kullanıldıklarında aslî şekillerini koruyamayan bazı isimler, yardımcı fiile bitişik yazılır.” (Karahan, 2005: 74)

“ol- yardımcı fiilinin isim unsuru bir sıfat-fiil olabilir. ol-‘un sıfat-fiillerle kurduğu birleşik fiillerde; -mİş ekli sıfat-fiiller, bitmiş, tamamlanmış bir hareketi, -(I)r / -Ar ekli sıfat-fiiller devam etmekte olan bir hareketi; -AcAk ekli sıfat-fiiller, niyet hâlinde ifade edilen bir hareketi; -yor ekli sıfat-fiiller ise yakın

geçmişte ortaya çıkan tamamlanmış veya devam etmekte olan bir hareketi karşılarlar.” (Karahana, 2005: 75)

Hükümdarlık veya vezirlik koparmak için Moğol karargâhlarına giden vezir ve prenslerin bu saraylarda yaptıkları borçlar, muahedelerle Anadolu'nun ödemeğe **mecbur** olduğu kesimleri birkaç kat daha arttırır. (s.81)

Yemeğe kalmayacaktı, fakat ikinci çayı içmeğe **razı** oldu. (s.44)

Onu Erzurum'un bir ucunda, şehrin bütün yansına hükmeden ihtişamlı kapısıyla, minareleriyle, günün herhangi bir saatinde bir kere görüp de **hayran** olmamak kabil değildir. (s.50)

Bugünkü nesil ortadan çekilince belki onlar da **kaybol**acak. (s.56)

“Erzurum çarşı pazar” diye başlayan bu türkünün canlandırma kudretine daima **hayran** oldum. (s.58)

Emekle, zevkle yetiştirilmiş gül bahçeleri gibi onlar da **kaybol**muştu. (s.62)

1.1.3. Yardımcı Fiili “eyle-” Olan Birleşik Fiiller

Hacı Bayram'dan bahsederken onun müritlerinden olduğunu söylediği Hüsrev ü Şirin şairi Şeyhî'nin bazı beyitlerini gökte meleklerin “**vird ü tesbih** eylediği”ni söylemesi de bu cinstendir. (s.121)

“**Eyledim icâd** bin yangın bir âteşpâreden” mısraının sahibi Naci, kitaplarının Ateşpâre, Şerare gibi isimlerine ve şiirlerinde yangın, ateş kelimesine verdiği yere bakılırsa, belki de bu amatörlerdendi. (s.200)

1.1.4. Yardımcı Fiili “kıl-” Olan Birleşik Fiiller

Bu kabiliyetleri hayatta **üstün** kılacak bir dünyayı aramalıyız. (s.66)

Öğrettikleri gibi çeşmeden abdest alır, ağacın dibinde **namaz kılar** ve dua ederken, üç defa üst üste: "Mesina, uzat saçının bir telini, al Mustafa'yı yanına..." diye bir ses işitir. (s.190)

Bu hasret onu kendi aktörlerimizle ve havamızla doldurmamızı **mümkün kılar**. (s.259)

1.1.5. Yardımcı Fiili “bulun-” Olan Birleşik Fiiller

Eflâkî'ye göre Karatay Medresesi'nin inşası bittiği zaman bu medresede yapılan bir ulema toplantısında Mevlânâ, Şems-i Tebrîzî ile **beraber bulunmuş**. (s.92)

1.2. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

“Bazı birleşik fiillerde, “ol-, et-, kıl-, yap-, bulun-, başla-“ yardımcı fiilleri yerine asıl fiiller kullanılır.” (Karahana, 2005:75) Bu tür birleşik fiillerdeki kelimelerden en az biri sözlük anlamını kaybetmiş ya da grup deyimleşmiştir.

Kendi yetiştirmesi emirlerin ve vezirlerin yardım ettiği düşünülürse Selçuk epopesinin öbür yüzü hakkında bir **fikir edinilir**. (s.79)

Tasavvuf çeşnisine bürünmek şartıyla her aşırı hareket **mazur görülürdü**. (s.84)

Buna mukabil Bizans hem kendi politikası hem de asrın örfü icabı kendine **başvuranların** hiçbirini **geri çevirmiyordu**. (s.81)

Belki yerini göstermişlerdir de benim **aklıma gelmiyor**. (s.136)

Şehrin macerası düşünülürse, bu yükseklik daima **göz önünde tutulması** gereken bir şey olur. (s.67)

Önümüzde henüz *sararmaya yüz tutmuş* ekinleriyle emsalsiz bir panorama dalgalanıyordu. (s.68)

Birçok halk masalında kahve mühim bir *yer tutar*.(s.204)

2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller

KARAHAN bu tür birleşik fiillerin bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller olduğunu söyledikten sonra bunların “*zarf-fiil eki taşıyan bir fiil unsuru ile bir tasvir fiilinden kurulduğunu*” belirtir. (2005: 77) Bu tür birleşik fiillerde “bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, koy-, yaz-” gibi yardımcı fiillerin kullanıldığını ve asıl fiile “yeterlilik, tezlik, devamlılık, beklenmezlik, yaklaşma” gibi anlamlar kazandırdığını söyler. (2005: 77)

2.1. Yardımcı Fiili “bil-” Olan Birleşik Fiiller

Dilimizde çok sık kullanılan bir yardımcı fiildir. Fiile “yeterlilik, olasılık, gücü yetme, izin ve rica” anlamları katar.

Bu yardımcı fiille oluşturulan birleşik fiillerin olumsuz şekli yapılırken bil- yardımcı fiili düşer. Yerine –AmA- eki getirilir.

Onu *yakalayabil*mek için saat ve mevsimlerine iyice karışmanız lâzımdır. (s.71)

O kadar ki İstanbul’un bugün bizde yaşayan asıl çehresini bu daüssıla verir, *diyebiliriz*.(s.141)

Bursa fatihleri yarım asra yakın bir zaman imanlı ve coşkun akışlarına yol gösteren bu adamın hâtırasını elbette ancak böyle bir kelimeye, bir istikbal rüyasına benzeyen bu üç heceye emanet *edebilirlerdi*. (s.110)

Filhakika mal ve menal sahibi olan Şeyh Edebalı'nın geleni ve geçeni misafir ettiği bir misafirhanesi bulunduğu ve bazı akrabasının isimleri düşünülürse ahî teşkilâtından olduğu **tahmin edilebilir**. (s.114)

Bu rekabet Tanzimatın Boğaz'daki mehtap eğlencelerinin başlangıcı **sayılabilir**. (s.239)

2.1.1. Yardımcı Fiili “bil” Olan Birleşik Fiillerin Olumsuz Şekli

Gıyaseddin Keyhüsrev ağabeyi Rükneddin Süleyman'ın kuvvetlerine **dayanamayacağını** anlayınca iki oğlunu Konyalılara emanet ederek bu şehirden kaçtı. (s.74)

Fakat bir daha kendileriyle konuşmak fırsatını **bulamadım**. (s.47)

O zaman mektep kitaplarında okuduğunuz, fakat sergüzeştlerini bir türlü bir çerçeveye **sıkıştıramadığınız** için muhayyilenizin boşluğunda silâhları, muzaffer orduları veya hazin talihleriyle yersiz yurtsuz gölgeler gibi dolaşan bir yığın insan sizin için başka türlü canlanır. (s.72)

O kadar ten kokar ve yakıcı günahın arasından o kadar büsbütün başka şeylere, artık hiç **erişemeyeceği** şeylere, kanat açar. (s.105)

Bununla beraber bu evlenmenin Osman'ın gittikçe artan silâh kuvvetine manevî bir nüfuz ilâve ettiği **inkâr edilemez**. (s.113)

Hattâ Kanuni'nin, Sokullu'nun İstanbul'unda bile on dakikadan fazla **yaşayamam**. (s. 257)

2.2. Yardımcı Fiili “ver-” Olan Birleşik Fiiller

“ver-” yardımcı fiili, asıl fiile “tezlik, beklenmezlik” anlamları katar.

Zengin malzeme ile hamlesiz bir nizamın mahsulü olan bu binalar sadece bir kalıp, boş, mânâsız bir cümle gibi zekâyı bir müddet yorduktan sonra "Ben bir hiçim" diye zaafını *itiraf ediveriyor*. (s.126)

Bir eliyle bana oturacağım iskemleyi düzelten adam, öbürüyle kırmızı ve muhteşem bir gülü önümdeki şadırvanın küçük kurnasına *fırlatıvermişti*. (s.134)

Ölüm burada, hemen iki üç basamak merdiven ve bir iki setle *çıkılıveren* bir bahçede hayatla o kadar kardeştir ki bir nevi erme yolu, yahut aşk bahçesi sanılabilir. (s.182)

2.3. Yardımcı Fiili “dur-” Olan Birleşik Fiiller

“dur-” yardımcı fiili, asıl fiile “süreklilik” anlamı katar.

Şehir, iktisadî hayatının yeni baştan düzenleneceği günleri *bekleyedursun*; verimli, zengin toprak, köyleri yeniden kurmuştu. (s.62)

2.4. Yardımcı Fiili “gel-“ Olan Birleşik Fiiller

“gel-“ yardımcı fiili, asıl fiile “süreklilik” anlamı katar.

Bununla beraber son zamana kadar müşterek zevkin yardımıyla *sürüp gelmişti*. (s.157)

Bunlar dışında “başla-, çalış-, iste-” gibi aslında yardımcı fiil olamayan bazı fiiller, “-mAyA başla-, -mAk iste-, -mAyA çalış-” kalıpları içinde yardımcı fiil olarak da kullanılır ve birlikte kullanıldığı hareket isimlerini tasvir eder.(Karahana, 2005:79)

Mehtap âlemlerini yapacak eski servetler kalmadı, Kâğıthane’yi çoktan bayağı bulmağa *başlamıştık*, (s.157)

Kaldı ki edebiyatımıza üç asır örnek olan İran bile bizden ayrı ve uzak telakki edilmeğe *başlan*mıştı. (s.170)

Bu hissîlik, ölüme sindirilen bu kadınlık ancak geleneklerin çözülmeğe *başladığı* bir zamanda olabilirdi. (s.177)

Senelerden beri içimde birikmiş duyguları söylemek *istedim*. (s.155)

Abdülmecid'in ilk saltanat senelerinde bazı Müslümanlar da bu gezintilere karışmaya *başlamıştı*, (s.207)

KISALTMA GRUBU

KARAHAN kısaltma gruplarını “*Genellikle isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarının kalıplaşması sonucu meydana gelen bir kelime grubu*” (2005: 79) şeklinde tanımlamış ve bunların bir kısmının kalıplaştığını da belirtmiştir. Ardından kısaltma gruplarının özelliklerini sıralamıştır. Buna göre;

1. “*Kısaltma grupları, iki isim unsurundan meydana gelir. Bu grupta ikinci unsur, genellikle bir nitelik ismidir. İkinci unsuru nitelik ismi olmayan kelime grupları da vardır.*”
2. “*Kısaltma gruplarının unsurları da kelime grubu olabilir.*”
3. “*Bu gruplar, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yaparlar.*” (2005:79)

ERGİN (1993: 375) kısaltma gruplarını “*kelime gruplarının ve cümlelerin kısalması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime gurupları*” şeklinde tanımlamıştır. “*Her hangi bir kaidelerinin bulunmadığını*” ifade eden yazar, “bunların klişeleşmiş gruplar” olduğunu da belirtir. KARAHAN’ın kısaltma grubu olarak belirttiği isnat grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu ve ayrılma grubunu ayrı başlıklar altında incelemiş; ancak kısaltma gruplarını anlatırken bu grupların da “kısaltma grubu sayılabileceğini” ifade etmiştir. Ayrıca ERGİN, “Datif, lokatif ve ablatif ” isimlerini tercih etmiş; kısaltma grupları içinde

KARAHAN'ın isim tamlaması olarak kabul ettiği yapıları da “genitif grubu” olarak vermiştir.

Biz çalışmamız sırasında KARAHAN'ın tasnifini esas aldık. Yazar, kısaltma gruplarını yapısı bakımından 10 başlık altında incelemiştir. Bunların dışında farklı yapıdaki kelime gruplarının bulunduğunu da ifade etmiştir.

1. YÜKLEME GRUBU

Birinci unsuru yükleme hâli eki taşıyan kelime grubudur.

2. İSNAT GRUBU

KARAHAN (2005: 80)' a göre “*Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grupları*”dır.

İlk önce camileri, **başı boş** dolaşmıştık. (s.68)

Bazen bir iç kale, bütün ümitlerin kendisinde toplandığı son sığınak olur, bazen bir kartal yuvası gibi **erişilmesi imkânsız** yükselir. (s.3)

3. YÖNELME GRUBU

Birinci unsuru yaklaşma hâli eki taşıyan kelime grubudur.

Bu his şehrin etrafında ve **ona hâkim** tepelerinden bakarken pek küçük farklarla ancak değişir. (s.3)

Çünkü iki asır evvelinden Fatih'i hattâ Sultan Cem'i müjdeleyen bu levent, cengâver, ince hesaplı politikacı, zaman zaman şair, belki de mimar - Konya kalesinin Kubadâbâd'ın ve Kubadiye'nin planlarını kendisinin yaptığı söylenir- dindar, sırasında zalim, **alabildiğine sabırsız** fakat daima zevkli,

daima ileri görüşlü hükümdar, bir medeniyetin klâsik enmuzeci olarak yaratılmış insanlardandır. (s.75)

Aslen Türk olan büyük halk kitlesinin yanı başında henüz Hıristiyan kalmış Rum ve Ermeni gibi *yerli kavimlere mensup* bir kalabalığın, Gürcü, Bizans'lı, Suriye'li, Mısır'lı, Elcezire ve Iraklı, Lâtin tüccarların, Harezmîlerin. Bizans'dan gelen askerlerin, Haçlı döküntülerinin, Orta Çağın bazı Anadolu şehirleri gibi Konya'da da büyük bir yekûn tuttuğunu tahmin edebiliriz. (s.83)

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonraki karışık devirde hemen her büyük meselede Konya ahîlerinin ve *hükümet teşkilâtına mensup* gençlerin yardımı istenir. (s.85)

Yeni camiin kubbe sistemi *Sultan Ahmed'e yakındır*. (s.174)

Üsküdar sarayının, emriyle yıkılmasına rağmen Üsküdar peyzajı, Selimiye kışlası ve camii ve bilhassa etrafındaki o geniş ve sakin sokaklar yüzünden daha ziyade *ona bağlıdır*. (s.243)

4. BULUNMA GRUBU

Birinci unsuru yaklaşma hâli eki taşıyan kelime grubudur.

Öyle ki aynı fıkrayı, herkesin zarurî olarak *günde birkaç defa* birbirine rastladığı bu şehirde, bir saat içinde yirmi kişi birden size anlatabilirdi. (s.7)

Kurşun rengi soğuk sonbahar sabahlarında henüz ayrıldığım rüyaların arasına onlar, çok beğenilmiş, çok sevilmiş, böyle olduğu için çok eziyet ve cefa görmüş kadın yüzleri ve vücutları gibi ezik, biçare ve *imkansız derecede çekici* girerlerdi. (s.103)

Gariptir ki bu istilâlar, harpler, karışıklıklar içinde bile Selçuk bünyesi *muazzam şekilde yapıcıdır*. (s.87)

5. UZAKLAŞMA GRUBU

Birinci isim unsurunun ayrılma hâli eki taşıyan kelime grubudur.

Cetlerimizden iki kişi vatan haritasını benimsemişlerdir. (s.15)

Eğer yokduysa, *bütün bunlardan habersiz*, bu müjdeleri içinde konuşur bulmadan o büyük işi nasıl yaptı? (s.19)

Yıldırım, Timurlenk’le yani talihinin *zehirden acı* yüzü ile yine Ankara’da karşılaşır. (s.4)

Bu evlerde *yaşadığımdan çok başka* bir hayat tahayyül ederdim. (s.5)

6. VASITA GRUBU

Birinci unsuru vasıta hâli eki taşıyan kelime grubudur. Esas vasıta eki –n olmasına rağmen ekleşmiş olan “ile” edatının da bir tür vasıta eki görevi gördüğünü düşünmekteyiz.

Kalede ve onun eteğine serpilmiş mahallelerde Türk velileri *Roma ve Bizans taşlarıyla sarmaş dolaş* yatarlar. (s.7)

Kadim medeniyetin eserleriyle örtülü toprakta, yeni bir nizam çiçek açtı. (s.9)

Roma, şan ve şevketinin içinde *maddi hazlarla sarhoş*, fütuhatlarını yaptı, müesseselerini kurdu, kanunlarını düzeltti. (s.9)

Viyana ve Paris usulü, duvarları *aynalarla süslü*, sandalyeli ve masalı kahveler açıldı. (s.205)

7. EŞİTLİK GRUBU

Birinci unsuru eşitlik eki taşıyan kelime grubudur.

Ölünce de kendisine halef olur; yahut hiç olmazsa tarikatin *fazlaca şeriatçı* kolu onu şeyh tanır. (s.11)

Hakikatte Selçuk mimarisi çok defa *dince yasak* olan heykelin peşinde gibidir. (s.89)

8. FARKLI TÜRDEKİ KISALTMA GRUPLARI

8.1. “-dAn....-A” Kalıbındaki Kısaltma Grupları

KARAHAN bu tür kısaltma gruplarını “*Birinci unsuru uzaklaşma hâli eki, ikinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları*” (2005: 83) başlığı altında incelemiştir. Yazarın verdiği örneklerde bu kalıp sadece aynı kelime tekrarlarında kullanılmıştır. Ancak bizce bu kalıp, farklı kelimelerle de kısaltma grubu oluşturmaktadır.

Baba İshak isyanı devletin büyümesini *iyiden iyiye* sarsan bir güçlkle bastırılır. (s.78)

Bununla beraber bu İslâm merkezinde *içten içe* bir yığın mücadele vardı. (s.84)

Daha sağlığında hareket o kadar genişler ki ikinci Murat yanibaşında gelişen bu manevî saltanattan ürkerek Şeyhi *Ankara'dan Edirne'ye* getirtir. (s.10)

Ak Şemseddin o zamanlar devrinin ilmini *ilahiyattan tıbbâ, nahivden musikiye* kadar öğrenmiş, fakat bir türlü ruhundaki susuzluğu gideremediği için yüzünü tasavvufa çevirmiş, kendisine mürşit arayan genç bir âlimdi. (s.10)

Bunlardan bazıları, bu çobanların ıssız dağların *birinden öbürüne* ünleyişlerine benzeyen seslerle başlar. (s.54)

8.2. İkinci Unsuru Yönelme Hâli Eki Taşıyan Kısaltma Grupları

Ocak tıpkı benzeri olan bu padişahla birkaç sene *göz göze* bakışır.(s.224)

Asırlar içinde uğradığı istilâlar, *üst üste* yangınlar ve yağmalar şehirde geçmiş zamanların pek az eserini bırakmıştır. (s.7)

Mevlânâ ile *baş başa* sohbetlerinde ona, menâkıp kitaplarında nakledilenlerden çok başka şeyler söylemişti. (s.94)

2. BÖLÜM

CÜMLE

Cümle, bir yargı ya da durum bildiren anlamlı söz dizisidir. Cümleden söz edilebilmesi için çekimli bir fiilin ya da ek-fiille çekimlenmiş bir ismin olması yeterlidir. Ancak cümlelerin yapısı konusunda araştırmacılar arasında bir birlik söz konusu değildir. Bu nedenle bazı dilcilerin farklı görüşlerine yer vermeyi uygun gördük.

M.ERGİN “Türk Dil Bilgisi” (1993: 376)’nde cümleyi “*Bir fikri, bir düşüncüyü, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur.*” şeklinde tanımlamıştır. Kelime grupları ile cümle arasında belirtme- hüküm bakımından farklılık olduğunu söyler. Kelime grupları belirtme göreviyle kullanılırken cümlelerin bir hüküm bildirmek amacıyla kullanıldığını ifade eder. Cümlelerin varlığı için çekimli bir fiilin şart olduğunu belirten yazar, ardından cümlelerin öğelerini anlatmıştır. Cümle yapısı bahsinde cümleyi basit ve birleşik yapıları cümleler şeklinde ikiye ayırmıştır. Birleşik cümleleri ise “şartlı birleşik cümle” ve “ki’li birleşik cümle” olarak ikiye ayırmış, daha sonra “iç içe birleşik cümle”nin de dâhil edilebileceğini söylemiştir.

T. BANGUOĞLU, “Türkçenin Grameri” (1990: 520)’nde cümleyi yargı öbeği olarak ifade eder. Yapısına göre cümleleri basit ve birleşik yapıları diye ikiye ayırmıştır.

Z. KORKMAZ, Gramer Terimleri Sözlüğü (1992: 32)’nde cümleyi “*Bir fikri, bir duygu ve düşüncüyü, bir oluş ve kılışı tam olarak bir hüküm halinde anlatan kelime grubu.*” şeklinde tanımlamıştır. Cümlelerin oluşabilmesi için en az bir çekimli fiilin bulunması gerektiğini söylemiştir. Ardından da cümlelerin çeşitlerini yazmış, her birini ayrı bir başlıkta incelemiştir. Yapılarına göre cümleleri yalnız cümle ve birleşik cümle şeklinde ikiye ayırmıştır.

V. HATİBOĞLU, “Türkçenin Sözdizimi” (1982: 99) adlı eserinde tümce adını tercih etmiş ve yargılı anlatımlar başlığı altında incelemiştir. Ona göre, “*Bir yargı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eylem veya çekimli eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisine*” cümle denir.

T. Nejat GENCAN “Dilbilgisi” (1975: 72) adlı eserinde “*Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine tümce*” demiştir. Yapılarına göre yalın tümce, bağımsız önermelerden birleşmiş cümle, bileşik cümle” olmak üzere üç gruba ayırmıştır.

Hamza ZÜLFİKAR, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri (2003:153) adlı kitapta yer alan “Türkçede Cümle” adlı makalesinde cümleyi “*Çeşitli duyguların, düşüncelerin dönüştürüldüğü anlamlı söz birimlerinin bir yargı bildirecek biçimde birtakım kurallara bağlı olarak bir araya getirildiği dizidir.*” şeklinde tanımlamıştır.

Kaya BİLGEGİL, (1982: 12) cümleyi “*İki unsur arasındaki olumlu ya da olumsuz ilgiyi dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde tam olarak haber veya dilek yoluyla ifade eden kelimeler dizisi*” olarak tanımlamıştır.

Bu tanımlamalarda da görüldüğü gibi dilciler cümle ve cümlelerin yapısı konusunda farklı görüşlerdedirler. En azından farklı birçok isimlendirme söz konusudur. “*Cümlelerin yapısını anlatan basit, yalın, birleşik, girişik, kaynaşık, sıra, sıralı, bağlı, bağlam, bağımlı, bağımsız, ilgi gibi terimler, Türkçedeki terim yorum ve değerlendirme kargaşasını hatırlatan terimlerdir.*” (Karahana, 1995: 36) Dilcilerin cümleleri yapı bakımından farklı tasnif etmelerinin nedeni yargı ve yapı kavramında birleşememelerinden kaynaklanmaktadır.

“Tek bir yargıdan ibaret, yani tek yüklemi bulunan, mesela, yarın tiyatroya gideceğim, çarşıda arkadaşım ile buluşacağım gibi cümleler, bütün araştırmacılar tarafından basit yapı kabul edilir ve böyle cümleler basit cümle veya yalın cümle şeklinde adlandırılır. Ancak içinde sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiil bulunan cümleler bazı araştırmacılar tarafından bu unsurların yargı

bildirmediği gerekçesiyle basit cümle sınırları içine alınırken, aynı tip cümleler, başka araştırmacılar tarafından bu unsurların yargılı, yarım yargılı veya yan yargılı olduğu gerekçesiyle birleşik cümle kategorisinde değerlendirilir.” (Karahan, 1995: 36)

Leyla KARAHAN “Cümle, dilin en küçük anlatım birimidir. Anlamı bütün boyutlarıyla yansıtmada tek bir cümlenin yeterli olmadığı durumlarda, cümlelerden meydana gelen dil birliklerine başvurulur.” der. (2005: 85) Anlam bakımından diğer cümlelerle bağlantılı olsa bile bütün cümlelerin yapı bakımından müstakil olduğunu belirttikten sonra bu yapının bir yüklem ya da onu tamamlayan unsurlardan meydana geldiğini ifade eder. Tamamlayıcı unsurların yapısı ne olursa olsun cümlenin basitliğini bozmadığını savunur. (1995: 38) Bu nedendir ki KARAHAN cümleleri birçok dildiden farklı tasnif etmiştir. Buna göre cümleleri,

1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler
2. Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümleler
3. Ortak Kip ve Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümleler
4. Anlam İlişkisiyle bağlanan Cümleler şeklinde tasnif etmiştir.

Biz de çalışmamız sırasında Leyla KARAHAN’ın tasnifini esas alarak cümleleri inceledik.

1. CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ

Cümlelerin tek başına yeterli olmadığı durumlarda cümleler birbiriyle değişik şekillerde bağlanarak daha geniş dil birlikleri meydana getirirler.

1.1. BAĞLAMA EDATLARIYLA BAĞLANAN CÜMLELER

Dilimizde edatlar cümleye, genel olarak benzetme, sebep-sonuç, amaç, birliktelik, karşılaştırma gibi anlamlar katar.

1.1.1. “ve” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“Ve edatı, iki veya daha fazla cümleyi/ cümle topluluğunu sıralama, sebep, sonuç, vb. anlam ilişkilerine göre bağlar.” (Karahan, 2005: 87)

Sovyet Sefareti modern mimarînin kendisini aradığı bu 1920 yıllarının en atılgan tecrübelerinden biriydi **ve** daha ziyade büyük bir vapura benziyordu. (s.6)

Bursa'ya birkaç defa gittim **ve** her defasında kendimi daha ilk adımda bir efsaneye çok benzeyen bu tarihin içinde buldum, zaman mefhumunu âdeta kaybettim **ve** daima, bu şehre ilk defa giren ve onu yeni baştan bir Türk şehri olarak kuran dedelerimizin yaşayışlarındaki halis tarafa hayran oldum. (s.108)

Şeyh Edebalî'nin göğsünden hilâl şeklinde bir ay çıkar **ve** büyüyerek tam bedir hâlinde Osman'ın koynuna girer. (s.113)

Fakat ne de olsa vardı **ve** etrafımızdaki havayı elle dokunulacak şekilde kesifleştiriyordu. (s.155)

Pek az adam onun gibi yaşadığı şehrin üstüne eğilmiş **ve** bir ses makinesi gibi her duyduğunu kaydetmiştir. (s.155)

Ve bu aşiretlerin hudutlarda olan kısmı âdeta müstakildirler **ve** devletin işine müdahaleye yahut onu güçleştirmeğe daima hazırdırlar. (s.79)

Herkes Şehzade'nin kubbelerine hayran iken, o kendisini Süleymaniye'nin aydınlık boşluğuna bırakır **ve** kartal kanatlarının tek bir süzülüşü ile İstanbul'un bir tarafını Boğaz'ın yarısına kadar doldurur. (s.165)

Yeni bir vatanda yeni bir milletin o kadar çetin şartlarla kurulduğu bu asırlarda Konya ne halde idi **ve** başkent sıfatıyla nasıl yaşıyor **ve** ne düşünüyordu? (s.82)

Şehir daha o akşam manzarasını değıştirdi *ve* çok eski göç ordularının karargâhına benzedi. (s.44)

Yıpranmış kitap ve isli lamba, kahvenin peykesine konmuş üstü mum lekeleriyle dolu, küçük ve tahtadan bir iskemlenin üzerindeydi *ve* adam bu rahlenin önünde iki diz üstünde durmadan sallana sallana hikâyesini okuyordu. (s.48)

Daha küçük bir ilkokul talebesiyken, Bursa'yı çok seven babamın anlattığı şeyleri dinler *ve* muhayyilemde onları tarih kitabımda rastladığım isimlerle birleştirdim. (s.110)

1.1.2. “ki” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“ki” bağlama edatı, cümleleri bağlarken kullandığımız en işlek edatlardan biridir.

“Ki, bir cümleyi bir cümleye / cümle topluluğuna, bir cümle topluluğunu da bir başka cümleye / cümle topluluğuna bağlayarak bunlar arasında açıklama, sıralama, karşılaştırma, sebep, sonuç, amaç gibi anlamlar çerçevesinde ilişkiler kurar.”
(Karahan, 2005: 85)

“ki” bağlama edatı ile bağlanan cümleler, genellikle Türkçenin genel söz dizimine aykırı bir yapı oluşturur. Türkçe söz diziminde yardımcı unsur önce, asıl unsur sonra gelir. Ancak ki bağlama edatı ile bağlanan cümlelerde çoğunlukla asıl unsur önce yer almaktadır. Asıl cümlenin sonda bulunduğu kullanımlar ise Türkçenin söz dizimine uygundur.

Bana öyle geliyordu *ki* kulağımı biraz daha iyi versem, yıldızlarla ne konuştuğunu duyacaktım. (s.23)

Bütün cemiyet o kadar kat'î bir talihin etrafında dolaşmış, o kadar dönülmeyecek yerlere kadar gitmiş ve gelmişti *ki*, şehir, ölümün mukadder görüldüğü kazadan nasılsa kurtulmuş bir insana benziyordu. (s.29)

Sanatına tam sahip olduğu devirlerde yazdığını tahmin ettiğim bir müseddesi vardır *ki* mevlevî âyininin bütün sembollerini, mevlevî macerasını kendisiyle beraber verir. (s.101)

Fakat böyle de olsa, içine girdiği terkip o kadar enfüsî bir âlemde *ki*, farkedilmezdi. (s.151)

O kadar her cüzü birbirini tutan hayatımız vardı; bu hayatın arkasında öyle bir şuurlu ruh yaşıyordu *ki* bu terkipte en küçük bir çatlağa hiç kimse razı olamazdı. (s.170)

Tadanlar bilir *ki* Yahya Kemal ile beraber olmak, onu dinlemek bir lezzettir.

Bilirdi *ki* toprağa emanet edilmiş bir ağaç, mahalleye, semte, hattâ cemiyete ve bütün bir imana emanet edilmiş bir değerdir. (s.189)

Temenni ederiz *ki* Erzurumlular Gürcü Kapısı'ndaki sokaklardan birine de Evliya Çelebi'nin adını verirler. (s.33)

1.1.3. “fakat” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“fakat” bağlama edatı genellikle birbiriyle karşıt yargıları ifade eden cümleleri bağlar. Bunun dışında bağladığı cümleler arasında neden ve sonuç ilişkisi kurar ve şartlı bir ifade niteliğinde olan cümleyi başka bir cümleye yarar.

Yanına yaklaşır; *fakat* iltifat görmez. (s.11)

Bu çinilerin, nev'inin en güzeli olduğu muhakkaktır. **Fakat** çininin kendisi, mimarî gibi üstün sanatın yanı başında övülecek şey değildir. (s.172)

Yeni Cami'in kubbe sistemi, Sultanahmet'e yakındır. **Fakat** onun güzelliğini planından ziyade teferruatındaki mükemmellikte, şehrin bir sahilinde henüz karaya yaklaşmış masal gemisi duruşunda aramalıdır. (s.174)

Ankara'ya gelen Evliya, vâkıa şehri, kalesi, hisarı, Paşa sarayı, serdarı, hususî kazanç kaynakları, bahçelerinin meyvası, mektep ve medrese, cami sayıları ve âdetleriyle tasvir etmekten geri kalmaz, **fakat** asıl orkestrasyonunu bugün, yattığı yerin adı bile unutilan bir Türk evliyasında yapar. (s.16)

Şark için "ölümün sırrına sahiptir" derler. **Fakat** Şark milletleri içinde dahi ona bizim kadar hususî bir çehre veren, her türlü lâubalilikten sakınmakla beraber, onu ehlîleştirilen, başka millet pek yoktur. (s.122)

Tanzimat ve ona yaklaşan zaman şüphesiz ki geniş mânasında yapıcı bir devir olmuştur. **Fakat** sadece yapmakla kalmış, asıl yaratmağa gidememiştir. (s.130)

Beykoz dalyanları XVI. asırdanberi mevcuttu. **Fakat** şehrin eğlence ve zevk hayatı daha ziyade Haliç ve Kâğıthane taraflarında idi.(s.221)

1.1.4. “ne...ne” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“ne... ne...” bağlama edatı, iki görevde kullanılır. Birinci görevi eş değerli öğeleri birbirine bağlamak, ikincisi cümleye olumsuzluk anlamı katmaktır. Bu edatın kullanıldığı cümleler olumsuz anlam ifade etse de yüklemi mutlaka şekil bakımından olumlu kullanılır.

Yaşanmış hayat unutulmuyor, **ne de** büsbütün kayboluyor, ne yapıp yapıp bugünün veyahut dünün terkiğine giriyor. (s.15)

Ne gökyüzü kızarmış, *ne* güneşin rengi değişmişti; hafif bir sarılıktan başka hiçbir batı alâmeti yoktu. (s.69)

Bütün bunlara rağmen *ne* kârgir binanın zarureti kabul edilir *ne de* sokakların araları açılır.(s.195)

IV. Mehmed *ne* çocuk gibi terbiye edilir, *ne* de bir hükümdar muamelesi görür. (s.229)

1.1.5. “halbuki” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

Aralarında “aykırılık” bulunan cümleleri birbirine bağlamakta kullanılır.

IV. Kılıç Arslan kendisini tahta çıkaran Muinüddin Pervane tarafından bir ziyafet sofrasında -şüphesiz Moğolların tasvibiyle- boğulur. **Halbuki** bu ihaneti yapan Muinüddin Pervane, Sinop gibi bir kalenin ikinci fatihidir. (s.80)

Yazık ki asrının karanlığından birdenbire çıkan bu fakir, dünyayı bir kalemde reddetmiş, münakaşayı bile kabul etmeyen, Muhiddin-i Arabî gibi - ufak tefek farklarla- kendi sisteminin başı sanılan adamla bile çatışma hâlinde olan bu seyyah dervişi sadece menâkıp kitaplarına veya Divan-ı Kebîr'in aydınlığında görmeğe ve tanımağa mahkûmuz. **Halbuki** menâkıp kitapları mürit safiyetleri içinde, yaşadıkları zamanın meseleleri ve modaları arasında hiç olmazsa bugün bize hiçbir şey söylemezler. (s.93)

Nedense bu Beyaz Rus muhacirlerinin İstanbul hayatındaki tesirinden hiç bahsedilmedi. **Halbuki** Tanzimat'ın başında Fransız ve bilhassa İtalyan tesiri ne ise –Fransız tesiri Büyük İhtilâlin neticesi olan akında başlar- bu beyaz Rusların tesiri de odur. (215)

1.1.6.“çünkü” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“çünkü” edatı, biri, diğerinin nedeni açıklayacak cümleleri birbirine bağlar. Birinci cümledeki düşüncenin nedenini “şu yüzden” anlamıyla açıklamak için ikinci cümlenin başına getirilir.

Ben, Emir Sultan'ın bu rolünü çok seviyorum, **çünkü** bizim iklimde gülden sonra bayramı yapılacak bir çiçek varsa, o da erguvandır.(s.127)

Her İstanbullu az çok şairdir, **çünkü** irade ve zekâsıyla yeni şekiller yaratması bile, büyüye çok benzeyen bir muhayyele oyunu içinde yaşar. (s.145)

Büyük orkestranın içinde münferit sazlar kendiliklerinden kaybolurdu. **Çünkü** asıl yayı çeken ve ahengi gösteren şeyler bizimdi. (s.151)

Belki de Tab'î Mustafa Efendinin ve bu bestenin muasırı olduğunu bildiğim için bu camii o kadar seviyorum. **Çünkü** bu küçük parça musikimizin devrini aşan birkaç şaheserinden biridir. (s.177)

Bu çok düzenli hayatta mevsimler kendilerine mahsus bir teşrifatla gelirlerdi. **Çünkü** her şey evvelden tanzim edilmişti. (s.37)

1.1.7. “ama” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“Hoca ne diye beğenmedin, bu güzel bardakları?” diye soran dostuna o dik sesiyle: “ Hakkı, demiş, bardaklar güzel, **ama** bana uymuyor.” (s.40)

Atatürk bir kaşını kaldırarak “evet, survivance hâlinde idi, survivance hâlinde idi.” diye kendi kendine düşünür gibi tekrar etti ve hemen arkasından “**Ama** bu gibi şeyler belli olmaz... O kadar emin olmayın!” dedi. (s.46)

Hattâ bir rivayete göre Mevlânâ, Sakaryalı dervişe Mesnevisini okumuş, o da hürmetle dinlemiş, fakat kitap bitince, "Hazret, güzel, çok güzel söylemişsin **ama**, sözü biraz uzatmışsın! (s.98)

Bazı kimseler bu kapı Estergon'daki Kızılelma kilisesinden gelmiştir derler, **amma** galattır. (s.173)

1.1.8. “veya” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“veya” bağlama edatının anlamlarından biri Türkçe Sözlükte “*Birbirinin zıddı olan iki kelimenin, ikincisinin önüne getirilir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre veya bağlama edatının bağladığı cümlelerin birbiriyle zıt anlamlar ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Evet, Konya her şark payitahtı gibi bazan mukadderatının sadece uzak seyircisi sıfatı ile bütün bu hâdiseleri, daha sonra gelen çok fecilerini görmüş ve bir trajedi korosu gibi onlara ağlamış **veya** sevinmiş, zaman zaman da iş kendisine düşünce silâha sarılmıştı. (s.87)

1.1.9. “ister...ister” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

İster Moğollara tâbi olsun, **isterse** müstakil olsun Ankara'da süren yarım asır bir ahî hakimiyeti vardır. (s.14)

1.1.10. “zira” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

“zira” bağlama edatı , “çünkü, şundan dolayı” anlamları katar ve biri diğerinin açıklaması olabilecek cümleleri bağlar.

İstanbul ve İzmir gümrüğünden sonra en işlek gümrük bu Erzurum gümrüğüdür. **Zira** tüccarına adalet ederler. (s.32)

1.1.11. “ kimi...kimi” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

Kimi Moğol saraylarından hükümdarlık dilenir, *kimi* Bizans'dan aldığı yardımla tahta geçer. (s.80)

1.2. ORTAK ÖGELERLE BAĞLANAN CÜMLELER

Metni oluşturan cümleler arasındaki bütünlük anlamın yanı sıra ortak cümle ögesiyle de sağlanabilir.

1.2.1. Ortak Özneli Cümleler

Hakikatte *şehir* bir taraftan millî mücadeledeki sıkışık hayatına devam ediyor, (*şehir*) bir taraftan da yeni baştan yapılıyordu. (s.6)

Hiç ummadığımız zamanda *o* gelir, (*o*) karşımıza oturur, (*o*) gözlerini gözlerimize diker. (s.134)

O zamana kadar devri için çok tabî olan tasavvuf neşvesine rağmen az çok şekilci yaşayan büyük bir âlim, bir müderris gibi tanınan *Mevlânâ*, o geldikten sonra sadece bir cezbe adamı olur, (*Mevlânâ*) sema eder, (*Mevlânâ*) şiir söyler, (*Mevlânâ*) şekillerin ve kalıpların dışında yaşar. (s.93)

Onlar zaferin kendilerine ilk gülüşü saydıkları bu şehri o kadar sevmişler, (*onlar*) o kadar candan kucaklamışlar ki, hâlâ taşı, toprağı bu yükseltici ve şekil verici ihtirasın nurdan izleriyle doludur. (s.108)

Hepsi, insanı hayat ve zaman üzerinde uzun murakabelere çeker, *hepsi* zihnin içinde küçük bir yıldız gibi yuvarlanırlar ve hafızanın sularında mucizeli terkiplerinin mimarisini altın akislerle uzaltıp kısaltarak çalkanırlar. (s.109)

Şair Erzincan'a gitmişti, (*şair*) gelmeyecekti. (s.48)

(*O*) Ritmi nasıl kırar, (*o*) nasıl yeniden ona döner? (s.165)

Fakat *II. Mahmud* da musikiyi seviyor, (*II. Mahmud*) Boğaz'dan hoşlanıyor, (*II. Mahmud*) sık sık binişler tertip ediyordu. (s. 246)

1.2.2. Ortak Nesneli Cümleler

Bu rüyayı bir yıldız dizisi gibi kırdı ve (*bu rüyayı*) benimsediği şehirden başlayarak geniş imparatorluğun dört bucağına dağıttı. (s.166)

Fakat kesesindeki parayı sayınca otuz bin dirhemden fazla parası olduğunu görür ve *taşı* alır ve (*taşı*) hemen o gün kendisine yüz otuz bin dirhem teklif eden mücevherden anlar bir Yahudi'ye satar. (s.128)

Onlar *zaferin kendilerine ilk gülüşü saydıkları bu şehri* o kadar sevmişler, (*zaferin kendilerine ilk gülüşü saydıkları bu şehri*) o kadar candan kucaklamışlar ki, hâlâ taşı, toprağı bu yükseltici ve şekil verici ihtirasın nurdan izleriyle doludur. (s.108)

1.2.3. Ortak Yer Tamlayıcı Cümleler

Yıkılmış şehirde yeniden gençler evleniyor, (*yıkılmış şehirde*) çocuklar doğuyor. (s.26)

Son devirlerde *Caferiye Camii'nde* gençler, açık fikirli toplânır, (*Caferiye Camii'nde*) biraz sonra bahsedeceğim Müftizâde Edip Hoca'nın vaazını dinlerlermiş. (s.35)

Taş, *ellerinde* canlanıyor, (*ellerinde*) bir ruh parçası kesiliyordu. (s.130)

Bilardo ıstakalarının gürültüsü, tavla şakırtıları, garson çığlıkları arasında, Anadolu'da olup bitenlerin verdiği hava içinde şiirden bahseder,

(*bilardo ıstakalarının gürültüsü, tavla şakırtıları, garson çığlıkları arasında*), projeler kurar, (*bilardo ıstakalarının gürültüsü, tavla şakırtıları, garson çığlıkları arasında*), gazetelerden geç vakit dönen arkadaşlarımızdan İnönü ve Sakarya muharebelerinin en son havadislerini alırdık. (s.211)

Semtine göre orta sınıf halkla esnaf ve yeniçerilerin deniz kenarındakilere kayıkçı ve balıkçıların devam ettiği bu kahvelerde meddahlar hikâyeler anlatırlar, (*bu kahvelerde*)saz şairleri şiir müsabakası yaparlar ve bu ramazan gecelerinde de bazılarında Karagöz oynatılırdı. (s. 203)

1.2.4. Ortak Zarflı Cümleler

Bu seferlerin en tehlikelisi olan bu ilk seferde yeni beylik sadece ilk payitahtı olan İznik'i kaybetmez, (*bu seferlerin en tehlikelisi olan bu ilk seferde*) fethedilen arazinin bir kısmı da elden çıkar. (s.76)

Yeni bir vatanda *yeni bir milletin o kadar çetin şartlarla kurulduğu bu asırlarda* Konya ne halde idi ve başkent sıfatıyla nasıl yaşıyor ve(*yeni bir milletin o kadar çetin şartlarla kurulduğu bu asırlarda*) ne düşünüyordu? (s.82)

Daha küçük bir ilkokul talebesiyken, Bursa'yı çok seven babamın anlattığı şeyleri dinler ve (*daha küçük bir ilkokul talebesiyken*) muhayyilemde onları tarih kitabımda rastladığım isimlerle birleştirirdim. (s.110)

Haçlı seferlerinin ve Bizans saldırılarının her şeyi yıkacak gibi görüldüğü o felâketli yıllarda Anadolu'nun içinde bir şimşek gibi dolaşan *I.Kılıç Arslan Konya'yı payitaht yaptığı günlerde*, belki de benim şu anda bulunduğum yerlerde dolaştı, (*I.Kılıç Arslan Konya'yı payitaht yaptığı günlerde*) durdu, (*I.Kılıç Arslan Konya'yı payitaht yaptığı günlerde*)düşündü, (*I.Kılıç Arslan Konya'yı payitaht yaptığı günlerde*) çetin kararlar verdi.(s.73)

Her sene bahar mevsiminde bu türbede büyük bir halk kütlesi toplanır, (*her sene bahar mevsiminde*) Erguvan Bayramı yaparlarmış. (s.127)

İşin garibi, *onlarla beraber* toplu yaşamayı, (*onlarla beraber*) toplu eğlenmeyi de kaybettik. (s.157)

1.2.5. Ortak Yüklemler

Fakat ben onları asıl Takye dağlarını akşamın kızarttığı saatlerde dinlemeyi *severdim*. Bir de sabaha doğru şehre sebze ve meyva getiren arabaların sökününü beni uyandırdıkları zaman (*severdim*). (s.103)

Andre Gide, böyle bir zamanda peyzajlarımızı fakir ve neşesiz (*buldu*), sanatımızı derme çatma (*buldu*), insanımızı çirkin *buldu*. (s.124)

Onun ölüm ağacı daha gerçek bir dünyada *yetiştir*. Tıpkı eski Boğaz bahçelerinde, Üsküdar tepelerinde, İstanbul 'un şurasında burasında tek başlarına yükselen o ihtiyar ve yüksek ağaçlar gibi. (*yetiştir*)

İbrahim Paşa'nın başladığı her şey I. Mahmud zamanında *devam eder*; fakat bir çekingenlik perdesi altında (*devam eder*) (s.239)

1.3. ORTAK KİP VEYA ŞAHİS EKİYLE BAĞLANAN CÜMLELER

“Cümleler arasındaki anlam ilişkisini sağlamada ortak kip/ şahıs eklerinin de rolü vardır. Bu ekler her cümlede tekrarlanabilir. Ancak tekrardan gerektiğinde kaçmak üzere bu eklerin bir kısmı son cümleye kaydırılabilir.” (Karahana, 2005: 92) Ortak kip veya şahıs eki ister birinci cümlede ister ikinci cümlede kullanılabilir.

Birdenbire kapı *açıldı*, tipi ve rüzgârla beraber belinden aşağısı ve göğsü çuvala örtülü yarı çıplak içeriye *girdi*, kimbilir hangi başka kahveden topladığı

avucundaki parayı, Battal Gazi'yi kekeleye kekeleye okuyan hocanın önüne koyarak **çıktı**. (s.49)

Bu bir insan değil(**-di**), âdeta, yaşlı bir **çınardı**. (s.65)

Birini mektepte **öğrenmiş(-tim)**, öbürünü yattığı yeri ziyaret eden babamdan **dinlemiştim**. (s.111)

Biz şimdi fetih tarihini garplılardan okuyor (**-uz**), Fatih'in hayatındaki aksaklıkları tenkil ediyor; ilim, sosyoloji filân **yapıyoruz**. (s.181)

Ziyareti o kadar karanlık yapan ağaçlar kesilmiş(**-tir**), avludaki dergâh hücreleri yıkılmış(**-tir**), kuyu kapatılmış(**-tir**), hulâsa sırrın kendisini yapan unsurlar ortadan **kalkmıştır**. (s.184)

Tabiat bir çerçeve(**dir**), bir **sahnedir**. (s.259)

1.4. ANLAM İLİŞKİSİYLE BAĞLANAN CÜMLELER

Cümlelerden meydana gelmiş olan metin anlamlı bir bütündür. Konu bütünlüğünün yanı sıra metnin bütünlüğünü sağlayan diğer bir unsur ise cümlelerin birbiriyle olan anlam ilişkisidir. Metnin anlamlı bir bütün olabilmesi için cümlelerin de anlam bakımından birbiriyle ilişkili olması ve birbirini tamamlaması gerekmektedir.

“Cümleler arasındaki bu ilişkiler sadece bağlama edatları, ortak cümle öğeleri, ortak kip / şahıs ekleri ile sağlanmaz; şahıs, zaman, mekân, nesne ve harekete ait kavramlarda karşılaştırma, açıklama, büyüklük-küçüklük, azlık-çokluk, genellik-özellik vb. ” özelliklerle de sağlanabilir. (Karahan, 2005: 94)

Yemek vakti olur, Hacı Bayram kendi eliyle aş dağıtır. (s.11)

Ovaya bakıyorum; o muharebeler buna benzer ovalarda, mor gölgeli sırtlarıyla ufku plastik bir madde gibi yuğuran bu dağlara benzeyen dağlarda geçti. (s.18)

O her yerde kendi ritmi, kendi hususî zevkiyle vardır, her adımda önümüze çıkar. (s.109)

Halkın sevgisini kazanmış adam mübarek tanınır, ölünce veli olurdu. (s.180)

Şimdi çorap atelyesi filan gibi şeyler olan o eski harap konaklar ortadan kalkacak, yerlerini modern atelyeler alacak, iş şartları değişmiş, dünyaya başka gözle bakan insanlar Sümbül Sinan'ın etrafında yaşamaya başlayacaklar; fakat Yahya Kemal'in merhamet ve sevgi şiiri asırların yıgıdığı bu havayı bize muhafaza edecek. (s.183)

Fakat asırlık bir ağacın gitmesi başka şeydir. Yerine bir başkası dikilse bile o manzarayı alabilmesi için zaman ister. Alsa da evvelkisi, babalarımızın altında oturdukları zaman kutladığı ağaç olamaz...(s.191)

2.YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

2.1. FİİL CÜMLESİ

Yüklemi çekimli bir fiilden oluşan cümlelere fiil cümlesi denir. Yüklemi geçişli bir fiil olan cümlelerde cümle öğelerinin hepsi bulunabilir. Ancak geçişsiz bir fiilin yüklem olduğu cümlelerde nesne yer almaz.

ERGİN, “*Predikatı, fiil unsuru müstakil bir fiil olan cümledir.*” (1993: 379) şeklinde tanımlamıştır.

KARAHAN ise “*Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir.*” (2005: 96) şeklinde tanımlamış ve fiil cümlesinin özelliklerini sıralamıştır.

Çadırın karanlığında, her yanın, her şeyin sihirli bir kimya içinde yüzdüğünü, yıldız parıltılarıyla yıkanıp temizlendiğini, içten büyüdüğünü *sanıyordum.* (s.24)

O biçare kerpiç evlerin bütün fakirliğini, iyi bilmekle beraber kendimde olmayan bir şeyi onlarla *tasavvur ederdim.* (s.5)

İran Sefareti eski Sâsânî saraylarının hatıralarından bir şark üslûbu *aramıştı.* (s.6)

Konuralp ile Geyikli Baba *bu isimlerin başında gelirdi.* (s.111)

Bilmiyoruz.(s.177)

Çünkü güneş, Boğaziçi’nde *doğup batmaz.* (s.220)

Nerval, Abdülmecid’in durgun yüzünü ve bakışlarını çok *beğenir.*(s.253)

2.2. İSİM CÜMLESİ

Yüklemi isim ya da isim soylu bir kelime veya kelimeden oluşan cümlelerdir. İsmın cümlede yüklem olabilmesi için i- ek-fiiliyle çekimlenmesi gerekir.

İsim soylu kelimelerin yüklem olabilmesini sağlayan eklerden biri ise Eski Türkçede geniş zamanın 3. şahıs çekimlerinde kullanılan “–turur” şeklindeki ektir. Günümüzde “–Dİr” şeklindeki ek de isim cümlesi yapar.

KARAHAN (2005: 97) isim cümlelerinin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

a. “İsim cümleleri genellikle iki ögeden, özne ve yüklemden meydana gelir.”

b. “İsim cümlelerinde zarf ve bulunma hâli ekli yer tamlayıcıları da sık kullanılır.”

c. “İsim cümlelerinde genellikle nesne bulunmaz.”

ç. “İsim cümlelerinde yönelme ve uzaklaşma hâli ekli yer tamlayıcıları seyrek bulunur.”

d. “Yapısında bulunma hâli ekli yer tamlayıcısı bulunan isim cümlelerinde özne genellikle yüklem önünde bulunur.”

Daha uzaktan gözümüze çarpan şey, iki yassı tepenin arasındaki geçidiyle *tabî bir istihkâm manzarasıdır*. (s.3)

Gözlerinde Sultan Hanından, İnce Minareden bir hayal *yok muydu?* (s.19)

Belki büyük bir geleneğin son tezgahında yapıldığı için küçük bir çatlaklığı, tadını arttıran bir donukluğu *var*. (s.58)

Bunlardan biri *Billur Piyale gibi oyun havası olan Sarı Gelin’dir*. (s.58)

O benim için *gece içinde sel gibi akan nal seslerinin, yaralı ve ölüm çığlıklarının üstünde dalgalanan zafer nâralarının büründüğü masal kahramanıydı*. (s.111)

Nasıldı? (s.112)

En çok sevdiğim ağaç *çınardır*. (s.191)

Ruhumuzun hakikî bahçesi *sizdendir!* (s.135)

Fakat Lâle Devri *yalnız Nedim değildir*. (s.237)

3.YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Türkçe söz dizimine göre cümledeki en önemli unsur, yargıyı üzerinde taşıyan yüklemidir. Cümlelerin diğer ögeleri yüklem bildirdiği yargıyı değişik anlam ilgileriyle tamamlayan yardımcı unsurlardır. Türkçenin genel yapısına baktığımızda her zaman yardımcı unsur önce, asıl unsur sonra yer alır. Buna göre Türkçede cümlelerin asıl unsuru olan yüklem sonda bulunur.

Yükleminin yerine göre cümlelerin türlerini belirlerken etkili olan unsur, cümlelerin esas unsuru olan yüklem nereden kullanıldığıdır. Bu konuda dilciler bir birlik içindedir. Buna göre cümleleri yükleminin yerine göre iki başlık altında inceleriz: kurallı cümle ve devrik cümle.

3.1. KURALLI CÜMLE

Yüklemi sonda yer alan cümlelerdir.

Kurallı cümlelerde, yüklem dışındaki unsurların cümlede nasıl sıralanacağına dair genelde dilciler bir görüş bildirmemişlerdir. Ancak BİLGEGİL, bu sıralamayı , “*özne, zaman bildiren zarf tümleci, hâl bildiren zarf tümleci, derece bildiren zarf tümleci, dolaylı tümleçler, nesne, yüklem*” şeklinde yapmıştır. (1963: 51)

Üç kıtada genişleyecek yeni bir Roma'yı kurmak üzere olduğunu, talihini avuçları içinde taşıdığı milleti, yeni bir tarih ve coğrafyanın emrine verdiğini, yeni bir terkinin doğmasına bir çınar gibi yetişip kök salmasına sebep olduğunu acaba *hissetmiş miydi?* (s.19)

Bu âlemde her şey *var*. (s.137)

Ağaç sade mimarlık zevkimize ve şehirciliğimize *girmez*. (s.190)

Sultantepe'deki Abdalbâki Camii *bu cazip köşelerdendir*. (s.180)

Melling *bu zamanın İstanbul'da yaşayan tek Avrupalı ressamı değildi*. (s.241)

Mimarın veya hayrat sahibinin diktiği ağacın büyüdüğünü görüp görmemesinin ehemmiyeti *yoktu*. (s.189)

Heine yahut Gautier, genç bir şairin Goethe'yi ziyaretini *anlatırlar*. (s.45)

İki ağaç Türk muhayyilesinde ve hayatında *izini bırakmıştır: servi* ve *çınar*. (s.191)

Ve o günkü iltifatının verdiği rahatlıkla birkaç defa elini *öptüm*. (s.47)

Ancak onları dinledikten sonra komşu evlerin sessizliğini, adım başında karşılaştığım çocukların ve kadınların yalnızlıkları içinde daha güzel kadınların yüzlerindeki çizgilerin mânasını *anladım*. (s.104)

Önce kim olduğumu, ne iş gördüğümü, Erzurum'da ne vakitten beri bulunduğumu, nerde okuduğumu, hocalarımın kimler olduğunu *sordu*. (s.46)

3.2. DEVRİK CÜMLE

Yüklemi sonda bulunmayan cümledir. Devrik cümle, genellikle anlatıma canlılık katmak, sözü güçlendirmek amacıyla günlük konuşma dilinde ve şiir dilinde kullanılır.

Zaten bana *söylemişlerdi*, büyük âlim olduğunu. (s.41)

Haklı haksız her kımıldanışın, hattâ *en iyi niyetli hareketlerin bile en korkunç neticeleri doğurduğu bir devirdir* bu. (s.81)

Kindi bu Geyikli Baba? (s.112)

Kindir bu Abdülbâkî Efendi? (s.180)

Hattâ ricam üzerine bunu bana *gösterdi* de. (s.199)

4. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

ERGİN “Türk Dil Bilgisi” isimli eserinde cümleleri anlam bakımından bir incelemeye tâbi tutmamıştır.

KARAHAN “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserinde cümleleri anlam bakımından olumlu, olumsuz ve soru cümlesi olmak üzere üçe ayırarak incelemiştir.

HATİBOĞLU “Türkçenin Sözdizimi” isimli eserinde cümleleri anlam bakımından ifade ederken “Yargı Bakımından Tümce Türleri” başlığı altında incelemiştir. Buna göre de anlamına göre cümleleri “Olumlu Tümce, Olumsuz Tümce, Sorulu Tümce” olmak üzere üç grupta tasnif etmiştir.

Biz de KARAHAN’ın tasnifine bağlı kalarak incelememizi yaptık.

4.1. OLUMLU CÜMLE

Yüklemin bildirdiği yargının ya da durumun gerçekleştiğini bildiren cümlelerdir.

“Bazı cümleler, yapılarında olumsuzluk bildiren gramatikal unsurlar taşımalarına rağmen anlamca olumludurlar.” (Karahan, 2005: 103)

“-dan başka” kalıbı, soru kelimeleriyle ya da “değil” edatıyla kullanıldığı zaman da cümlede olumsuzluk bildiren unsurlar olmasına rağmen olumlu anlam ifade ederler.

Aşk, sanat, arzu, zafer, hepsi hasta nahvetimizin *oyuncaklarından başka bir şey değildi*. (s.132)

Şimdi iyice anlıyorum ki demin etrafımda dolaşan ve uçuşlarının fantazisine hayran olduğum güvercinler aslında bu şeffaf âleme ait, ondan bizim dünyamıza açılmış *rüyalarından başka bir şey değildir*. (s.137)

Yalnız hikâyede unutilan bir nokta *vardır*. (s.47)

Etrafında her cinsten bir kalabalık *toplanmıştı*. (s.48)

Bir arı, etrafımda görülmeyen bir izi kovalayarak *uçuyor*. (s.135)

Fakat, halı, kumaş, kürk, sanat eşyası, yazma kitap, mücevher her yangında bütün bir servet kendiliğinden *kayboluyordu*. (s.195)

Yazık ki kendisi de mimar olan bu hükümdarın yaptırdığı şeylerin yalnız adı ve bazı harabeleri *kaldı*. (s.88)

4.2. OLUMSUZ CÜMLE

Yüklemin bildirdiği işin ya da oluşun gerçekleşmediğini anlatan cümlelerdir. Türkçede –mA olumsuzluk eki, “ değil” ve “yok” kelimeleri ve “ne... ne” edatı cümleleri olumsuz yapmakta kullanılırlar.

4.2.1. “-mA” Ekiyle Kurulan Olumsuz Cümleler

Fiil cümleleri –mA olumsuzluk ekiyle olumsuz anlam kazanır.

Şehrin belli başlı mimarlık eserleri de buna *yardım edemezdi*. (s.49)

Artık etrafıma *bakmıyordum*. (s.133)

Şems, kalabalıktan, ön safta görünmekten fazla *hoşlanmazmış*. (s.92)

Selçuk devrinden ve sanat işlerinde onun devamı olan ahilerden Ankara'da büyük eser *kalmadı*. (s.12)

İstanbul'un mazisi insana yalnız bu cinsten içlenmeler *vermez*. (s.160)

Abdülâziz devrinden itibaren İstanbul hayatında hiçbir istikrar *kalmamıştı*. (s.218)

4.2.2. “değil” edatıyla Kurulan Olumsuz Cümleler

“değil” edatı, hem isim hem de fiil cümlelerini olumsuz yapmakta kullanılır.

Fakat bu yerlerde birbirinden o kadar değişik olan bu iki mevsime hazırlanan şehir, artık *eski şehir değildi*. (s.49)

Konya'da dinlediğim türkülerin hepsi şüphesiz *oranın değildi*. (s.105)

Ankara Artuk oğulları, Saltuklar, Mengüçler, Danişmendliler gibi *büyük ve istilâ devirlerinden kalma feodalitenin hükmünde değildi*. (s.12)

Aşk, sanat, arzu, zafer, hepsi *hasta nahvetimizin oyuncaklarından başka bir şey değildi* ve hepsinin arkasında kaderin büyük çarkı işliyordu. (s.132)

Eski İstanbul'da kaybolan şey sade *bu nağme değildir*. (s.156)

Yazık ki bu şiir dünyası artık hayatımızda eskisi gibi *hâkim değildir*. (s.145)

4.2.3. “ne... ne...” Edatıyla Kurulan Olumsuz Cümleler

“ ne...ne... edatı, kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri birbirine bağlayarak isim ve fiil cümlelerini olumsuz yapar.” (Karahan, 2005: 105)

Ne Kadîm Yunan'ın *ne de* Şarkî Roma'nın peşindedir. (241)

Ne Bâkî'nin, *ne* Nefî'nin oturduğu evi biliyoruz. (s.196)

Mevlevîlik *ne* tevazu ve mahviyeti, *ne de* hangi mertebede olursa olsun itibarı kabul eder. (s.100)

Hayır, aradığım şey *ne* onlar, *ne de* zamanlarıdır. (257)

“ne... ne...” edatının kullanıldığı cümlelerin yüklemi olumlu olarak kullanılır. Ancak eserde bu edatın kullanıldığı cümleler hem olumlu hem de olumsuz olarak kullanılmıştır.

Artık *ne* lâmba ve lâmba şişesi satan ihtiyar, *ne* simitçi, *ne de* surahi, bardak, tabak satanlar kalmadı. (153)

4.2.4. “yok” İsmiyle Kurulan Olumsuz Cümleler

Yüklemi “yok” olan isim cümleleri olumsuz anlam ifade ederler.

Yazık ki bir iki defa gittiğim eğlence âlemlerinde bu büyü *yoktu*. (s.105)

Hakikatte bu telâşa hiç lüzum *yoktu*. (s.10)

Bütün bu sebeplerle asırlarca hayatımıza şekil veren, zevkimizi idare eden insanları kendi çerçeveleri içinde görmemizin imkânı *yoktur*. (s.196)

İslâm ulemasının ve şeyhlerinin tarihteki rolü kadar tezatlı hiç bir şey *yoktur*. (s.120)

Hele hiç nüfus kaybı *yoktu*. (s.44)

4.3. SORU CÜMLESİ

Cümlelere soru anlamı, mI soru edatı ve soru kelimeleriyle kazandırılır. Günlük konuşma dilinde zaman zaman vurguyla da cümleye soru anlamı katılabilir.

4.3.1. “mI” İle Kurulan Soru Cümleleri

“ Soru eki –mI, yüklemden veya diğer cümle öğelerinden sonra gelerek soru cümleleri yapar.” (Karahan, 2005: 107)

Milletlerine hazırladıkları istikbal kendilerine açıldı **mi**? (s.19)

Mevlânâ ona rastladıktan sonra bir şaman gibi yanında rûbabı ile gezen, her coştığı yerde sema’ eden bir adam **mi** olmuştu? (s.94)

Yoksa sadece yeni fethedilmiş bir toprağı takdis için fâtiḥ cetlerin icat ettikleri bir bayram **mi**? (s.127)

En hazlı, en mesut uykudan uyanır uyanmaz bu acayip ifriti siyah meşinden bir mahlûk gibi kollarımın arasında **bulmadın mi**? (s.134)

Ahmed Rasim’in 1913 yılı Nevsal-i Millî’inde çıkan “Sokaklarda Geceler” adlı küçük yazısını **hatırlar mısınız**? (s.155)

Bilmem şaşırmağa hakkım **var mıydı**?(s.155)

Zaten devirlerinde bile bu ermişlerin mânası biraz da millet hayatımızı **tebcil değil miydi**? (s.186)

Acaba **IV. Mehmed'in av merakının bir yadigârı mı**? (s.190)

Bazı tarikatlerin güzel insan yüzünde, güzel insan vücudunda Tanrı’yı aramalarının sırrı bu **değil midir**? (s. 219)

4.3.2. Soru Kelimeleri İle Kurulan Soru Cümleleri

Cümleye soru anlamı bazen sıfat, zarf ya da zamir olarak kullanılan soru kelimeleriyle katılır.

“Soru sıfatları, soru zarfları, soru zamirleri ve soru edatları ile yapılan soru cümlelerinde, yüklemi tamamlayan ögeler veya bu ögelerle ilgili bir ayrıntı hakkında bilgi alma amaçlanmaktadır.” (Karahana, 2005: 108)

Acaba hangi tarafa düşüyordu? (s.10)

Buraya çıkarken gördüklerimizle **hangi** medeniyetlere, **hangi** çağlara gitmeyiz? (s.17)

Acaba bunu söylerken Mevlânâ Şems'in dönmesine böyle ısrar etmesinin ölümüne sebep olacağını biliyor muydu? (s.93)

Bir nağmenin terkibi **hangi** şartlarla hazırlanır? (s.105)

Sonra bu Konuralp **kimdir**? (s.112)

Hele bir çeşit eşkıya reisi olan Yeğen Osman Paşa'nın serdarlığında onun hissesi **nedir**? (s.120)

“Ne diye bunun böyle olmasından muztaribim?” diyordum. (s.133)

Kendi talihine bırakılmış bu biçare adamda hangi asil terbiye, **hangi** güzellik ananesi devam ediyordu? (s.134)

Hacı Bayram'ın damadı olan Eşrefoğlu Bursa'da yatıyor; **acaba nerededir**?(s.136)

Bu adı **nereden** vermişler? (s.190)

Nedim, İstanbul'u *nasıl* sever, yaşadığı zamandan *ne kadar* memnundur? (s. 236)

Niçin geçmiş zaman bizi bir kuyu gibi çekiyor? (s. 256)

3. BÖLÜM

SONUÇ

Çalışmamızda “Beş Şehir” adlı eserin söz dizimi bakımından incelemesi yapılmıştır. Eserden seçtiğimiz cümleleri birinci bölümde “Kelime Grupları”; ikinci bölümde “Cümle” ana başlıkları altında inceledik.

İncelememizde Leyla KARAHAN’ın tasnifini esas aldık. Buna göre birinci bölümde kelime gruplarını isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim –fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma grupları olmak üzere on dört başlık altında inceledik.

İkinci bölümde yazarın kullanmış olduğu cümleleri

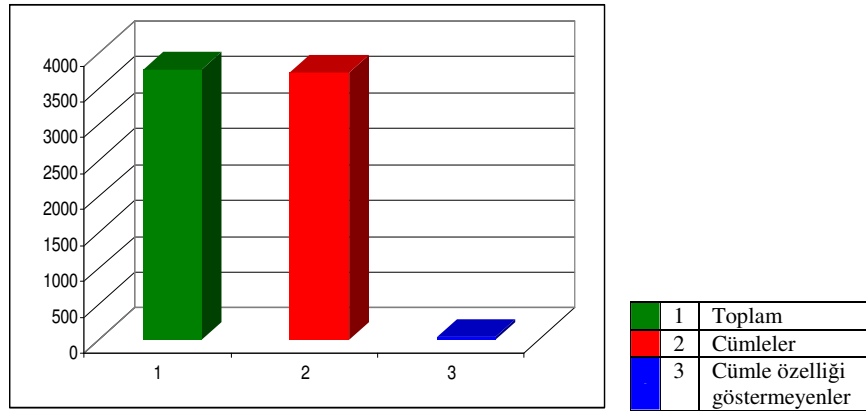
1. Bağlanma şekillerine,
2. Yükleminin yerine
3. Yükleminin türüne
4. Anlamlarına göre ele aldık.

Çalışmamızın bu bölümünde eserin tümünde ve tezimizde kullanılan cümle sayılarıyla ilgili istatistikî bilgiler yer almaktadır.

Eserdeki cümlelerin genel dağılımı verilirken eserde yer alan ancak Tanpınar’a ait olmayan şiir ve türkü metinlerini incelemeye tâbi tutmadık.

1.Çizelge: Eserdeki cümlelerin genel dağılımı

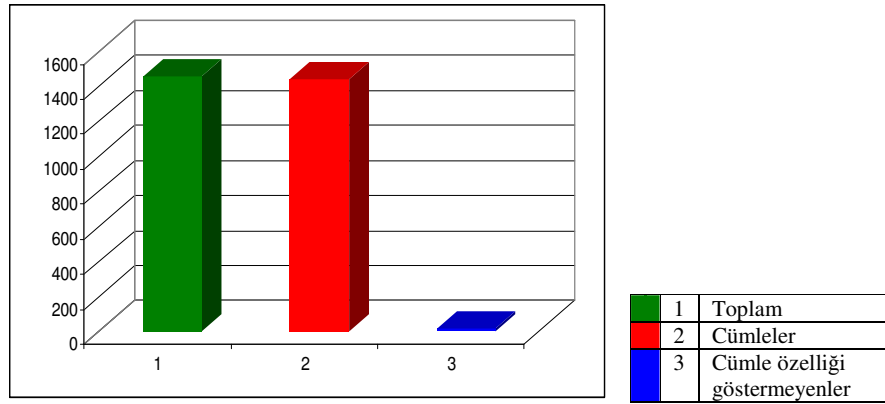
ADI	SAYISI	ORANI
Cümleler	3727	% 99
Cümle Özelliği Göstermeyenler	39	% 1
TOPLAM	3766	

Eserdeki cümlelerin genel dağılımına baktığımızda cümle özelliği göstermeyen eksilti yapıların çok az kullanıldığı görülmektedir.

2. Çizelge: Tezimizde kullanılan cümlelerin genel dağılımı

ADI	SAYISI	ORANI
Cümleler	1431	% 99
Cümle Özelliği Göstermeyenler	12	% 1
TOPLAM	1443	

Tezimizde kullanılan cümlelerin genel dağılımında da eserdeki gibi eksiltili yapıları çok az kullanmaya çalıştık.

Tezimizde kullanılan cümleler eserin tamamındaki dağılıma göre seçilmiştir.

BEŞ ŞEHİR’İN SÖZ DİZİMİNİN DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASINA İLİŞKİN BAZI TEKLİFLER

İletişimin en önemli aracı dildir. Dil, toplumların devamını sağlamada ve bireylerin topluma uyum sağlamasında çok önemli bir görev üstlenir. Bu nedenledir ki bütün ülkeler ana dili eğitim ve öğretimine büyük önem verirler.

Biz de çalışmamızda ana dili eğitiminin önemli bir bölümünü oluşturduğuna inandığımız söz dizimini bir edebî eserden yola çıkarak ele aldık. Çünkü bizce söz dizimi, bir dildeki kelimelerin anlamlarını bilmek kadar önemlidir. Nitekim insanoğlu, iletişim kurarken çoğu zaman tek tek kelimelerle değil, kelimelerin oluşturduğu ve cümle dediğimiz anlamlı bütünlerle iletişim kurmaktadır.

Çocuğun ana dilini öğrenme sürecinde söz diziminin ya da cümlelerin önemli bir rolü vardır. Çünkü çocuk henüz okula başlamadan, dilin kurallarını öğrenmeden iletişim kurmaktadır. Decroly’e (Güneş, 2003: 41) göre; “*Anne, çocuğuna, konuşmayı öğretirken harf, hece ya da kelimeleri öğretmemektedir. Anne çocuğu ile cümlelerle konuşmaktadır. Çocuk, anadilini cümlelerden öğrenmektedir. Cümlelerin tekrar edilmesiyle çocuk, konuşmayı öğrenmektedir.*” Dolayısıyla ana dili öğretiminde cümlelerden hareket etmek gereklidir.

Dil bilgisi derslerinde öğrencilere öncelikli olarak dilimizin söz dizimini kavratmak gerekir. Çünkü bir kelimeyi, cümlenin neresinde ve hangi görevde kullandığımız iletişimin amacına ulaşp ulaşmamasında gerçekten önemlidir. Okullarımızdaki dil bilgisi derslerinde ise kelimelerin yapısı, türleri, cümledeki görevleri, kelimelerin anlamları öğretildikten sonra söz dizimi verilmektedir. Oysa “*Kelime gruplarını öğrenemeyen bir öğrencinin kelime çeşitlerini öğrenmesi mümkün değildir. Sadece ezberleyebilir.*” (Öztürk, 2004: 690) Bu nedenle dil ve edebiyat öğretimi, mutlaka cümlelerden yola çıkılarak yapılmalıdır.

“Bu metodun kullanılması gramer kurallarının cümle içerisinde bir bütün olarak görülmesini sağlayacaktır.” (Öztürk, 2004: 688)

KARAKUŞ *“Dil öğretiminde, kelimelerin işlevlerine göre cümle içindeki yerlerinin farklı olduğunu, bu kelime gruplarının özne, yüklem, tümleş işlevini yerine getirdiğini, özne ile yüklem arasında uyum olması gerektiğini cümle üzerinde göstererek öğretmeliyiz.” der. (2005:131)*

Sadece kuru kuruya kuralların verilmesi kalıcı bir dil öğretiminde etkili değildir. Zaten Demirel’in belirttiği gibi;

“Dil bilgisi öğretiminin amacı, öğrenciye birtakım tanımlar ve kurallar belletmek olmayıp, anadilinin canlı kullanımını gözlemek yoluyla iyi kullanmak ve gerek sözle gerek yazı ile isteklerini doğru ve güzel anlatmak yeteneklerinin gelişmesine hizmet etmektir.” (2002: 111)

Önemli olan söz konusu kuralın günlük konuşma dilinde ya da edebî dilde nasıl kullanıldığıdır. Ortaöğretim kurumlarındaki dil bilgisi derslerinde konular genellikle tanımlamalardan yola çıkılıp “klasikleşmiş” birkaç örnekle yapılmaktadır. Bu durum öğrencinin kuralları ezberlemesine neden olmakta ve öğrencinin bir metin içinde söz konusu tanımlamaların örneklerini bulamamasına neden olmaktadır. Kelime gruplarının öğretimi ve cümle tahlilleri basit bazı örneklerle geçiştirilmeden öğrencinin konuyu kavramasını sağlayacak sayı ve çeşitte örneğin verilmesiyle yapılmalıdır. Ayrıca kuralların öğretilmesi sırasında kuralın farklılık arz eden durumları varsa onlar da mutlaka gösterilmeli ve örneklerle desteklenmelidir. *“Kuralların öğretilmesinde öğrenciyi doyuracak, kuralı doğru kullanmaya yetecek derinlikte bilgi verilmeli, sorunu açıklayacak, tanıttak zengin örnekler, değişik durumlar üzerinde çalışılmalıdır”.*(Demirel, 2002: 114)

Biz de çalışmamızda her kelime grubunu ya da ögeyi kavramakta yeterli olacağını düşündüğümüz sayıda bol örnekle destekledik.

“Türkçenin mantık dokusu, Türk milletinin kültürüne paralel olarak oluşmuştur. Türk’ün yaşayış tarzı, değerler sistemi, kabul ve temayülleri, inançları, geçmişi, karakteri, gelenekleri, duygu ve düşünce dünyası, ideal ve ülküleri, hayata bakış açısı, zevki, üzüntüsü, sanat dehası Türkçenin mantık dokusunu oluşturmuştur.” (Karakuş, 2005: 26)

Söz dizimi bir milletin düşünce dünyasının yansıması olduğuna göre gençlere kendi kültürel değerlerimizi, düşünce dünyamızı öğretebilmek için de dil bilinci kazandırmalı, Türkçe söz dizimini kavratmalı ve gençlerin gerek sözlü gerekse yazılı dilde Türkçe söz dizimini doğru kullanmalarını sağlamalıyız. Bu da ancak dilin özenle kullanıldığı cümlelerin ya da metinlerin örnekleriyle öğrencilere kazandırılabilir. Bu nedenle derslerde kullanılan örneklerin, farklı türdeki ve türlerinin özelliklerini tam olarak yansıtan metinlerden seçilmiş cümleler olmasına dikkat edilmelidir. AĞCA, *“Dil öğretim ve eğitiminde araç olarak kullanılacak eserlerin kendi türünün en seçkin örneği olması, o türün temel özelliklerinin tamamına sahip olması gerekir.”* (2003: 219) der. Bizce Beş Şehir bu yönüyle örnek teşkil edecek bir eserdir. Yazar gezdiği şehirleri hem tarihî hem de sosyal yapılarıyla anlatmıştır.

Dil ve edebiyat öğretiminin en önemli amaçlarından biri de öğrencilerde estetik zevk oluşturmaktır.

“Okutulacak metinler, edebî değeri olan, cümleleri sağlam, kelimeleri itina ile seçilmiş, Türk’ün yaşayış tarzını, estetik zevkini, inancını, fikrini, duygu ve düşüncelerini, kıymet hükümlerini nakış nakış işleyip tarihin süzgecinden süzerek yarına aktaran eserler olmalıdır.” (Karakuş, 2005: 144)

Bizce Beş Şehir gerek üslubu gerekse dili bakımından sağlam ve öğrencilerde estetik zevk geliştirecek kalitededir.

“Edebiyat eserleri insana özgü bazı değer ve niteliklerin yerleşip kökleşmesi, toplumsal yaşamın ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesi yolunda önemli roller oynar.” (Kavcar, 1999: 6) görüşünden hareketle edebiyat

derslerinde öğrencilere doğru seçilmiş eserlerin okutulması, öğrencilerin kültürel yönden de gelişmesi sağlanmalıdır.

Söz dizimini öğretmek, bir nevi o dilin kullanıldığı toplumların düşünce dünyasını, inanışlarını ve kültürlerini de öğretmektir. Biz de gençlerimize kültürel bazı değerlerimizi öğretmek ve unutturmamak için söz diziminden ve edebî eserlerden yararlanmak zorundayız.

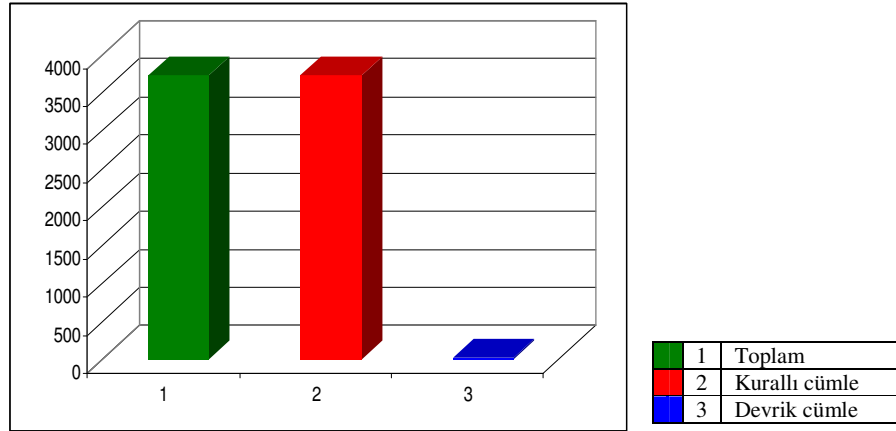
“Tanpınar’a göre bir edebî eser, şüphesiz devrinin tarihî, siyasî ve sosyal olaylarının tesiri altında kalır. Bu bakımdan Tanpınar, eserinde, tarihî çerçeveyi tespit ettikten sonra, edebî eseri, kendi içinde bir bütün olarak ele alır.” (Kerman, 2003: 71) İşte Beş Şehir’de yazar, şehirleri ele alırken hem tarihî, hem kültürel hem de sosyal yapılarıyla ele almış ve gezdiği yerleri okuyuculara en ince ayrıntılarına kadar mükemmel bir üslûpla anlatmıştır.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız özellikleri nedeniyle Ahmet Hamdi TANPINAR’ın Beş Şehir adlı eseri mükemmel yapıdaki cümleleri nedeniyle dil bilgisi derslerindeki söz dizimi çalışmalarında yararlanılması gereken bir eserdir. Ayrıca estetik zevk oluşturmak, tarihî ve kültürel değerleri kavratmak ve toplumun duygu ve düşünce dünyasını yansıtmak gibi birçok özelliği içinde barındırdığı için mutlaka öğrencilere okutturulması gereken bir eserdir. Zaten TANPINAR’ın ve Beş Şehir adlı eserinin edebiyat dünyasında haklı yerini aldığına inanmaktayız.

EKLER

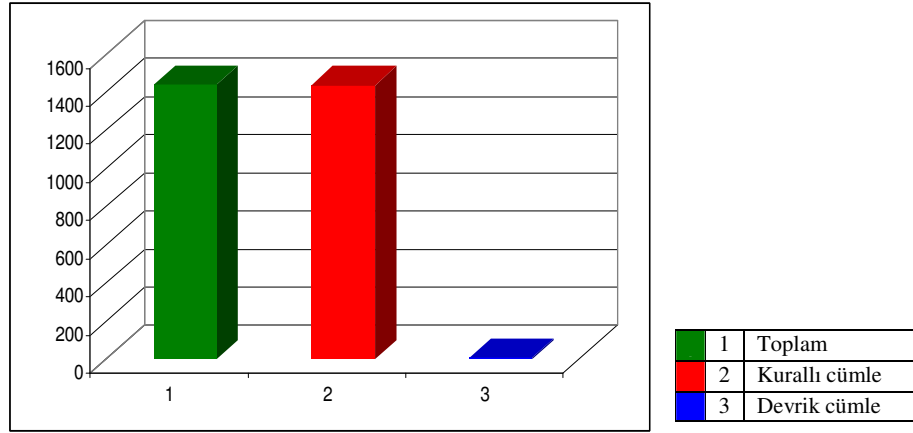
1. Çizelge: Eserdeki cümlelerin yüklemnin yerine göre dağılımı

ADI	SAYISI	ORANI
Kurallı Cümle	3718	% 99
Devrik Cümle	9	% 1
TOPLAM	3727	

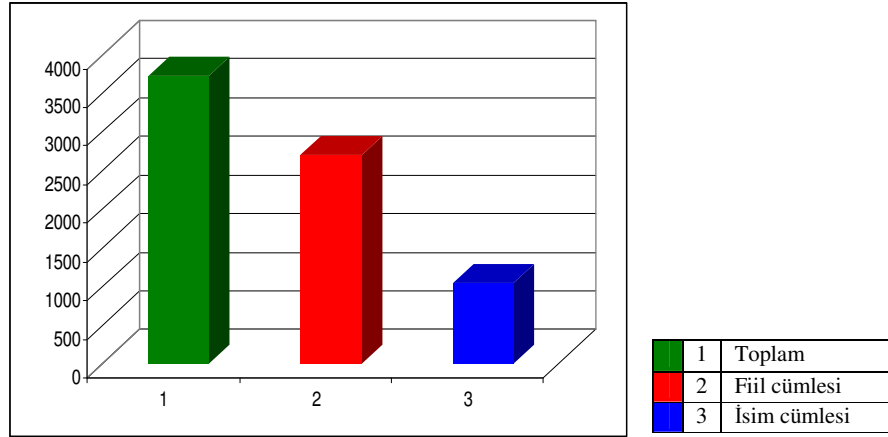
2. Çizelge: Tezimizde kullanılan cümlelerin yüklemine göre dağılımı

ADI	SAYISI	ORANI
Kurallı Cümle	1425	% 99
Devrik Cümle	6	% 1
TOPLAM	1431	

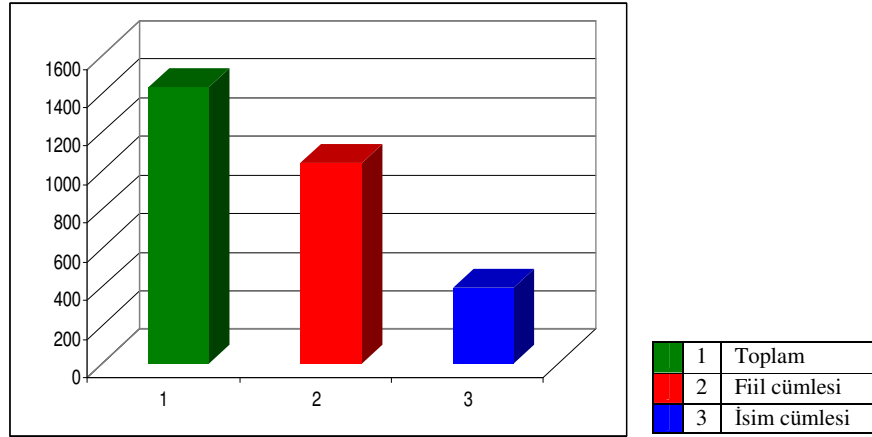
3.Çizelge: Eserdeki cümlelerin yüklemnin türüne göre dağılımı

ADI	SAYISI	ORANI
Fiil Cümlesi	2696	% 72
İsim Cümlesi	1031	% 28
TOPLAM	3727	

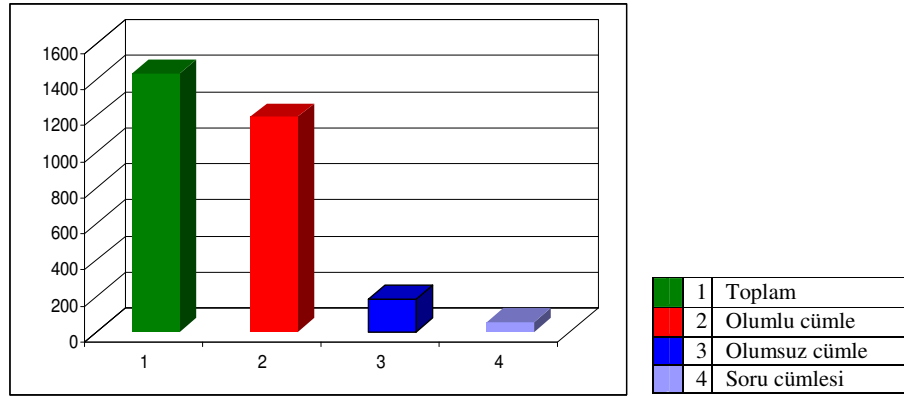
4. Çizelge: Tezimizde kullanılan cümlelerin yüklemine göre dağılımı

ADI	SAYISI	ORANI
Fiil Cümlesi	1038	% 73
İsim Cümlesi	393	% 27
TOPLAM	1431	

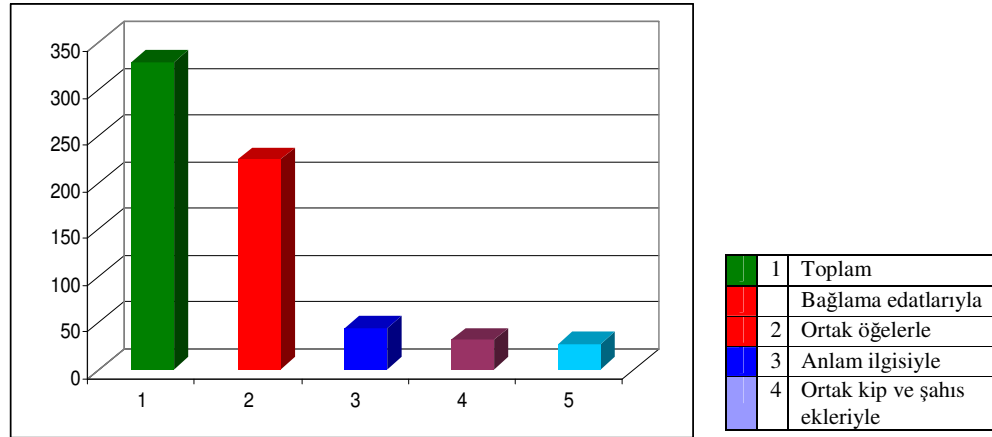
5. Çizelge: Tezimizde kullanılan cümlelerin anlamına göre dağılımı

ADI	SAYISI	ORANI
Olumlu Cümle	1193	% 83
Olumsuz Cümle	181	% 13
Soru Cümlesi	57	% 4
TOPLAM	1431	

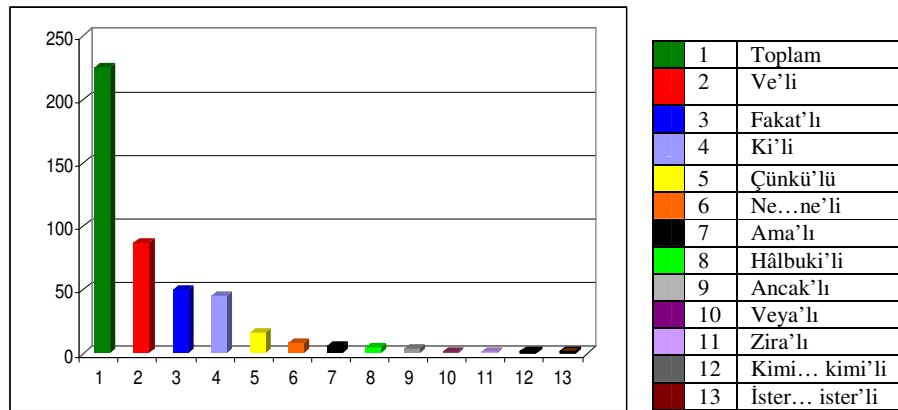
6. Çizelge: Tezimizde kullanılan cümlelerin bağlanma şekillerine göre dağılımı

ADI	SAYISI	ORANI
Bağlama edatlarıyla	225	%68
Ortak öğelerle	44	%13
Anlam ilişkisiyle	32	%10
Ortak kip ve şahıs ekleriyle	28	%9
TOPLAM	329	

7. Çizelge: Tezimizde kullanılan bağlama edatlarıyla bağlanmış cümleler

ADI	SAYISI	ORANI
“Ve” İle Bağlanan	87	% 38
“Fakat” İle Bağlanan	50	% 22
“Ki” İle Bağlanan	45	% 20
“Çünkü” İle Bağlanan	16	% 7
“Ne... Ne” İle Bağlanan	8	% 4
“Ama” İle Bağlanan	6	% 3
“Hâlbuki” İle Bağlanan Cümleler	5	% 2
“Ancak” İle Bağlanan	4	% 2
“Veya” İle Bağlanan	1	% 0,5
“Zira” İle Bağlanan	1	% 0,5
“Kimi... Kimi” İle Bağlanan	1	% 0,5
“İster... İster” İle Bağlanan	1	% 0,5
TOPLAM	225	

KAYNAKÇA

AÇIKGÖZ, Halil - **YELTEN**, Muhammet. **Kelime Grupları**. İstanbul: Doğu

Kütüphanesi, 2005.

ADIGÜZEL, M. Sani. **Türkçe Öğretim Yöntemleri**. Ankara: Yeryüzü Yay.,

2004.

AĞCA, Hüseyin. **Yazılı Anlatım**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003

AKTAŞ, Şerif, **Edebiyatta Üslûp ve Problemleri**, Ankara: Akçağ Yay., 1993.

ALPTEKİN, Turan. **Ahmet Hamdi Tanpınar / Bir Kültür, Bir İnsan**, İstanbul:

İletişim Yay., 2001.

ARMAĞAN, Mustafa. “Tanpınar’ın Tılsımlı Aynasında Şehirler” *Hece Aylık*

Edebiyat Dergisi Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı, sayı 61 (2002), s.

120–126.

ATABAY, Neşe- **ÖZEL**, Sevgi- **ÇAM**, Ayfer. **Türkiye Türkçesinin Sözdizimi**.

Ankara:TDK Yay., 1981.

AYDIN, Ertuğrul. “Ahmet Hamdi Tanpınar’da Tarih ve Zaman” *Hece Aylık*

Edebiyat Dergisi Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı, sayı 61 (2002),

s. 126–143.

BAYRAKTAR, Nesrin. **Türkçede Fiilimsiler**. Ankara: TDK Yay., 2004.

BİLGEGİL, M. Kaya. Türkçe Dilbilgisi. Ankara: Dergah Yay., 1963.

CEMİLOĞLU, İsmet. Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi

Bakımından Bir İnceleme. Ankara: TDK Yay., 2001.

----- **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiyâ Nüshası Üzerinde Sentaks**

İncelemesi. Ankara: TDK Yay., 1994.

ÇELENK, Serkan. “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Beş Şehir Adlı Eserindeki İsim

ve Sıfat Tamlamaları”. Yayımlanmamış Lisans Tezi, **Balıkesir**

Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü, 2003.

ÇİFTÇİ, Musa. “Türkçe Öğretiminin Sorunları”, ed. Gürer GÜLSEVİN-

Erdoğan BOZ. Türkçenin Çağdaş Sorunları, İstanbul: Divan Yay., 2006.

DELİCE, İbrahim. Türkçe Sözdizimi. İstanbul: Kitabevi Yay., 2003.

DEMİRALP, Oğuz. Kutup Noktası – Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Yapıtı

Üzerine Eleştirel Deneme, İstanbul: YKY Yay., 1993.

DEMİREL, Özcan, Türkçe Ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi.

Ankara: Pegem A Yay., 2002.

DENY, Jean. Türk Dili Grameri. (A. Ulvi ELÖVE Tercümesi), İstanbul: 1943.

EMRE, Vildan. “Prof. Dr. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Beş Şehir Adlı Eserinden

Seçilmiş Cümle Tahlilleri”, Yayımlanmamış Lisans Tezi, **Ondokuz**

Mayıs Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü, 1999.

ERASLAN, Kemal. “Türkçede İsim-Fiiller,” Türk Gramerinin Sorunları II,

Ankara: TDK Yay.,1999. s.119-125

ERCİLASUN, Ahmet Bican. Kutadgu Bilig Grameri- Fiil. Ankara: Gazi

Üniversitesi Yay., 1984.

ERGİN, Muharrem. Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Yay., 1993.

GENCAN, Tahir Nejat. Dilbilgisi. İstanbul: TDK Yay., 1975.

GÖĞÜŞ, Beşir. Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi.

Ankara: Gül Yayınevi, 1978.

GÜNERİ, Fatma. Türk Dili 3. İstanbul: Dayanışma Bas. Yay., 2004.

GÜNEŞ, Firdevs. “Okuma –Yazma Öğretiminde Cümlelerin Önemi,” *Türklük*

Bilimi Araştırmaları - Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı, sayı 13 (2003),

s.39–48.

HACİEMİNOĞLU, Necmettin. Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller.

Ankara: Cönk Yay., 1984.

----- **Türk Dilinde Edatlar.** İstanbul: MEB Yay., 1992.

HATİBOĞLU, Vecihe. Türkçenin Sözdizimi. Ankara: DTCF Yay., 1982.

----- **İkileme.** Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971.

KAHRAMAN, Âlim. “Tanpınar’ın Denemeciliği Üzerine”, *Hece Aylık Edebiyat*

Dergisi Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı, sayı 61(2002), s. 57–60.

KAHRAMAN, Hasan Bülent. “Yitirilmemiş Zamanın Ardında: Ahmet Hamdi

Tanpınar ve Muhafazakâr Modernliğin Estetik Düzlemi”, *Doğu Batı*

Düşünce Dergisi, sayı 11 (2000), s. 9–43.

KAPLAN, Mehmet. “Tanpınar’ı Tahlilî Olarak Okumak”, **Doğumunun 100.**

Yılında Ahmet Hamdi Tanpınar, haz. Sema UĞURCAN, İstanbul:

Kitabevi Yay., 2003. s.13-18.

KARAHAN, Leyla. “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”, **Türk Gramerinin**

Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993) , Ankara: TDK Yay.,1995. s.36-39

-----, **Türkçede Söz Dizimi.** Ankara: Akçağ Yay., 2005.

KARAKUŞ, İdris. **Türkçe- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi.** Ankara: Can

Rek. Bas. Yay., 2005.

KARAÖRS, Metin. **Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi.**

Ankara: Akçağ Yay., 2005.

-----, “Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma Ve Tahlil Metotlarının

Birliği”, **Türk Gramerinin Sorunları II**, Ankara: TDK Yay.,1995.

s.21–30.

KARPUZ, Hacı Ömer. “Türkiye Türkçesinin Söz Dizimiyle İlgili Çalışmaların

Dilbilimi Metodolojisi Bakımından Değerlendirilmesi ve Bazı Teklifler”

3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı (1996), Ankara: TDK Yay., 1999.

s. 625–639

KAVCAR, Cahit. **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Engin Yay., 1999.

KAVCAR, Cahit- **OĞUZKAN**, Ferhan- **SEVER**, Sedat. **Türkçe Öğretimi-**

Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin. Ankara: Engin Yay., ?

KODAL, Türkan. “Tarık Buğra’nın Hikâyelerinde Sentaks Çalışması”,

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal**

Bilimler Enstitüsü, 1997.

KORKMAZ, Zeynep. **Gramer Terimleri Sözlüğü**. Ankara: TDK Yay., 1992.

----- Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi). Ankara: TDK Yay., 2003

KORKMAZ, Zeynep ve diğerleri. **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**.

Ankara: Yargı Yay., 2003.

LEKESİZ, Ömer. “Tanpınar Nerden ve Nasıl Bakar,” *Hece Aylık Edebiyat*

Dergisi Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı, sayı 61 (2002), s. 75–83.

OKAY, Orhan. “Kaderin Eşiğinde Tanpınar,” *Hece Aylık Edebiyat Dergisi Ahmet*

Hamdi Tanpınar Özel Sayısı, sayı 61 (2002), s. 7–14.

-----, “Ahmet Hamdi Tanpınar” Büyük Türk Klasikleri, c.13 (2002), s. 530–536.

ORUÇ, Birsal. “Türkiye Türkçesinde Kullanılan Çekim Edatları Üzerinde Görüş Farklılıklarından Kaynaklanan Problemler,” **Türk Gramerinin Sorunları II**, Ankara: TDK Yay.,1999. s.421-430.

ÖNER, Mustafa. “Türkçede Edatlı İsim Çekimi,” *Türk Dili Dergisi*, sayı 565 (1999), s.10–18.

ÖZKAN, Abdurrahman. “Türkçe Sözlük’teki Kısaltma Grupları,” *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, sayı 12 (2004), s.173–179.

ÖZMEN, Mehmet. “Türkçede Değil Kelimesi ve Kullanımları,” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt XXIX, 2000, s.189- 244.

ÖZTÜRK, Erol. “Cümle, Kelime Grupları ve Kelime Öğretimi”, *Türk Dili Dergisi*, sayı 635 (2004), s. 687–691

SEV, Gülsel. **Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı**. Ankara: TDK Yay., 2001.

-----, “+DAn... +A Yapısına İlişkin” *Türkoloji Dergisi*, Ankara: Dil ve Edebiyat Araştırmaları Yay., cilt 12, 2002, s. 247-259.

-----, “Tarihî Türk Lehçelerinde Hâl Ekleri”, Yayımlanmamış Doktora Tezi,

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

-----, “Dede Korkut Hikâyelerinde Unvan Grupları,” *İlmî Araştırmalar*

Dergisi, sayı 21 (2006), s.167–182.

TANPINAR, Ahmet Hamdi. **Beş Şehir**. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1985.

-----, **Yaşadığım Gibi**. İstanbul: Dergah Yay., 1996.

UÇMAN, Abdullah. “Ölümünden 40 Yıl Sonra Ahmet Hamdi Tanpınar”,

Doğumunun 100. Yılında Ahmet Hamdi Tanpınar, haz. Sema

UĞURCAN, İstanbul: Kitabevi Yay., 2003. s.107-117

ÜSTÜNER, Ahad. **Anadolu Ağzlarında Sıfat- Fiil Ekleri**. Ankara: TDK

Yay., 2000.

Yazım Kılavuzu. Ankara: TDK Yay.,2005.

ÖZ GEÇMİŞ

- İlkokul** : Kdz. Ereğli Turgut Reis İlkokulu - 1988
- Ortaokul** : Kdz. Ereğli Hacı Mehmet Ali ve Kadri Yılmaz
Kardeşler Ortaokulu - 1991
- Lise** : İzmir Narlıdere Mehmet Seyfi Eraltay Lisesi –1994
- Lisans** : Adnan Menderes Üniversitesi - 1999
- Yüksek Lisans** : Abant İzzet Baysal Üniversitesi - 2006
- Anabilim Dalı** : Türkçe Eğitimi
- Bilim Dalı** : Türkçe Eğitimi
- Yayımları** :
- Çalışma Hayatı** : 1999–2001 Eğitim Öğretim yıllarında İzmit
Uzuntarla İlköğretim Okulunda Türkçe Öğretmenliği
2001–2002 Eğitim Öğretim yılında Balıkesir – Balya
Zübeyde Hanım Pansiyonlu İlköğretim Okulunda Türkçe Öğretmenliği
2002–2003 Eğitim Öğretim yılında Balıkesir
Bigadiç Cumhuriyet Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
2003–2004 Eğitim Öğretim yılından itibaren Bolu
Fen Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği